

Gentrificatie in de Kinkerbuurt en de ontwikkeling van het buurtvertrouwen

ir. Janneke ten Kate

Gentrificatie in de Kinkerbuurt

en de ontwikkeling van het buurtvertrouwen

Onderzoek naar de relatie tussen het proces van
gentrificatie en het verhoogde buurtvertrouwen in de
Kinkerbuurt

Janneke ten Kate
336597

Erasmus Universiteit Rotterdam
Master Sociologie, Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Begeleiders: dr. Erik Snel & dr. Reinout Kleinhans

Juli 2011

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1. Inleiding	8
1.1 Gentrificatie en buurtvertrouwen	8
1.2 Aanleiding tot onderzoek, probleemstelling en onderzoeksvragen.....	8
1.3 Relevantie en onderzoeksmethode	9
2. Gentrificatie en buurtvertrouwen: theoretisch kader en bestaand onderzoek	11
2.1 Gentrificatie	11
2.1.1 Marktgedreven gentrificatie: vraag en aanbod	
2.1.2 Beleidsgestuurde gentrificatie	
2.1.3 Nieuwe woonpreferenties van de stadse middenklasse	
2.1.4 De oorspronkelijke stedeling	
2.1.5 Samenvatting	
2.2 Diversiteit, sociale cohesie en buurtvertrouwen	15
2.2.1 Begrippen	
2.2.2 Putnams conflict-, contact- en constricttheorie	
2.2.3 De Nederlandse context	
2.3 Relaties tussen gentrificatie & buurtvertrouwen uitgelicht	19
2.3.1 Voorzieningen	
2.3.2 Fysieke staat	
2.3.3 Wijkstatus	
2.3.4 Overlast en veiligheid	
2.3.5 Tevredenheid over menging	
2.4 Samenvatting	21
3. Methodologie	22
3.1 Semi-gestructureerde diepte-interviews	22
3.2 Selectie	23
3.3 Methode van analyse	24
4. De respondenten	26
4.1 Professionals	26
4.2 Bewoners	26
5. Achtergrond van de Kinkerbuurt	32
5.1 Geschiedenis	32
5.2 Huidige ontwikkelingen Kinkerbuurt	33
5.3 Samenvatting	36

6. De Kinkerbuurt in cijfers	37
6.1 Gentrificatie-indicatoren in de Kinkerbuurt	37
6.1.1 Koopwoningen	
6.1.2 WOZ-waarde	
6.1.3 Inkomen	
6.2 Mogelijke effecten van gentrificatie	38
6.2.1 Voorzieningen	
6.2.2 Fysieke staat	
6.2.3 Veiligheid	
6.2.4 Tevredenheid over menging	
6.2.5 Woonduur	
6.3 Buurtvertrouwen	43
6.4 Samenvatting	47
7. De Kinkerbuurt onder de loop: een kwalitatieve analyse.....	48
7.1 Onderzoeksvraag 1	48
7.1.1 Professionals	
7.1.2 Bewoners	
7.2 Onderzoeksvraag 2	55
7.2.1 Professionals	
7.2.2 Bewoners	
7.3 Samenvatting van de interviews	56
7.3.1 Onderzoeksvraag 1	
7.3.2 Onderzoeksvraag 2	
8. Discussie.....	59
8.1 Gentrificatiethema's.....	59
8.2 Buurtvertrouwen	61
8.3 Onderzoeksvragen.....	62
9. Conclusie: hoe is de relatie tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?	64
10. Literatuur.....	67
11. Bijlagen	70
11.1 Itemlijst professionals	70
11.2 Itemlijst bewoners.....	73

Voorwoord

Er is veel gebeurd in de afgelopen twee jaar. Na mijn studie bouwkunde en vier jaar werkervaring bij verschillende architectenbureaus en een woningcorporatie heb ik besloten weer te gaan studeren. Al tijdens mijn studie bouwkunde, maar zeker ook tijdens mijn werk heb ik ontdekt dat mijn interesse voor een groot deel uitgaat naar de sociale kant van projecten. Om me verder te verdiepen in de relatie tussen de openbare ruimte en de mensen die daar gebruik van maken heb ik besloten de master grootstedelijke vraagstukken en beleid te gaan volgen. En hier heb ik geen spijt van. Vooral in de master heb ik veel interessante kennis opgedaan, en dit geldt in het bijzonder voor mijn afstudeeronderzoek. Hier heb ik een mooie verbinding tussen mijn beide studies kunnen leggen. Ik ben erg blij dat ik bij OTB in Delft mee kon werken aan een onderzoek naar gentrificatie, een proces dat zich op het niveau van de buurt voltrekt en een interessante link legt tussen fysieke en sociale ontwikkelingen.

Met veel plezier heb ik gewerkt aan dit onderzoek en vooral het interviewen heb ik als zeer inspirerend ervaren. Het was leuk bij de buurtbewoners thuis te komen en te zien hoe zij er wonen en wat zij ervaren van alle veranderingen die zich in hun buurt afspelen. Ik ben steeds met veel enthousiasme ontvangen en heb uit verschillende hoeken veel medewerking gekregen. Hier wil ik met name ook Gaytri Ramphal (opbouwwerker in de Klinkerbuurt) voor bedanken. Zij heeft me zeer welkom ontvangen en heeft mij erg geholpen door mij in contact te brengen met bewoners.

Met mijn bouwkundige achtergrond was de overstap naar het doen van kwalitatief onderzoek vrij groot. De onzekerheid die gepaard gaat met het doen van kwalitatief onderzoek en de niet te kwantificeren resultaten vond en vind ik nog steeds lastig. Toch ben ik kwalitatief onderzoek meer gaan waarderen, mede ook doordat ik de beperkingen van kwantitatief onderzoek ben tegengekomen in de zin dat getallen ook niet heilig zijn. De antwoorden van mensen die een enquête invullen hebben een onzekerheid omdat ze misschien niet over alles een even sterke mening hebben of sommige zaken niet interessant vinden. Een interviewer kan bij het doen van kwalitatief onderzoek dieper doorvragen op bepaalde zaken waardoor je erachter kunt komen welke zaken echt belangrijk zijn voor de respondent en welke niet. Dit is in een ingevulde enquête niet terug te vinden. Kwalitatief onderzoek kan zo dus wel degelijk een nieuwe dimensie geven aan onderzoek en dat heb ik met dit afstudeeronderzoek zelf ondervonden.

Maar waar ik dit voorwoord mee begon was dat er veel veranderd is in de afgelopen twee jaar waarin ik sociologie studeer en dat is meer dan alleen op wetenschappelijk terrein. Ik ben namelijk in deze periode ook getrouwd en nu bijna moeder. Dit laatste gaf in ieder geval een goede stok achter de deur om het afstuderen binnen een bepaalde tijd af te ronden.

Als laatste wil ik graag nog een aantal mensen bedanken. Zonder Taco had ik dit nooit gered binnen de tijd waarin het nu gelukt is. Ik ben erg dankbaar voor zijn steun en alle geduld en het mij gerust stellen dat het goed zou komen. Verder wil ik mijn begeleiders bedanken

voor hun begeleiding tijdens mijn afstudeertraject: Erik Snel van de Erasmus Universiteit en Reinout Kleinhans van OTB. Erik wil ik bedanken voor het mogelijk maken van een afstudeeronderwerp op het grensvlak tussen bouwkunde en sociologie en het in contact brengen met OTB. Reinout wil ik bedanken voor zijn kritische blik, goede feedback, de discussies over het onderzoek en het meedenken in de tijdsplanning. Ook wil ik Lex Veldboer en Machteld Bergstra van de UvA bedanken voor de goede samenwerking. Verder wil ik de mensen bij O&S van de gemeente Amsterdam bedanken die mij hebben geholpen aan de goede data te komen voor het kwantitatieve deel van mijn onderzoek. En natuurlijk zoals al eerder genoemd bedank ik alle enthousiaste respondenten voor hun bereidheid mee te willen werken en voor hun gastvrijheid.

Janneke ten Kate,
Juli 2011

1. Inleiding

Het is intrigerend om te zien hoe in Amsterdam oude arbeidersbuurten, die niet eens zo heel lang geleden nog eigenlijk achterstandsbuurten waren voor de arbeidersklasse en immigranten, nu gewilde woonbuurten zijn geworden voor de nieuwe stedelijke middenklasse. Beginnend bij de Jordaan, die als eerste Amsterdamse volksbuurt langzamerhand gentrificeerde: in toenemende mate bewoond werd door kunstenaars, studenten en later gevolgd door goedverdienende jonge 'nieuwe' stedelingen. Dat terwijl oorspronkelijke bewoners naar voorsteden als Purmerend of Almere vertrokken. Later, vanaf eind jaren negentig, voltrok een vergelijkbaar proces in negentiende-eeuwse volkswijken als De Pijp en Westerpark; met name deze wijken waar nog veel oorspronkelijke woningen staan die weinig te maken hebben gehad met de stadsvernieuwing uit de jaren 80 en 90. Door bewust beleid van overheid en woningbouwcorporaties - die huurwoningen transformeren tot koopwoningen en veel woningen renoveren om buurten inkomensgemengder te maken - en de toenemende populariteit van Amsterdam als woonstad voor jonge hogeropgeleiden lijkt zo de hele 19e eeuwse ring te gentrificeren. Zo is zelfs de Kinkerbuurt, 15 jaar geleden nog gezien als een achterstandsbuurt, inmiddels een gewilde woonplek geworden voor de nieuwe, kapitaalkrachtige, stedeling.

1.1 Gentrificatie en buurtvertrouwen

Dit afstudeeronderzoek draait om twee centrale begrippen: gentrificatie en buurtvertrouwen. Deze begrippen volgen hier met een korte omschrijving en in het volgende hoofdstuk wordt op beide begrippen dieper ingegaan. Gentrificatie valt te omschrijven als een proces waarbij het aandeel hogeropgeleiden en/of mensen met hogere inkomens en het aandeel koopwoningen en/of dure huurwoningen in een buurt toeneemt en de WOZ-waarden stijgen. Deze veranderingen hebben logischerwijs invloed op het karakter van zo'n buurt in allerlei opzichten, zowel sociaal-cultureel: er komen bewoners met vaak een andere achtergrond in een wijk wonen, als economisch: er is meer inkomensdiversiteit en de koopkracht van een wijk zal toenemen. Er komen niet alleen nieuwe bewoners met een andere achtergrond bij maar de nieuwe bewoners vervangen ook een deel van de oude bewoners; dit wordt in de literatuur vaak aangeduid met de begrippen verdringing (displacement) en opvolging (succession). Het buurtvertrouwen is een verzamelterm voor het welbevinden van buurtbewoners met betrekking tot hun buurt en medebuurtbewoners, en tevens het vertrouwen in de toekomst van de buurt (Van Oirschot et al., 2011). Het buurtvertrouwen van bewoners weerspiegelt als het ware de mate van tevredenheid over de buurt. De precieze definiëring van het buurtvertrouwen volgt in het volgende hoofdstuk.

Het proces van gentrificatie leidt in een wijk tot een grotere inkomensdiversiteit, dit heeft vervolgens invloed op de buurt en haar bewoners. Een belangrijke auteur die over de effecten van een toename in diversiteit heeft geschreven is Putnam (2007). Putnam stelt dat met name voor de situatie in de VS verhoogde diversiteit leidt tot minder vertrouwen in zowel de eigen groep als andere groepen. Het gaat hierbij met name om etnische diversiteit maar eveneens om inkomensdiversiteit.

1.2 Aanleiding tot onderzoek, probleemstelling en onderzoeksvragen

Dit afstudeeronderzoek zal zich richten op de vraag waarom en op wat voor manier het buurtvertrouwen verandert in een wijk die gentrificeert. Dit wordt onderzocht voor de Kinkerbuurt in Amsterdam waar het proces van gentrificatie zich voordoet en een positieve trend in het buurtvertrouwen is gevonden (Veldboer et al., 2011). De stijging van het buurtvertrouwen in combinatie met de toegenomen inkomensdiversiteit in de afgelopen jaren lijkt de stelling van Putnam dus tegen te spreken. Daarom zal dit onderzoek zich richten op de invloed die gentrificatie heeft op het vertrouwen dat buurtbewoners hebben in hun buurt en medebuurtbewoners. Uit de literatuur zijn verschillende thema's aan te wijzen die samenhangen met het proces van gentrificatie en te relateren zijn aan een verandering van het buurtvertrouwen. Omdat dit onderzoek zich richt op het effect van gentrificatie op het buurtvertrouwen volgt een uitwerking van deze thema's in het volgende hoofdstuk.

Voordat de onderzoeksvragen van deze scriptie aan bod komen, zal eerst het onderzoek worden ingeleid waar dit afstudeeronderzoek deel van uitmaakt: *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* (Veldboer et al., 2011). Dit onderzoek wordt geleid door OTB van de Technische Universiteit Delft, de UVA en de gemeente Amsterdam in opdracht van het NICIS instituut. Van daaruit is reeds kwantitatief onderzoek gedaan naar de samenhang tussen buurtvertrouwen en inkomensdiversiteit in verschillende buurten in Amsterdam. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de enquêtes *Wonen in Amsterdam* (Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009). Het onderdeel waar ik aan meewerk is het kwalitatieve vervolgonderdeel van het onderzoek dat ingaat op de verklaringen van de gevonden samenhang tussen inkomensdiversiteit en buurtvertrouwen. Voor dit vervolgonderzoek zijn twee wijken geselecteerd waar gentrificatie zich voordoet: de Kinkerbuurt en de Oosterparkbuurt, waarbij alleen de Kinkerbuurt deel uitmaakt van dit scriptieonderzoek. Deze twee wijken zijn gekozen omdat ze beide in de ring rond het centrum liggen, voor een deel bestaan uit 19e eeuwse woningen en beide niet zijn aangewezen als aandachtswijk of stadsvernieuwingswijk. Het buurtvertrouwen omvat in de operationalisering vijf items. Deze items zijn gebaseerd op de schaal van sociaal vertrouwen ontwikkeld door Boutellier et al. (2007) en is weer verder uitgewerkt door Van Oirschot et al. (2011). Deze vijf items zullen in het volgende hoofdstuk aan bod komen.

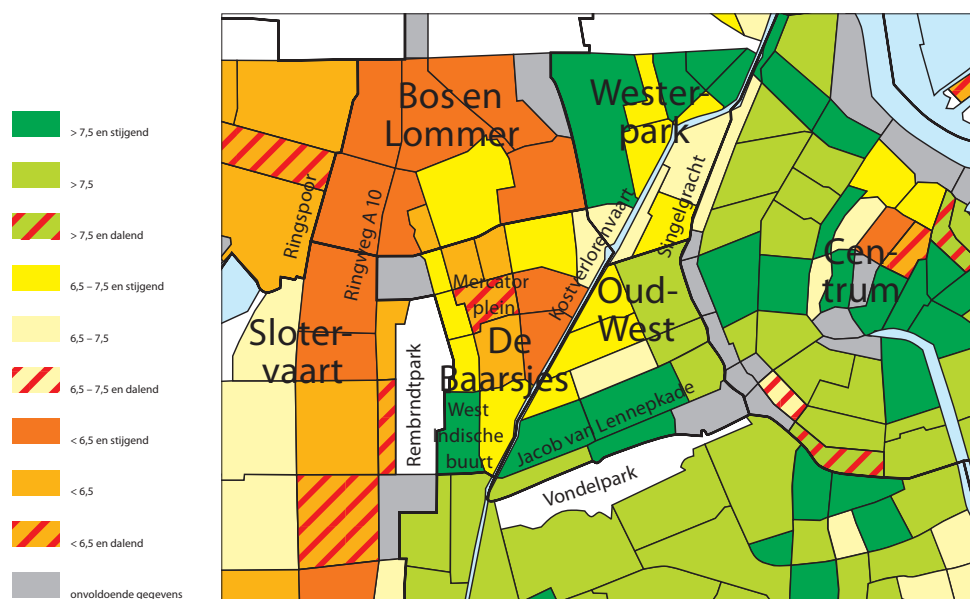
Uit onderzoek van Veldboer et al. (2011) blijkt dat de Kinkerbuurt een stijging laat zien in zowel WOZ-waarden als het aandeel koopwoningen over de periode 2001 - 2009 (zie ook hoofdstuk 6). Ook blijkt het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt te zijn gestegen in de periode van 2001 tot 2009 en neemt het meer toe dan het gemiddelde voor heel Amsterdam in dezelfde periode. Dit wordt gebaseerd op de eerder genoemde *Wonen in Amsterdam* enquêtes. Uit onderzoek van Van der Veer (2009: 101) blijkt dat van de Amsterdamse buurten de Kinkerbuurt een van de grootste (significante) stijgingen in totaaloordeel van

de buurt laat zien. Van der Veer maakt hierbij gebruik van dezelfde data *Wonen in Amsterdam* waarbij het totaaloordeel van de buurt ook onderdeel is van het buurtvertrouwen zoals dat in dit afstudeeronderzoek zal worden gehanteerd. Vanwege deze stijging en vanwege het feit dat de Kinkerbuurt een overgangsgebied is tussen buurten die erg gewaardeerd worden door de bewoners (ten oosten en zuiden van de Kinkerbuurt) en buurten die minder hoog gewaardeerd worden door de bewoners (ten westen van de Kinkerbuurt) (zie figuur 1.1) is deze buurt als casus gekozen voor dit afstudeeronderzoek.

in de buurt. De bewoners die worden geïnterviewd wonen al geruime tijd in de wijk omdat het in de vraagstelling gaat over de ervaringen met betrekking tot veranderingen in buurtvertrouwen. Omdat dit onderzoek zich richt op hoe gentrificatie het buurtvertrouwen verandert, zijn de ervaringen van bewoners die al vóór de gentrificatiegolf in de Kinkerbuurt wonen van belang.

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, worden een aantal thema's uit bestaande literatuur die verband houden met zowel

Figuur 1.1 Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving per buurt, tendens 2001/2003 - 2005/2007, centrum en west (Van der Veer, 2009: 88, figuur 5.4)

Hiermee kom ik tot de volgende probleemstelling:

- In hoeverre is er een relatie tussen het proces van gentrificatie in de Kinkerbuurt en het verhoogde buurtvertrouwen en welke mechanismen spelen hierbij een rol?

Hieruit volgen de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe ervaren de bewoners en de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?
2. Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf?
3. In hoeverre kan er een relatie worden gelegd tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?

Het grootste deel van mijn onderzoek bestaat uit semi-gestructureerde diepte-interviews met zowel professionals uit de wijk als bewoners. De geïnterviewde professionals zijn werkzaam op verschillende werkterreinen, van politie tot lokale politici, en kunnen zodoende een goed beeld geven van wat er zich afspeelt

het proces van gentrificatie als het buurtvertrouwen gedestilleerd. Deze thema's zijn dus mogelijke mechanismen die een rol spelen in het verhoogde buurtvertrouwen, zoals een verbetering in de fysieke staat, een statusverhoging van de buurt en een andere buurtsamenstelling. Deze zullen uitgebreid worden besproken in het volgende hoofdstuk.

1.3 Relevantie en onderzoeksmethode

Deze scriptie tracht een beter beeld te kunnen geven van wat het proces van gentrificatie voor buurtbewoners betekent in hun dagelijks leven. Dit onderzoek is een studie naar de ontwikkelingen in de Kinkerbuurt die zijn gerelateerd aan het buurtvertrouwen en aan het proces van gentrificatie. Het bevat zowel een kwantitatieve analyse over deze ontwikkelingen in de buurt als een kwalitatieve analyse van de genoemde semi-gestructureerde diepte-interviews. Het zwaartepunt van deze studie ligt op het kwalitatieve deel en deze zal inzichtelijk maken hoe de zittende bewoners de veranderingen in de buurt ervaren en hoe ze tegen de nieuwkomers in de buurt aankijken. Dit zal een verdieping zijn van de kwantitatieve analyse; maar ook de kwantitatieve analyse zal meer inzicht geven in de antwoorden uit de interviews. Het is een wisselwerking

tussen kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Dit onderzoek richt zich op de zittende bewoners, de nieuwkomers zullen niet worden geïnterviewd en zijn dus geen onderdeel van deze studie. Deze scriptie is een aanvulling op bestaand onderzoek omdat het de relatie tussen gentrificatie en buurtvertrouwen op het microniveau van de buurt en haar bewoners onderzoekt. Niet alleen zijn het proces van gentrificatie in de Kinkerbuurt en de mate waarin het buurtvertrouwen verandert onderwerp van deze studie, maar ook juist de wisselwerking tussen deze twee processen zullen kwalitatief worden geanalyseerd en verklaard. De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat onderzocht wordt wat gentrificatie betekent voor zittende bewoners in een buurt die gentrificeert. Het buurtvertrouwen blijkt in de Kinkerbuurt omhoog te gaan, maar ervaren de zittende bewoners eveneens een stijging in het buurtvertrouwen? En wat veroorzaakt een verandering in het buurtvertrouwen; wat zijn de mechanismen die deze verandering kunnen verklaren en hangen deze samen met het proces van gentrificatie? Werkt gentrificatie alleen maar positief op het buurtvertrouwen of heeft het voor de oorspronkelijke bewoners ook een keerzijde?

Mede aan de hand van de genoemde thema's zal een antwoord volgen op de verschillende onderzoeksvragen. De vragenlijst die voor de buurtbewoners is gehanteerd bevat de vijf items van buurtvertrouwen die zijn gebruikt bij het kwantitatieve onderzoek. Ook de thema's die een mogelijk verband tussen gentrificatie en buurtvertrouwen onderbouwen zijn hierin terug te vinden.

Op deze inleiding volgt in hoofdstuk twee een bespreking van het theoretisch kader en de beschrijving van alle begrippen en thema's die terugkomen in dit onderzoek. Daarnaast komen tal van studies aan bod die diversiteit met betrekking tot sociale cohesie en vertrouwen onderzoeken. Vervolgens zal in hoofdstuk drie dieper worden ingegaan op hoe het onderzoek is uitgevoerd en aansluitend daarop volgt een introductie van de respondenten in hoofdstuk vier. Hoofdstuk vijf bevat een schets van de achtergrond van de Kinkerbuurt aan de hand van de interviews die zijn gehouden met professionals. Dan volgen de resultaten van het onderzoek in een kwantitatief (hoofdstuk zes) en kwalitatief deel (hoofdstuk zeven) waarin de onderzoeksvragen wederom aan bod komen. Hoofdstuk acht behelst de discussie van de resultaten en een terugkoppeling naar de theorie en eerder gedaan onderzoek. Tevens worden de antwoorden op de onderzoeksvragen hier verder uitgewerkt. Tot slot zal in de conclusie van hoofdstuk negen een antwoord komen op de probleemstelling en zullen enkele aanbevelingen voor eventueel verder onderzoek gegeven worden.

2. Gentrificatie en buurtvertrouwen: theoretisch kader en bestaand onderzoek

De hoofdbegrippen van dit onderzoek zijn gentrificatie en buurtvertrouwen. Als eerste zal het begrip gentrificatie aan de orde komen en worden de verschillende processen die hiermee samenhangen en de verschillende visies die hierover bestaan besproken. Vervolgens zullen enkele onderzoeken besproken worden die een antwoord proberen te geven op de vraag waarom de hedendaagse middenklasse de stadse woonomgeving weer opzoekt. De reactie van de oorspronkelijke bewoners op de komst van nieuwe stedelingen sluit het eerste deel af.

Omdat de inkomensdiversiteit in een beginnend gentrificerende buurt toeneemt¹ komen de verschillende theses van Putnam die een verband leggen tussen sociale cohesie en diversiteit aan bod. Hierna volgen enkele relevante onderzoeken die de sociale cohesie en diversiteit onderzoeken in de Nederlandse context. Tegenover de sociale cohesie, hetgeen in de literatuur vaak een nogal strikte opvatting inhoudt over de contacten tussen buurtbewoners, plaats ik vervolgens het buurtvertrouwen. Het buurtvertrouwen is een verzamelterm voor het welbevinden van buurtbewoners met hun buurt en medebuurtbewoners en tevens het vertrouwen in de toekomst van de buurt. Hiermee is het buurtvertrouwen een ander instrument om de tevredenheid van buurtbewoners met veranderingen in de leefomgeving te bestuderen, waarbij deze tevredenheid gaat over meer zaken dan slechts sociale contacten. De exacte operationalisering van het buurtvertrouwen komt in dit hoofdstuk ook aan bod.

Tot slot wordt de mogelijke samenhang tussen gentrificatie en buurtvertrouwen aan de hand van relevante bestaande literatuur besproken. Omdat er nog niet veel literatuur is die het directe verband tussen gentrificatie en buurtvertrouwen bespreekt, zullen een aantal thema's naar voren komen die zowel met gentrificatie (of aspecten gerelateerd aan gentrificatie) als met buurtvertrouwen samenhangen. Deze thema's zijn vervolgens instrumenten om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

2.1 Gentrificatie

Binnen de sociale wetenschappen is er veel discussie over het proces van gentrificatie. De term gentrificatie werd reeds in 1964 geïntroduceerd door Ruth Glass (2010 [1964]: 7). Zij gebruikt deze term om de ontwikkelingen die zich voordeden op de huizenmarkt en de veranderingen in de sociale structuur van de binnenstad van Londen te beschrijven. Zij omschrijft gentrificatie als een proces waarbij middenklassegroepen zich vestigen in arbeiderswijken. Oude woningen worden

door hen opgeknapt en omgevormd tot dure woningen. Wanneer dit proces eenmaal is gestart zal het volgens haar niet lang duren voordat alle arbeiders die in de wijk woonden zijn vervangen en het sociale karakter van de buurt veranderd is. Dit gevolg wordt in de literatuur verdringing (displacement) en opvolging (succession) genoemd. De verdringing betreft hier de oorspronkelijke, lager opgeleide bewoners van een gentrificerende buurt. Verschillende auteurs spreken hun zorgen uit over dit fenomeen; Freeman (2005) vindt voor de situatie in de VS echter dat er nauwelijks sprake is van gedwongen verhuizingen van lager opgeleiden. Eerder vindt er opvolging plaats; de nieuwkomers in de wijk zijn enkel nog hoger opgeleiden, mensen met een lager inkomen vinden in de wijk geen betaalbare nieuwe woonruimte meer en moeten hun heil zoeken in andere wijken.

Sinds de introductie door Glass wordt de term gentrificatie door verschillende auteurs op verschillende wijzen gebruikt; gentrificatie kan dus inmiddels verschillende processen inhouden en daarmee spelen er dus ook andere mechanismen een rol. Het is dus van belang deze verschillende interpretaties te omschrijven. De eerste omschrijving is die van de marktgedreven vorm van gentrificatie, die zowel gentrificatie gedreven door vraag als aanbod omvat. Vervolgens komt de tweede vorm van gentrificatie aan bod: de beleidsgestuurde vorm. Hierna wordt dieper ingegaan op veranderende woonpreferenties van de middenklasse hetgeen een belangrijke rol speelt bij de vraagzijde van de marktgedreven vorm van gentrificatie. Tevens wordt ingegaan op de positie van de oorspronkelijke stedeling wiens leefomgeving wordt beïnvloed door aan gentrificatie gerelateerde veranderingen.

2.1.1 Marktgedreven gentrificatie: vraag en aanbod

De vorm van gentrificatie die wordt omschreven door Smith (2010 [1979]) is een proces dat hoofdzakelijk wordt gestuurd vanuit winstbejag van ontwikkelaars en vanuit de belastingopbrengsten die voortvloeien uit de rijkere bewoners in een buurt welke ten goede komen aan de lokale overheid. Buurten net buiten het centrum van de stad die zijn vervallen en (voor een deel) verlaten, worden op een gegeven moment als interessante investeringen gezien omdat deze locaties potentieel veel geld kunnen opleveren. Dit heeft zeker ook voor een deel te maken met de gunstige ligging nabij het centrum. Het centrum breidt zich steeds verder uit waardoor deze buurten dichterbij het centrum komen te liggen. Op het moment dat deze buurten zo zijn vervallen dat huizen in deze buurt voor een klein bedrag kunnen worden opgekocht, worden deze buurten aantrekkelijk voor mensen die winst willen maken. Investeerders of particulieren knappen dan deze huizen op, en daarmee de buurt, met het doel deze huizen met winst te kunnen verkopen. Het gaat dus om het verschil tussen de potentiële en de actuele waarde, hoe groter deze kloof hoe meer winst er te halen valt. Het resultaat is dan dus dat deze buurt verandert van een buurt met voornamelijk huishoudens met een laag inkomen in een buurt waar mensen wonen met hogere inkomens.

¹ Bij een beginnend gentrificatieproces zal een wijk inkomensdiverser worden door een toename aan mensen met een hoger inkomen in een wijk waar voornamelijk mensen wonen met een laag inkomen. Wanneer een wijk echter nog verder gentrificeert kan de diversiteit weer afnemen doordat de groep bewoners met een hoog inkomen dominant wordt en daarmee de buurt weer homogener wordt. De Kinkerbuurt bevindt zich in de beginfase van gentrificatie, dus is er sprake van een toename aan inkomensdiversiteit.

Hier zijn mooie voorbeelden van gegeven uit New York door Lees (2003) en ook door Hamnett (2003) wordt dit proces beschreven voor de Londense situatie. Deze auteurs stellen beide dat de oorzaak van gentrificatie ligt in het proces van globalisering en de veranderingen op de arbeidsmarkt die daarmee samenhangen. Door de verschuiving van een industriële economie naar een postindustriële economie, waar de dienstensector domineert, verandert de arbeidsmarkt en het soort banen dat daarmee samenhangt. Er zijn meer professionals nodig op deze arbeidsmarkt en de banen voor deze mensen bevinden zich in de stad, dichtbij het centrum. Deze hogeropgeleide mensen met hogere inkomens zoeken woonruimte in of nabij het stadscentrum, en vormen daarmee potentiële gentrificeerders. En voor de arbeiders geldt het omgekeerde, de banen voor hen verplaatsen zich steeds meer naar locaties buiten de stad, omdat de stad vaak te duur wordt voor bedrijven om zich te vestigen. Deze arbeiders zullen dus juist moeilijker werk kunnen vinden in de stad en migreren hierdoor naar de randen van de stad.

2.1.2 Beleidsgestuurde gentrificatie

Gentrificatie als probleemoplosser

Een ander proces van gentrificatie is het proces waarbij niet zozeer commerciële partijen maar de overheid een sturende invloed heeft. Hierbij wordt herstructurering ingezet om het aandeel middenklassehuishoudens in achterstandsbuurtten te verhogen en daarmee de buurten leefbaarder en veiliger te maken (Uitermark et al., 2007: 126). Dit komt voort uit de veronderstelling dat een concentratie van bewoners met een laag inkomen leidt tot allerlei problemen in de buurt. Deze problemen, die samenhangen met leefbaarheid en veiligheid, zijn *“praktijken van huisjesmelkers, illegale bewoning, drugsoverlast, de aanwezigheid van dak- en thuislozen, rondhangende jongeren en de verloedering van de publieke ruimte”* (Engbersen et al., 2005: 10). Deze problemen worden verondersteld te worden opgelost door het aandeel middenklassehuishoudens te verhogen ten opzichte van het aandeel bewoners met een laag inkomen om op deze manier de achterstandswijken te civiliseren en controleren (Uitermark et al., 2007: 127). Herstructurering wordt overigens niet altijd met dit doel ingezet, herstructurering kan ook worden ingezet om enkel woningen op te knappen en een wijk fysiek weer leefbaarder te maken voor de zittende bevolking. De term herstructurering wordt hier alleen gebruikt wanneer deze wordt ingezet met het doel een wijk meer inkomensgemengd te maken, of wanneer de herstructurering onbedoeld tot gevolg heeft dat er meer middenklassegroepen de wijk in trekken. Dit sluit aan bij de definitie die Clark (2010 [2005]: 25) geeft van gentrificatie; namelijk elk proces dat voldoet aan de twee kenmerken: een verandering van de bewonerspopulatie waarbij nieuwe bewoners een hogere sociaal-economische status hebben dan de vorige populatie, samen met een daarmee gerelateerde verandering van de gebouwde omgeving door investeringen in vastgoed. Volgens Clark (idem: 25) valt herstructurering wanneer aan deze kenmerken wordt voldaan onder gentrificatie.

In tegenstelling tot wat Smith (2010 [1979]) hierboven betoogt voor de situatie in de VS stellen Uitermark et al. (2007) dat gentrificatie in Nederland niet wordt gestuurd

vanuit de lokale overheid om meer belastinggeld binnen te halen. In de Nederlandse situatie moet volgens de auteurs verder worden gekeken dan de economische dimensie - er wordt immers vaak geïnvesteerd in achterstandswijken waar niet direct de meeste winst te halen valt - en dus meer worden gekeken vanuit de belangen vanuit de overheid en woningcorporaties: het civiliseren en controleren van de buurt.

Bergeijk et al. (2008) noemen het bestrijden van ruimtelijke segregatie als belangrijk doel om in te zetten op het sociaal mengen van bevolkingsgroepen. Dit heeft dan als doel het verdunnen van problemen die samen zouden hangen met gesegregeerde wijken (Van Kempen & Bolt, 2009: 457; Bergeijk et al., 2008: 44). Dit laatste is voornamelijk beredeneerd vanuit institutionele belangen, zoals die van de gemeenten en woningcorporaties, die ook door Uitermark et al. (2007) worden genoemd. Een ongedifferentieerde woningvoorraad met een homogene, arme bevolkingssamenstelling wordt gekoppeld aan de problemen die zich voordoen in zo'n wijk. Om deze problemen op te lossen wil men een gedifferentieerder woningaanbod creëren door sociale huurwoningen te verkopen, te slopen om nieuwe woningen te kunnen bouwen in de marktsector en/of woningen te renoveren om vervolgens ook in de marktsector terecht te laten komen (Oudenampsen, 2007:1). Op deze manier neemt het aantal huishoudens met een laag inkomen in deze wijken af en zouden daarmee ook de problemen afnemen die hiermee zouden samenhangen (Bergeijk et al., 2008: 46). Dat herstructurering, met gentrificatie als gevolg, vanuit de overheid gezien wordt als een middel om segregatie en achterstanden tegen te gaan blijkt uit het volgende citaat uit de publicatie *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie* van het Planbureau voor de Leefomgeving:

“In die wijken [wijken met een zeer eenzijdige voorraad goedkope huurwoningen] biedt herstructurering de gelegenheid om te komen tot een veel gedifferentieerder woningvoorraad, zowel naar prijs als naar eigendomsverhouding en woningtype. Daarmee kan herstructurering leiden tot een meer gemengde wijkbevolking naar inkomen (en daarmee naar etniciteit) en huishoudenssamenstelling. Daarbij wordt impliciet verondersteld dat een grotere menging positieve gevolgen zal hebben voor de leefbaarheid in de wijk, voor de sociale cohesie in de wijk en zelfs voor het bestrijden van achterstanden in de wijk.” (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010: 25)

Hoewel niet het hoofddoel van herstructurering is (milde) gentrificatie wel een gewenst bijproduct van herstructurering (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010: 25). Een gevolg van herstructurering is dat er veel verhuisbewegingen plaatsvinden zowel binnen de wijk - mensen die doorverhuizen naar een andere, meestal luxere woning - als buiten de wijk, mensen die vertrekken en naar andere wijken in de stad verhuizen. En dan zijn er nog de mensen die van andere wijken de wijk intrekken. De wijk verandert hierdoor zowel fysiek als in sociale samenstelling (Bergeijk et al., 2008: 9).

Wel stellen Uitermark et al. (2007) dat door de grote verschillen tussen de nieuwe middenklassebewoners en de zittende bewoners in zo'n wijk nieuw soort spanningen kunnen ontstaan waardoor de leefbaarheid

juist weer in het geding komt. Tevens kan het mengen van deze groepen afbreuk doen aan de sociale cohesie in de wijk (Uitermark et al., 2007: 125). De invloed van de komst van nieuwkomers op de bestaande sociale cohesie zal later verder aan bod komen.

De veranderende positie van woningbouwcorporaties

Zoals eerder genoemd, beschrijven veel auteurs de gentrificatie in Nederland als voornamelijk gestuurd door middel van herstructureringsbeleid van overheid of woningbouwcorporaties, waarvan de laatst genoemden in steden grote hoeveelheden woningen in hun bezit hebben. Volgens Bergeijk et al. (2008: 57) is het nationale stedelijke herstructureringsbeleid (wanneer het wordt ingezet om een inkomensdiversere wijk te creëren) onder andere gebaseerd op een voorspelde afname aan vraag naar sociale huurwoningen en een verwachte zwakke woningmarktpositie van wijken met veel sociale woningbouw. Voor woningcorporaties wordt het van belang om wijken met veel sociale woningbouw interessant te laten blijven op de woningmarkt. Deze visie wordt ook door het Planbureau voor de Leefomgeving onderschreven:

“(...) het is noodzakelijk om een integrale en grootschalige transformatie van de wijk na te streven. Dat zal namelijk tegelijkertijd bestaande wijk- en buurtreputaties opkrikken, waardoor deze wijken en buurten een betere positie krijgen op de stedelijke woningmarkt. Als gevolg daarvan zullen de bestaande en nieuwe woningen in deze wijken en buurten hun waarde behouden.” (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010: 25)

Door deze wijken meer gemengd van samenstelling te maken krijgen deze wijken een sterkere woningmarktpositie. De economische crisis en de daaropvolgende stagnatie van de woningmarkt hebben na 2007 de financiële mogelijkheden voor herstructurering echter wel sterk ingeperkt.

Volgens Oudenampsen (2007: 9) is tegenwoordig, nu de overheid zich heeft teruggetrokken uit de sociale woningbouw, een beleid opgekomen dat gericht is op menging van bevolkingsgroepen. In de praktijk houdt dit meestal in dat in armere buurten woningen worden gerenoveerd of gesloopt en nieuwgebouwd voor mensen met een hoger inkomen dan de huidige bewoners. Het aandeel sociale woningbouw neemt hierdoor af - er is een wachttijd van gemiddeld 7,5 jaar voor een sociale huurwoning in Amsterdam (Oudenampsen, 2007: 12) - omdat er vervolgens geen sociale woningbouw wordt bijgebouwd in duurdere wijken (Oudenampsen, 2007: 9-10). Sinds 1995 zijn woningbouwcorporaties financieel onafhankelijk gemaakt en zijn het private organisaties die werken onder de woningwet. Volgens Oudenampsen (2007) moeten woningbouwcorporaties winst maken sinds ze marktpartijen zijn geworden en daardoor zijn ze genoodzaakt sociale huurwoningen te verkopen op de markt. Naast de publieke taak participeren corporaties nu ook in marktactiviteiten als woningen voor middenklasse-inkomens bieden. Dit laatste benadrukt de belangrijke rol van woningbouwcorporaties bij herstructureringsprojecten (Kleinhaus, 2004: 372). Belangrijke motieven achter de herstructurering lijkt het bieden van wooncarrière-mogelijkheden voor de reeds

aanwezige middenklasse en middenklassehuishoudens van buiten de wijk (Van Kempen en Bolt, 2009: 471). Zie hiervoor een citaat uit de Nota Wonen van het Ministerie van VROM:

“Bij deze transformaties [herstructurering] liggen er ook kansen (...) voor het creëren van wooncarrière-mogelijkheden voor buurtbewoners.” (MVROM, 2000: 168)

2.1.3 Nieuwe woonpreferenties van de stadse middenklasse

Met betrekking tot de vraagzijde van de marktgestuurde gentrificatie is het interessant om te kijken naar de veranderde woonpreferentie van de middenklasse. Van alle Nederlandse steden is in Amsterdam een nieuwe voorkeur van de middenklasse voor stedelijk wonen het duidelijkst waarneembaar. Nieuwe woongebieden voor de middenklasse worden gebouwd in de vlakbij het centrum gelegen oude havens en tal van oude 19de eeuwse volksbuurten rondom het centrum hebben een grote aantrekkingskracht op jonge hoogopgeleiden.

Verschillende auteurs geven een verklaring voor de reden dat een deel van de middenklasse zich tegenwoordig weer in een stedelijke omgeving wil vestigen. Uit onderzoek van Boterman et al. (2010) blijkt dat het aantal middenklassehuishoudens, ook die met kinderen, is toegenomen in de stad Amsterdam. Deze gentrificatietrend - de reoriëntatie van de middenklasse naar de stad - is in meer westerse steden te zien zoals blijkt uit tal van publicaties over het thema gentrificatie; zie alleen al de eerder aangehaalde publicaties van Glass (2010 [1964]), Smith (2010 [1979]), Lees (2003) en Hamnett (2003). Naast een voorkeur voor de stad, die relatief nieuw is, zien we echter ook nog steeds de trek van middenklassehuishoudens naar de buitenwijken. Verklaringen voor een nieuwe voorkeur voor de stad moeten volgens Boterman et al. (2010) worden gezocht in zowel veranderende preferenties van deze groep als ook in het veranderende aanbod in binnenstedelijke gebieden door bijvoorbeeld herstructurering en bewust ingezette vormen van gentrificatie door de overheid of woningbouwcorporaties. De veranderingen in preferenties hangen samen met verschillende aan elkaar gerelateerde aspecten (Karsten, 2007: 83-97). De stedelijke omgeving biedt de mogelijkheid om werk en kinderopvang dicht in de buurt te hebben wat op deze manier tijd bespaart. Vergelijk hiermee Zukin (2010 [1987]: 227) die beschrijft dat gentrificateurs lang reizen met auto of trein voor woon-werkverkeer vermijden en liever lopend of met de fiets gaan en een voorkeur hebben voor kleine winkeltjes boven grote winkelcentra aan de randen van de stad. Een ander aspect zijn de reeds opgebouwde sociale netwerken in de buurt wat stedelijk wonen blijvend aantrekkelijk maakt. Deze sociale netwerken zijn vaak vrij homogeen samengesteld uit mensen met dezelfde demografische kenmerken en sociaal economische klasse (Karsten, 2007: 95-96). In het verlengde, maar ook enigszins tegengesteld noemt Veldboer (2010: 100) juist het belang van het kunnen spiegelen aan andersoortige mensen om op deze manier meer van zichzelf te leren. Ook wordt de aantrekkelijke identiteit van stedelijk wonen genoemd, het stedelijke imago ten opzichte van de saaie, homogene buitenwijken (Karsten, 2007: 83-97).

Veldboer (2010: 100) geeft een verwante reden waarom middengroepen in een stedelijk omgeving willen wonen: het genieten van een gemengde omgeving. Dit wordt ook door Blokland en Van Eijk (2010: 323) beweerd; zij noemen dat deze middengroepen - diversiteitszoekers door hen genoemd - vooral de functionele diversiteit (de diversiteit aan winkeltjes en restaurants) van de buurt waarderen en niet zozeer de demografische diversiteit. Reijndorp (2004: 19) noemt eveneens de waardering voor het stedelijk leven om de diversiteit, maar tevens de stedelijke openheid en de anonimiteit. Jager (2010 [1986]) stelt dat de (binnen)stad een belangrijk toneel is geworden voor de middenklasse om hun stedelijke leefstijl te laten zien. Hij noemt hierbij ook het belang van historie als moderne consumptie. Het opknappen van oude huizen in de binnenstedelijke context is hier een onderdeel van. De middenklasse haalt hier volgens Jager een deel van zijn status vandaan. Veldboer (2010: 100) geeft verder nog een andere reden waarom bepaalde middenklassegroepen een voorkeur hebben voor een diverse omgeving. Zij hechten belang aan een stedelijk gemengde omgeving voor kinderen om in op te groeien. Dat houdt in: opgroeien in de echte wereld, dit in tegenstelling tot homogene buitenwijken. Deze aspecten laten zien dat er naast de middenklasse die de buitenwijken prefereert ook een groep is die juist de stad verkiest; dit is wellicht een trend die sterker wordt wanneer de mogelijkheden om in de stad te kunnen wonen zich meer en meer gaan aandienen.

2.1.4 De oorspronkelijke stedeling

Zojuist zijn de beweegredenen voor de nieuwe stadse middenklasse om voor een stedelijke woonomgeving te kiezen besproken. Maar wie zijn de oorspronkelijke bewoners van de oude stadswijken? Voor dit onderzoek is het interessant om de drie bewonerstypologieën beschreven door Reijndorp (2004) aan te halen. De groepen die hij onderscheidt zijn de oorspronkelijke stedelingen, de nieuwe stedelingen en de immigranten. Deze groepen verschillen van elkaar in economisch, sociaal en cultureel kapitaal, maar komen met elkaar overeen in hun voorkeur voor een stedelijke levenswijze (Reijndorp, 2004: 18). De veranderingen die zich voordoen in de door hem onderzochte stadswijken, in zowel Rotterdam als Amsterdam, worden door de verschillende groepen veelal verschillend ervaren. In deze paragraaf komen vooral de oorspronkelijke bewoners aan bod omdat dit de bewoners zijn die de veranderingen in de wijk het meest ervaren. Dit is ook de groep bewoners, en daar schaar ik ook immigranten onder die al lange tijd in de buurt wonen, wiens ervaringen in deze scriptie onderzocht worden.

Tussen een grote verscheidenheid aan nieuwe bewoners zijn de oorspronkelijke stedelingen volgens Reijndorp (2004: 33) inmiddels een minderheid. De oorspronkelijke stedelingen waarderen het straatleven in de volksbuurt, waar veel betrokkenheid, sociale controle en een open familielevens heersen (idem: 18-19). Ondanks dat zij tegenwoordig vaak de minderheid vormen zijn zij de bewoners die actief zijn in de buurtcomités en wijkorganisaties (idem: 33). Reijndorp (2004: 36) noemt deze groep ook wel de bedreigde burgers. Hij spreekt van gevoelens van ontheemding en onteigening (idem: 39; 48) door de komst van nieuwkomers (hier valt zowel te denken aan de nieuwe stedelingen als de

immigranten). Het gevoel van ontheemding bij deze groep bewoners ontstaat doordat de wijk hun wereld niet meer is, mede doordat in hun ogen de nieuwkomers niet respectvol omgaan met hun omgeving en de mensen die daar al jaren wonen (idem: 122). Onteigening houdt in deze context in dat voorzieningen zoals buurthuizen langzamerhand door andere groepen gedomineerd worden. Reijndorp haalt hier de term parochiaal domein aan (Lofland, 1998): de wereld van de buurt en het netwerk aan kennissen. Het verbindt de privé-wereld met de publieke stad. Dit domein is volgens Reijndorp (2004) de afgelopen jaren sterk veranderd; er zijn groepen gekomen die zich niet aan de ongeschreven regels houden die voor de oorspronkelijke bewoners zo vanzelfsprekend waren. De sociale netwerken van de oorspronkelijke bewoners zijn verdund, terwijl deze een belangrijk onderdeel van hun bestaanszekerheid zijn (idem: 137). Toch is zijn verhaal niet enkel negatief, er zijn ook oorspronkelijke stedelingen die er bewust voor kiezen om in de stad te blijven wonen en niet enkel zijn 'achtergebleven', maar actief betrokken willen blijven bij de toekomst van hun buurt.

2.1.5 Samenvatting

Als eerste is de marktgedreven vorm van gentrificatie beschreven. Hieronder zijn twee verklaringen te scharen. De eerste verklaring is een verklaring vanuit de aanbod- en vraagzijde. Bepaalde wijken worden gezien als interessante investeringen omdat de woningen potentieel veel geld op kunnen leveren. Woningen worden in deze wijken opgeknapt en met winst weer verkocht. Het gaat in deze verklaring voor gentrificatie om een beweging van kapitaal en niet van mensen (Smith, 2010 [1979]). De samenstelling van een wijk verandert van een wijk met voornamelijk mensen met lage inkomens naar een wijk met voornamelijk mensen met hoge inkomens. Deze groep heeft de nieuwe aantrekkelijkheid van de wijk opgemerkt en ziet het als een goede investering om hier een woning te kopen. De andere marktgedreven verklaring voor gentrificatie is de verandering op de arbeidsmarkt; de verschuiving van een industriële naar een diensteneconomie. Hierdoor verandert het karakter van de werkende bevolking in de stad. Er komen meer professionals die werken in de stad en voor arbeiders is er steeds minder werk te vinden in de stad waardoor zij moeten uitwijken naar buitenstedelijke locaties om te werken. De professionals (middenklassehuishoudens) hebben meer geld en zoeken woonruimte nabij hun werk dat nu veelal in de stad is.

Daarna is de beleidsgestuurde vorm van gentrificatie beschreven die als het ware tegenover de marktgedreven verklaringen staat. De oorzaak van gentrificatie moet hier worden gezocht in bewust ingezet beleid vanuit overheid of woningcorporaties. Deze verklaring zoekt het dus niet in marktwerking, maar in beleid dat inzet op sociale orde in (achterstands)wijken. Door meer en beter aanbod te creëren voor middenklassehuishoudens door middel van herstructureringsprojecten wordt getracht deze groep de wijk in te trekken en te behouden. Het doel hiervan is om economische aantrekkingskracht te genereren en om de leefbaarheid van een wijk te verhogen. Deze leefbaarheid wordt gezien als weinig criminaliteit en een aanzienlijk aandeel middenklassehuishoudens (Uitermark et al., 2007: 125). Echter is in Nederland wel steeds meer marktwerking

te zien in de beleidsgestuurde vorm van gentrificatie. Woningcorporaties en de overheid maken gebruik van de marktwerking om deze vorm van gentrificatie te laten slagen. Er wordt met andere woorden wel aangestuurd op meer hoge inkomensgroepen in de wijk, maar er wordt gebruik gemaakt van de marktwerking om het voor deze groep een aantrekkelijke investering te maken.

Vervolgens is een omschrijving gegeven van de veranderende woonpreferenties van de middenklasse die een rol spelen bij de vraagzijde van de marktgedreven gentrificatie. Deze nieuwe middenklasse zou andere woonomgevingen prefereren dan voorheen. Waar voorheen, en deels nog steeds, middenklassehuishoudens kiezen voor de rustige buitenwijken, kiezen zij nu voor de drukte en levendigheid van het stadse leven. Op hun vraag naar geschikte woningen in de stad wordt door verschillende partijen ingespeeld die daar hun voordeel uit willen halen omdat deze groep uiteraard meer geld te besteden heeft aan woonruimte dan mensen met een laag inkomen. Tot slot worden gevoelens van ontheemding bij de oorspronkelijke bewoners omschreven door de komst van de nieuwe middenklasse en immigranten in de stadswijk.

Voor mijn onderzoek is het niet zozeer van belang wat de daadwerkelijke oorzaak van gentrificatie is, als er al een eenvoudig aanwijsbare oorzaak is. Juist de veranderingen die optreden als gevolg van gentrificatie zowel op fysiek, economisch, sociaal als cultureel vlak zijn onderwerp van mijn onderzoek. Toch is het belangrijk om het proces van gentrificatie en welke processen hierachter schuil gaan omschreven te hebben om een beter beeld te krijgen van het proces. Tijdens dit onderzoek komt uitvoerig aan bod in hoeverre de bij de wijk betrokken professionals en buurtbewoners veranderingen als gevolg van gentrificatie ervaren en wat voor effect deze veranderingen hebben op het buurtvertrouwen.

2.2 Diversiteit, sociale cohesie en buurtvertrouwen

Door het veranderen van de woningvoorraad in type, prijs en eigendom, zal ook de bewonerspopulatie van een wijk veranderen en de sociale menging toenemen (Kleinhans, 2004: 375). Dat dit effect heeft op een buurt zal duidelijk zijn. Op welke manier heeft gentrificatie invloed op de wijze waarop de bewoners naar hun buurt en medebewoners kijken? Dit is een belangrijk thema in mijn onderzoek.

2.2.1 Begrippen

Er zijn verschillende manieren om te kijken naar de toestand van een buurt op sociaal gebied. In de sociologische literatuur wordt veel geschreven over sociale cohesie, een aan buurtvertrouwen gerelateerd begrip. Schuyt (1997) geeft voor sociale cohesie de definitie: de samenhang of de interne bindingskracht van een sociaal systeem. Veldboer (2010: 25) geeft als graadmeters hiervoor: gedragsuniformiteit, gedeelde normen en waarden, participatie, een hoge dichtheid aan contacten en een sterke identificatie met anderen in de groep. Hieraan verbonden is het begrip sociaal kapitaal dat door Putnam (2007: 137) wordt omschreven als de aanwezigheid van sociale netwerken en de

hieraan gerelateerde normen van wederkerigheid en vertrouwenswaardigheid.

Een andere wijze om naar de sociale context van een buurt te kijken, zoals die ook naar voren komt uit de literatuur, is het begrip vertrouwen. Alvorens verder in te gaan op het begrip buurtvertrouwen zoals dat centraal staat in deze scriptie zal eerst vertrouwen toegelicht worden. Bij vertrouwen heeft iedereen wel een intuïtief beeld en binnen de sociologische literatuur worden er ook verschillende definities van vertrouwen gehanteerd. Daarom is het van belang duidelijk te omschrijven wat er met vertrouwen bedoeld wordt. Een definitie die nuttig is voor dit onderzoek is het begrip sociaal vertrouwen zoals Boutellier et al. (2007: 25) dat gebruiken, namelijk het gevoel erbij te horen in de grootstedelijke context. Omdat de bevolking van een stad niet homogeen van samenstelling is omvat sociaal vertrouwen ook de bereidheid om contact aan te gaan met andere groepen.

Het begrip vertrouwen in de context van buurten is vanaf de uitgave van het WRR-rapport *Vertrouwen in de buurt* (WRR, 2005) sterk onder de aandacht gekomen. Dit rapport gaat over de kleinschaligheid van de buurt en de beleving van bewoners. Het begrip buurt is hier niet zozeer een administratieve eenheid, waarbij de grenzen door de gemeente zijn vastgesteld maar een subjectief begrip, het gaat om de belevingswereld van de bewoners. Dit is een belangrijk onderscheid omdat wat bewoners als hun buurt ervaren anders kan zijn dan de naam die de gemeente er aan geeft. Een wijk hiertegenover is een fysiek begrensde ruimte, vastgelegd vanuit de overheid, die vaak groter is dan de ervaren buurt waarin mensen wonen. Omdat het tijdens dit onderzoek eveneens gaat over de belevingswereld van de bewoners, is het begrip buurt een belangrijke term in dit scriptieonderzoek.

Het begrip buurtvertrouwen zoals gebruikt in deze scriptie is verwant aan het sociaal vertrouwen, maar ook duidelijk gericht op de buurt. Specifiek bestaat de operationalisatie van het buurtvertrouwen uit een combinatie van vijf items (vgl. Van Oirschot et al., 2011):

- de omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners
- de betrokkenheid bij de buurt
- de mate van thuis voelen in de buurt
- de tevredenheid over de buurt
- het vertrouwen in de toekomst van de buurt

Dit is de definitie van het buurtvertrouwen die wordt gebruikt in dit onderzoek. Het buurtvertrouwen is breder dan het sociaal vertrouwen omdat het ook de tevredenheid over de buurt in het algemeen omvat, maar het is ook specifiekier omdat het zich enkel richt op de buurt. Het begrip buurtvertrouwen is hiermee enigszins misleidend omdat het ook zaken omvat die niet aan sociaal vertrouwen gerelateerd zijn. Buurtvertrouwen behelst namelijk ook *tevredenheid over de buurt* en *vertrouwen in de toekomst van de buurt*, hetgeen ook zaken buiten de sociale context kan betreffen. In principe kan dit alles bevatten wat het woongenot van bewoners beïnvloedt, van hondenpoep tot de ontwikkeling van de huizenprijzen.

Andere items van het buurtvertrouwen zijn echter wel duidelijk te verbinden met sociaal vertrouwen. Dit geldt zeker voor *de mate van thuis voelen in de buurt*. Dit

ligt dichtbij de definitie van sociaal vertrouwen zoals Boutellier et al. (2007) die geven, namelijk het gevoel erbij te horen (in de grootstedelijke context). Een zekere mate van thuis voelen is verder een voorwaarde voor *betrokkenheid bij de buurt*. De *omgang tussen verschillende groepen buurtbewoners* is eveneens een item van het buurtvertrouwen dat direct te verbinden valt met het sociaal vertrouwen, dat namelijk het aangaan van contacten met andere groepen omvat. In dit verband is de definitie van vertrouwen die Sztompka (1999: 25) geeft van vertrouwen ook nuttig, namelijk “*to place a [beneficial] bet about the future contingent actions of others*”. Bewoners in (heterogene) stadsbuurten hebben altijd te maken met andere groepen die zich soms anders gedragen dan zijzelf gewend zijn vanuit hun eigen achtergrond. Vertrouwen betekent in dit geval het vormen van een verwachting van de wijze waarop anderen met jou zullen omgaan, oftewel een onderling vertrouwen. Omgang is duidelijk gerelateerd aan een actie: het doen of laten van actie jegens anderen. Betrokkenheid heeft meer te maken met de houding die iemand heeft ten opzichte van een ander of de buurt. Hier kan een actie uit voortvloeien maar dat hoeft niet per se. Hierbij sluit het begrip loyaliteit zoals Veldboer (2010) dat gebruikt aan. Hij omschrijft loyaliteit als een positieve bejegening van een ander (Veldboer, 2010: 24) en loyaliteit is daarmee een houding van betrokkenheid en hoeft niet per se direct contact met die ander in te houden (idem: 148). De twee items *tevredenheid met de buurt*, en *vertrouwen in de toekomst van de buurt*, werden eerder verbonden met niet-sociale zaken. Deze kunnen echter eveneens slaan op de items die wel gerelateerd zijn aan sociaal vertrouwen, zoals genoemd in deze alinea. Buurtvertrouwen bevat zodoende zowel het sociaal vertrouwen als een algemeen oordeel over de buurt.

Het begrip vertrouwen zoals dat in veel onderzoeken wordt genoemd, is zodoende niet altijd identiek aan het buurtvertrouwen. Het meest nauwe begrip van vertrouwen is het onderling vertrouwen. Dit is het directe vertrouwen in personen van de eigen of andere groep, waarbij onderling vertrouwen niet noodzakelijk wederzijds is en ook niet noodzakelijkerwijs een actie inhoudt. Het sociaal vertrouwen is breder en houdt in: het gevoel erbij te horen en de bereidheid contacten met anderen aan te gaan. Het buurtvertrouwen omvat zowel deze beide vormen van vertrouwen, maar dan specifiek toegepast op de buurt (de directe leefomgeving), en daarbij een algemeen oordeel over de buurt en haar toekomst. Omdat het buurtvertrouwen zoveel uiteenlopende elementen omvat, kies ik er in dit onderzoek voor om het begrip te deconstrueren in de vijf afzonderlijke items. Een toename in de waardering van het ene item behoeft op het niveau van de afzonderlijke bewoner namelijk geen toename in de andere items in te houden.

In het volgende zullen de hier besproken begrippen worden gebruikt om veranderingen in buurten die het gevolg zijn van gentrificatie (met name de verandering van diversiteit) te duiden.

2.2.2 Putnams conflict-, contact- en constricttheorie

Een invloedrijke auteur die de verbinding legt tussen diversiteit en vertrouwen is Putnam. Putnam (2007)

noemt twee tegengestelde hypothesen die bekend zijn uit de sociologische literatuur en die sociale cohesie verbinden met diversiteit. Putnam benadrukt wat betreft de sociale cohesie met name solidariteit, onderling vertrouwen en sociaal kapitaal. De eerste hypothese is de contacthypothese, die stelt dat wanneer mensen met uiteenlopende achtergronden contact hebben met elkaar zij meer solidair met elkaar worden en elkaar meer vertrouwen, het overbruggend (bridging) sociaal kapitaal neemt zo toe. Hiertegenover staat de conflicthypothese die zegt dat door meer diversiteit er minder vertrouwen in de andere groep ontstaat en juist meer in de eigen groep. Met andere woorden er is minder overbruggend sociaal kapitaal, maar meer verbindend (bonding) sociaal kapitaal. Putnam (2007) stelt hier zelf de constricttheorie tegenover, die stelt dat door meer diversiteit zowel het vertrouwen in de andere als in de eigen groep afneemt en empirisch onderzoek uit de VS beter verklaart. Er is dus een afname van zowel verbindend als overbruggend sociaal kapitaal en daarmee nemen volgens deze theorie contacten binnen en tussen groepen af. Deze negatieve resultaten voor vertrouwen en contacten vindt hij zowel voor etnische als inkomensdiversiteit. Toch ligt de nadruk meer op de etnische diversiteit en ook in andere onderzoeken die in navolging van Putnam worden gedaan, ligt de focus meer op etnische diversiteit dan op inkomensdiversiteit in relatie tot sociale cohesie. Op basis van Putnams constricttheorie valt dus te verwachten dat het vertrouwen van bewoners in elkaar zal dalen in het geval van toenemende inkomensdiversiteit in een buurt. In de volgende paragrafen volgt een overzicht van onderzoek dat verandering van sociale cohesie of vertrouwen verbindt met een toename in diversiteit in de Nederlandse context.

2.2.3 De Nederlandse context

Klassenverschillen, sociale cohesie en verstoring van bestaande sociale netwerken

Over het algemeen wordt verondersteld dat sociale cohesie, in de vorm van betrokkenheid, identificatie met het sociale systeem en het onderschrijven van solidariteitswaarden, belangrijk is voor de stabiliteit van een wijk (Bergeijk et al., 2008: 151). Voor bewoners is deze cohesie prettig en het vermindert de kans op verval, overlast en criminaliteit (Bergeijk et al., 2008: 175). Aan de andere kant beschrijft Blokland (2009: 186) dat in relatief onveilige buurten er geen gebrek is aan burenccontacten (wat overigens maar een deel is van sociale cohesie).

Veel onderzoek is verricht naar de effecten van een verhoging van inkomensdiversiteit op sociale cohesie en in het specifiek op het hebben van contacten binnen de wijk. Een deel van deze onderzoeken richt zich op de vraag of contacten tussen lager en hoger opgeleiden leiden tot grotere sociale mobiliteit voor de lager opgeleiden (van Eijk, 2010; Bergeijk et al., 2008). Van Eijk (2010) concludeert in haar proefschrift dat de mate van menging van een buurt nauwelijks invloed heeft op contacten tussen kansarmen en kansrijken. Het overbruggend sociaal kapitaal blijft uit wanneer groepen gemengd wonen. Bergeijk et al. (2008) stellen dat voor hoogopgeleiden de wijk niet erg belangrijk is voor hun sociale contacten. Hieruit trekken zij de conclusie dat

door het beleid dat erop gericht is hoogopgeleiden de wijk in te trekken, de onderlinge contacten in de wijk eerder zullen doen afnemen dan toenemen en daarmee dus ook de sociale cohesie. Uit onderzoek in achterstandswijken in Rotterdam blijkt verder dat nieuwkomers in een wijk een lagere sociale cohesie ervaren, ongeacht de achtergrond (Bergeijk et al., 2008: 172). Kortom: volgens Bergeijk et al. (2008) komt het beleid dat gericht is op sociale menging de sociale cohesie niet ten goede.

Wanneer meer hoogopgeleiden de wijk intrekken zou dit volgens Bergeijk et al. (2008) ertoe kunnen leiden dat oude bewoners zich gaan afvragen of ze nog wel in de wijk thuis horen. Als er steeds meer mensen zijn die zich niet meer thuis voelen in de wijk en deze mensen daarom besluiten te gaan verhuizen zou dit een ongewenst effect zijn van het gevoerde beleid. Vaak wordt sociale menging gezien als het verstoren van de bestaande sociale netwerken. Volgens Engbersen (2002: 140) moeten deze bestaande netwerken echter ook niet worden overschat met betrekking tot de mogelijkheid voor sociale mobiliteit. Deze netwerken zijn er meer voor het zogenaamde verbindend (bonding) sociaal kapitaal, de netwerken om mee te overleven, maar niet om mee vooruit te komen, het zogenaamde overbruggend (bridging) sociaal kapitaal. Het soort netwerken met overbruggend sociaal kapitaal ontbreekt juist vaak in deze wijken. Ook door de bewoners van eenzijdige buurten zelf wordt aangegeven dat ze niet erg tevreden zijn met de buurtnetwerken (Van der Veer, 2009). Niet zelden is juist het ontbreken van sociale cohesie in wijken een reden om herstructurering in te zetten. Van Kempen en Bolt (2009) benadrukken aan de andere kant dat sociale menging in beleidskringen als een panacee wordt gezien zonder de vraag te stellen hoe de sociale menging dan precies zijn positieve uitwerking heeft op de sociale cohesie. In het licht van de discussie over inkomensdiversiteit en sociale cohesie zijn ook de bevindingen van Tolsma et al. (2009: 301) interessant. Zij stellen namelijk dat niet zozeer economische heterogeniteit een positieve invloed heeft op de sociale cohesie (in de vorm van contacten), maar simpelweg de hoogte van het gemiddelde inkomen in een buurt.

Op basis van deze onderzoeken valt dus niet te verwachten dat een instroom van hoger opgeleiden zal leiden tot een stijging van sociale cohesie in de buurt in termen van meer contacten en betere sociale netwerken. De constricttheorie van Putnam (2007) stelt dat het overbruggend en verbindend sociaal kapitaal afneemt door een verhoging van diversiteit. Uit de hier aangehaalde onderzoeken voor de Nederlandse context volgt niet zozeer een afname van het overbruggend sociaal kapitaal door een instroom van hoger opgeleiden in wijken, maar eerder dat het overbruggend sociaal kapitaal niet stijgt.

Een andere optiek: klassenverschillen en ondeling vertrouwen

Een andere manier om de effecten van gentrificatie te bestuderen is niet zozeer intieme of minder intieme contacten tussen buurtbewoners te onderzoeken, maar het kijken naar de verandering van het onderling vertrouwen.

Veldboer (2010) onderzocht in verschillende Nederlandse steden de loyaliteit tussen verschillende sociaal-economische groepen in geherstructureerde, en daarmee deels gegentrificeerde, wijken. In tegenstelling tot de resultaten van het onderzoek van Putnam vindt Veldboer wel een positief onderling vertrouwen tussen bewoners met verschillende achtergronden. Volgens Veldboer (2010: 148) proberen de meeste onderzoekers loyaliteit van bewoners in gemengde buurten - te zien als onderdeel van sociale cohesie - vast te stellen door de hoeveelheid en intensiteit aan contacten tussen mensen uit verschillende klassen. Als dit contact dan gering is wordt er vanuit gegaan dat er weinig loyaliteit is. Veldboer kijkt meer naar de waardeoordelen die groepen ten opzichte van elkaar hebben. Volgens Veldboer (2010: 97-102; 147-155) zijn er twee manieren waarop klassenverschillen loyaliteit bewerkstelligen: via een binnen- of via een buitenroute. Onder de binnenroute verstaat hij de mensen die binnen de wijk sociale carrière hebben gemaakt en zich nog steeds verbonden voelen met de wijk en de minder gefortuneerde bewoners, en die zich ook voor deze wijk inzetten. Voor deze groep is het mogelijk om wooncarrière te maken binnen de wijk door herstructureringsprojecten. De betrokkenheid bij deze groep is gestoeld op overeenkomst. Ook Bergeijk et al. (2008: 13) wijzen op deze route om huidige bewoners uit de wijk een kans te bieden om wooncarrière te maken, dit draagt volgens hen bij aan de stabiliteit van de wijk. Onder de buitenroute verstaat Veldboer (2010) hoogopgeleide mensen uit de middenklasse die van buiten de wijk komen en zich vestigen in deze wijk. Deze middenklassehuishoudens hebben een grote sociale afstand ten opzichte van de gemiddelde sociale huurders, maar voelen geen afkeer tegen deze groep en hebben een positief beeld van minderbedeelde groepen. Ook is deze groep vaak van mening dat sociale menging een essentieel onderdeel vormt van de stedelijke realiteit. Deze buitenroute noemt Veldboer (2010: 149) een moderne vorm van verticale solidariteit, als tegenhanger voor de meer traditionele vorm van horizontale solidariteit, de binnenroute. De betrokkenheid bij de groep via de buitenroute is niet gestoeld op overeenkomst, zoals bij de binnenroute, maar juist op een groot verschil in status. Ondanks dat de middenklassehuishoudens geen contacten aangaan met groepen die sociaal en ruimtelijk ver van hen af staan, staan zij wel relatief positief ten opzichte van hen (Veldboer, 2010: 216). In dezelfde lijn concludeert Van Eijk (2010) dat hogeropgeleiden die in gemengde buurten wonen weliswaar een voorkeur hebben voor diversiteit, maar dat dit niet noodzakelijkerwijs inhoudt dat zij overbruggende relaties aangaan in de buurt. Evenzo vinden Tolsma et al. (2009) dat hoe hoger iemands inkomen of opleiding is hoe minder contact deze persoon heeft met burens, maar hoe hoger zijn tolerantie en vertrouwen in de ander is.

Uit het onderzoek van Veldboer (2010) blijkt dat dus niet de groep middenklassehuishoudens negatief ten opzichte van laagopgeleiden staan, maar met name de 'betere' lagere klassen, de oorspronkelijke autochtone bewoners. Ook uit het onderzoek van Bergeijk et al. (2008: 172) blijkt dat de sociale cohesie vaak negatief beïnvloed wordt door onvrede met de bevolkingssamenstelling; voornamelijk autochtonen blijken ontevreden met aanwezigheid van mensen met andere levenswijze of etniciteit. Juist de autochtone onderklasse uit zich

negatief over de sociale (en/of etnische) menging die in hun buurt plaatsvindt omdat ze hadden gehoopt meer 'slechte' huurders kwijt te raken na de herstructurering (Veldboer, 2010: 216). Het gaat dus volgens Veldboer niet zozeer om spanningen tussen verschillende sociale klassen, maar eerder om spanningen binnen de lagere sociale klasse zelf.

Uit deze onderzoeken kan dus geconcludeerd worden dat wanneer sociale effecten van een toenemende diversiteit niet slechts door de aanwezigheid van buurtcontacten worden gedefinieerd maar eerder als onderling vertrouwen of loyaliteit aan andere buurtbewoners er wel degelijk licht positieve effecten zijn waar te nemen. Dit constateerde Veldboer (2010) in een deel van Amsterdamse herstructureringswijken. Wel gaat dit effect (tijdelijk) minder op voor nieuwe bewoners.

Zoals beschreven in 2.2.1 bevat het buurtvertrouwen zowel het onderling vertrouwen als de waardering van de contacten in de buurt. Op deze manier verenigt het buurtvertrouwen beide benaderingen van de aangehaalde onderzoeken naar effecten van veranderende inkomensdiversiteit op het niveau van de buurt en vanuit het perspectief van de bewoner. Het buurtvertrouwen is al eerder gebruikt door Van Oirschot et al. (2011) om het effect van diversiteit op wijkniveau te meten. Hoewel Van Oirschot et al. (2011) voornamelijk het effect van etnische diversiteit in Amsterdam bestuderen, komt bij hen wel naar voren dat het gemiddelde opleidingsniveau een positieve invloed heeft op het buurtvertrouwen. Vergelijkbaar hiermee concludeert Van der Veer (2009: 71) uit zijn onderzoek in Amsterdamse buurten dat in buurten die als rijk bekend staan, en in buurten die als inkomensgemengd worden ervaren, bewoners tevreden zijn over de inkomensmenging. In achterstandsbuurten zijn bewoners over het algemeen wat minder tevreden over de menging van inkomens in de buurt. Helaas

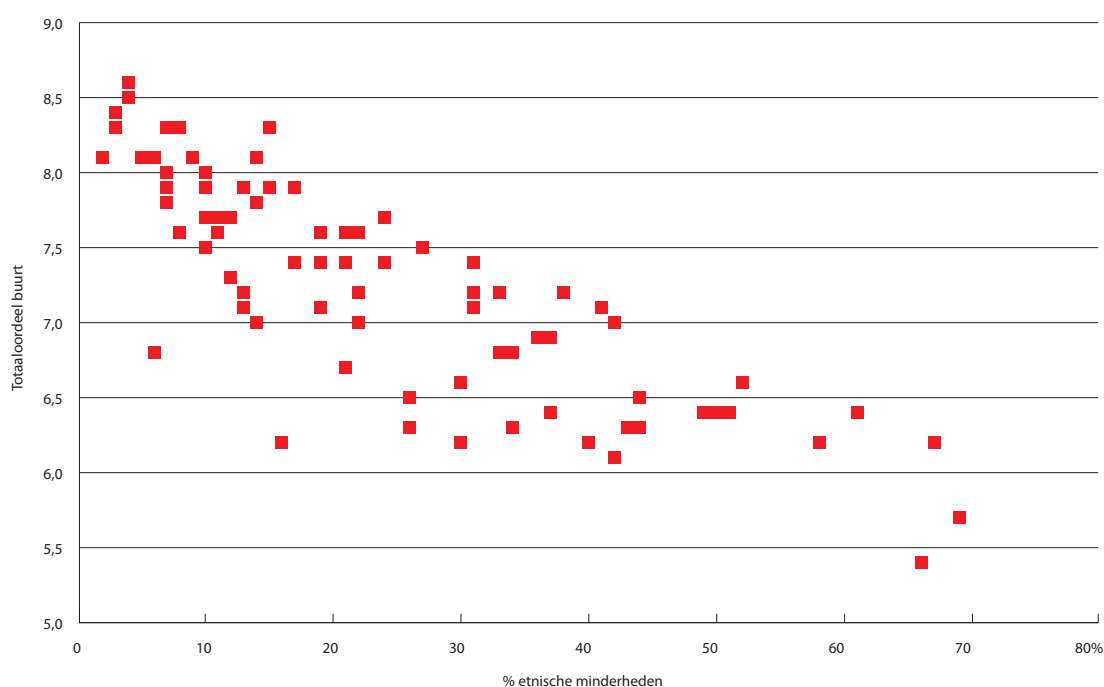
vergelijkt Van der Veer (2009) de tevredenheid over menging niet met de daadwerkelijke mate van menging per buurt maar slechts met de ervaren menging.

Wanneer de sociale effecten dus niet in termen van contacten maar in termen van onderling vertrouwen bekeken worden, lijkt Putnams constricttheorie voor een deel wel en voor een deel niet op te gaan voor de onderzochte Nederlandse wijken. Er zijn namelijk positieve effecten gevonden op het vertrouwen wanneer de diversiteit toeneemt, maar negatieve effecten in de mate van contacten tussen verschillende groepen. Het buurtvertrouwen, dat zowel omgang (contacten) als betrokkenheid (vertrouwen) bevat, kan dus tegenstrijdige ontwikkelingen doormaken onder invloed van een veranderende diversiteit.

Etnische diversiteit

Behalve de invloed van klassenverschillen op relaties tussen buurtbewoners zijn er ook verschillende onderzoeken naar het effect van verschil in etniciteit op deze relaties gedaan; onder andere door Lancee en Dronkers (2008), die de these van Putnam (2007) testen in de Nederlandse context. Zij bevestigen met hun onderzoek Putnams these van terugtrekgedrag. Wanneer een wijk etnisch gemengder wordt, neemt het sociaal vertrouwen in de buurt en de burens af, in elk geval op de korte termijn. Echter vinden ze niet, zoals Putnam, een afname in het interetnisch vertrouwen, het vertrouwen in mensen van een andere etnische groep. De afname van vertrouwen in de buurt en burens bij het etnisch gemengder worden van een wijk wordt ook bevestigd door onderzoek van de Dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam (Van Oirschot et al., 2011). Van Eijk (2010: 317-318) vindt echter geen negatieve invloed van buurtdiversiteit op de vorming voor burensrelaties, zij doelt hier dan op vriendelijke, meer afstandelijke interacties. Wel vindt ook zij een

Figuur 2.1 Spreidingsdiagram totaaloordeel buurt en etnische minderheden als % huishoudens (uit Van der Veer, 2009: 110)

negatieve invloed van etnische diversiteit op het aangaan van meer intieme burelrelaties. Tolsma et al. (2009) vinden dat hoe hoger iemands inkomen en opleiding hoe meer vertrouwen deze heeft in een etnisch andere buur. Er wordt in lijn met Lancee en Dronkers (2008) gevonden dat in meer etnisch gemengde buurten, men toleranter is naar etnisch andere burel. Dit kan te maken hebben met het feit dat er een hogere kans is op het hebben van een etnisch andere buur.

Van der Veer (2009: 77) laat zien dat een hoog aandeel etnische minderheden in Amsterdam samen gaat met een laag totaaloordeel van bewoners over hun buur (zie figuur 2.1). Dit gaat dus niet specifiek over onderlinge contacten of over onderling vertrouwen maar over hoe mensen hun buur waarderen (één van de items van het buurvertrouwen). Echter in dezelfde figuur is ook te zien dat veel van de slecht gewaardeerde buurten ook lage percentages etnische minderheden kennen. Verder concludeert hij uit zijn onderzoek naar zowel etnische menging als inkomensmeling in Amsterdamse buurten dat de gewaardeerde gemengde buurten vooral in de 19^e eeuwse gordel aan de rand van het centrum liggen, waar ook de Kinkerbuur in ligt. De verschillende groepen bewoners blijken deze buurten gemengd te vinden als deze menging ook te waarderen. Maar van der Veer merkt wel op dat tegelijkertijd het aandeel etnische minderheden in deze buurten de afgelopen jaren aan het dalen is en het aandeel autochtone hoogopgeleide nieuwe stedelingen is toegenomen.

Omdat ook uit veel onderzoeken naar voren is gekomen dat etnische diversiteit samengaat met een verlaging in onderling vertrouwen en buurvertrouwen, is het voor mijn onderzoek interessant om te onderzoeken of een afname van allochtonen in de buur mede de oorzaak is van een verhoogd buurvertrouwen.

2.3 Relaties tussen gentrificatie & buurvertrouwen uitelicht

In dit hoofdstuk kwamen al regelmatig verbanden tussen effecten van gentrificatie en het buurvertrouwen van bewoners aan bod. In de rest van dit hoofdstuk wordt concreter ingegaan op mogelijke effecten van gentrificatie die verband kunnen hebben met het buurvertrouwen. Uit bestaande literatuur volgen hier een aantal mechanismen die de gentrificatie, of gevolgen van gentrificatie, kunnen relateren aan een veranderend buurvertrouwen. Deze mechanismen, vanaf hier aangeduid met thema's, dienen om de onderzoeksvragen te beantwoorden door ze als onderlegger voor de topiclijst voor de interviews met bewoners te gebruiken.

2.3.1 Voorzieningen

Tijdens het proces van gentrificatie vinden er veranderingen plaats in de woningvoorraad. Dit kan op verschillende manieren plaatsvinden zoals we eerder hebben kunnen lezen; door bijvoorbeeld samenvoeging van woningen, het opknappen en renoveren van woningen, en het verkopen van woningen. Dit wordt gedaan om de middenklassehuishoudens aan te trekken of te behouden. Niet alleen de aanwezigheid van geschikte woningen, ook de beschikbaarheid van voorzieningen als basisscholen en winkels zijn essentieel in het aantrekken en behouden van de middenklassegroepen. Wanneer

het aandeel middenklassehuishoudens stijgt is het ook voor ondernemers en winkeliers interessanter zich te vestigen in de wijk omdat deze huishoudens meer te besteden hebben. De verhoogde waardering van een geherstructureerde wijk blijkt vaak samen te hangen met verbeterde voorzieningen (Kleinhans, 2005: 221; Bergeijk et al., 2008: 200), een belangrijk element in veel herstructureringen. In gentrificerende wijken kan zodoende ook een verhoogde waardering van de buur verwacht worden wanneer voorzieningen toenemen of verbeteren. Aangenomen wordt dat deze voorzieningen ontmoetingen en contacten tussen bewoners stimuleren en daarmee bijdragen aan de sociale cohesie (Bergeijk, 2008: 131; 151; 175-176). Deze ontmoetingen kunnen publieke familiariteit genereren, zonder dat er daadwerkelijk diepgaande contacten tussen mensen zijn, hetgeen volgens Blokland (2009) van belang is voor het gevoel van thuishoren. Zowel de omgang tussen bewoners als de mate van thuis voelen zijn hier onderdeel van het buurvertrouwen. Hiertegenover komt uit onderzoek van Sullivan (2006: 599) naar voren dat wanneer er nieuwe winkels in een gentrificerende wijk verschijnen die zich richten op de doelgroep van nieuwe bewoners met een hoger inkomen, de oorspronkelijke bewoners vaak rancune voelen ten opzichte van deze nieuwe winkels omdat deze te duur zijn voor hen.

De verwachting die dus naar boven komt is dat de verbeterde of nieuwe voorzieningen zorgen voor een verhoogd buurvertrouwen. Echter met een kanttekening hierbij, de waardering voor nieuwe, duurdere, winkels hoeft niet gedeeld te worden door alle buurbewoners.

2.3.2 Fysieke staat

Ook de fysieke staat van de buur kan zijn uitwerking hebben op het buurvertrouwen van bewoners. Volgens Beekman et al. (2001) heeft een meer diverse samenstelling van woningen (lees: meer koopwoningen) een direct positief effect op de fysieke waardering van de buur en daarmee op de algemene tevredenheid over de buur (onderdeel van het buurvertrouwen). Huiseigenaren zouden een hogere standaard hanteren voor het onderhouden van hun woning dan huurders (Beekman et al., 2001: 59). Huiseigenaren zullen overigens eerder tevreden zijn met fysieke verbeteringen van de wijk dan huurders om dat daarmee de waarde van hun woning stijgt (Sullivan, 2006: 599). Enigszins gerelateerd is een gevolg van fysieke verbetering, namelijk dat de nu duurdere koopwoningen minder toegankelijk zijn voor buurbewoners die hun huurwoningen willen verruilen voor een koopwoning. Dit kan voor deze buurbewoners zodoende een negatief effect inhouden op de tevredenheid over de buur en het vertrouwen in de toekomst van de buur. Een verbetering van de fysieke staat kan dus zowel positieve als negatieve effecten op het buurvertrouwen hebben.

2.3.3 Wijkstatus

De status van een wijk kan door gentrificatie omhoog gaan om verschillende redenen en één daarvan is volgens Helleman & Wassenberg (2004) het stijgend aandeel koopwoningen. Deze verhoogde status kan vervolgens weer invloed hebben op het buurvertrouwen van de bewoners van zo'n wijk, zeker wanneer de wijk voorheen een stigma van 'slechte wijk' heeft gehad. Permentier

et al. (2011) vullen dit aan met dat het er niet alleen om gaat hoe de bewoners hun wijk zelf zien, maar ook om hoe hun buurt volgens hen door anderen wordt gezien en beoordeeld; welke reputatie de buurt heeft voor anderen. Zij hebben onderzoek gedaan naar welke zaken effect hebben op deze reputatie, om zo het welbevinden van de bewoners te kunnen verhogen. Permentier et al. (2011) komen tot de conclusie dat objectieve buurtvariabelen beter de ervaren buurtreputatie kunnen verklaren dan subjectieve buurtvariabelen (die weer beter de buurttevredenheid verklaren). De objectieve buurtvariabelen die de sterkste invloed blijken te hebben op de buurtreputatie zijn: de etnische samenstelling van een buurt en het gemiddelde inkomen van een buurt. Ook is er een effect gevonden van de variabele woningkeuze. Wanneer iemand uit eigen wil ergens is gaan wonen heeft dit een positieve invloed op de ervaren buurtreputatie. Wanneer men die keus niet heeft, voelen mensen zich in de val zitten en zullen een lagere buurtreputatie ervaren. Permentier et al. (2011: 994) geven tot slot nog aanbevelingen om wijken op een goede manier op te knappen. Het is volgens hen van belang de wijk aantrekkelijk te maken voor anderen en de buurtbewoners te laten participeren omdat dit de buurtreputatie verbetert.

Volgens Atkinson en Kintrea (2001) zijn bewoners zich goed bewust van een kleiner wordende kans op postcodediscriminatie door inkomensmenging. In vergelijking met niet gerenoveerde buurten zijn de lagere inkomensgroepen uit gerenoveerde buurten trotser op hun buurt en ervaren minder uitsluiting (Pawson et al., 2000). Ook geldt dat hoe slechter een buurt eraan toe is, hoe meer vertrouwen er is dat sociale menging de buurt zou doen verbeteren (Van der Veer, 2009: 79). Ook Veldboer (2010: 93) noemt dat het zelfvertrouwen van lage statusgroepen toeneemt wanneer de buurt waar zij wonen niet meer het stigma heeft van een loserwijk. Hun woonbuurt wordt door hen niet langer als nadelig ervaren. Er zijn echter ook verschillende onderzoeken die laten zien dat de opwaardering van een wijk niet altijd gepaard gaat met een verhoging van de reputatie van een buurt, het blijkt in de praktijk vaak lastig om van de reputatie van arme buurt af te komen (Beekman et al., 2001: 33; Helleman and Wassenberg, 2004).

Zoals Permentier et al. (2011) hebben laten zien is de buurtreputatie van belang voor het welbevinden van de bewoners (te relateren aan de mate van thuis voelen en tevredenheid met de buurt). Tevens, als mensen zien dat hun wijk opklimt kan dit vertrouwen geven in de toekomst van de buurt, een ander onderdeel van het buurtvertrouwen.

2.3.4 Overlast en veiligheid

Een van de motieven achter de herstructurering is het verhogen van de leefbaarheid en veiligheid in achterstandswijken, zoals ook gesteld door Uitermark et al. (2007: 126-127). Zoals eerder besproken is het verhogen van de inkomensdiversiteit (lees: meer hogeropgeleiden) een manier om dit te bereiken. Buurten worden zo niet alleen controleerbaarder voor de overheid, het verhogen van leefbaarheid heeft ook directe positieve gevolgen voor bewoners. Veldboer (2010) heeft de Amsterdamse wijken de Bijlmer en Geuzenveld en het Rotterdamse Hoogvliet op dit punt

onderzocht. Voor de Bijlmer concludeert hij dat deze wijk langzaam veiliger wordt (Veldboer, 2010: 168), wel lijkt er verplaatsing van problemen binnen de Bijlmer plaats te vinden; van de vernieuwde buurt naar aanliggende buurten. Geuzenveld is nog te weinig vernieuwd om al van effecten van herstructurering te kunnen spreken. Wel merken bestuurders van deze wijk een neergang in leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de fysieke omgeving na herstructurering van aanliggende wijken (Veldboer, 2010: 173). Veldboer (2010: 122, 128) noteert een duidelijke vooruitgang in leefbaarheid, veiligheid en imago van de wijk Hoogvliet. Bergeijk et al. (2008: 187) beschrijven op basis van interviews dat de leefbaarheid voorafgaand aan en tijdens de sloop van delen van de wijk merkbaar achteruit gaat. Hoewel er nog relatief weinig onderzoek lijkt te zijn naar de effecten van herstructurering op leefbaarheid en veiligheid zijn er wel degelijk wijken waar er een vooruitgang op dit gebied te zien is. Tolsma et al. (2009: 303) vinden op het gebied van contacten en onderling vertrouwen geen relatie met criminaliteit, een aspect van veiligheid. Echter een toename in veiligheid, gerelateerd aan een hoger gemiddeld inkomen in de buurt, zou wel tot een hogere tevredenheid met de buurt zelf kunnen leiden.

2.3.5 Tevredenheid over menging

Al eerder besproken is de tevredenheid over menging van inkomensgroepen. Uit onderzoek van Van der Veer (2009: 71) komt naar voren dat in wijken met een hoog aandeel hoge inkomens en in wijken die als gemengd worden ervaren er meer tevredenheid is over de inkomensmenging dan in wijken waar relatief veel lage inkomensgroepen wonen. Van Oirschot et al. (2011) vinden verder dat het opleidingsniveau in een buurt een positief effect heeft op het buurtvertrouwen. De manier waarop bewoners tegen de verscheidenheid van bewonersgroepen aankijken kan bepalend zijn voor de mate waarin ze zich thuis voelen in de wijk. Door gentrificatie verandert de samenstelling van de wijk en dit kan zo invloed hebben op het buurtvertrouwen.

Uit onderzoek van Veldboer (2010) blijkt, zoals eerder besproken, dat in geherstructureerde wijken als Hoogvliet, de Bijlmer en Geuzenveld niet de groep middenklassehuishoudens negatief ten opzichte van laagopgeleiden staan. Juist de autochtone onderklasse uit zich negatief over de sociale (en/of etnische) menging die in hun wijk plaatsvindt omdat ze hadden gehoopt meer 'slechte' huurders kwijt te raken na de herstructurering (Veldboer, 2010: 216). Het gaat volgens Veldboer dus niet zozeer om spanningen tussen verschillende sociale klassen, maar eerder om spanningen binnen de lagere sociale klasse zelf. Dit is zeker ook relevant in verband met gentrificatie omdat door gentrificatie ook de buurtsamenstelling verandert en dus in zekere zin dezelfde processen spelen als bij herstructurering. Ook uit het onderzoek van Bergeijk et al. (2008: 172) blijkt dat de sociale cohesie vaak negatief beïnvloed wordt door onvrede met de bevolkingssamenstelling; voornamelijk autochtonen blijken ontevreden met aanwezigheid van mensen met andere levenswijze of etniciteit. Voor de interviews wordt onderscheid gemaakt in de veranderingen in menging met nieuwkomers (hoger opgeleiden) en de veranderingen in etnische menging (bijvoorbeeld het wegtrekken van allochtone bewoners).

De tevredenheid over de menging valt dus te relateren aan alle items van het buurtvertrouwen, zowel de items aangaande de sociale cohesie: de omgang tussen verschillende groepen en de betrokkenheid; als de items aangaande de buurt als geheel: de mate van thuis voelen, het vertrouwen in de toekomst van de buurt en de tevredenheid over de buurt.

2.4 Samenvatting

Op basis van de relevante sociologische literatuur zijn vijf thema's aangegeven die kunnen verklaren waarom in Amsterdamse gentrificerende wijken een hoger buurtvertrouwen gemeten wordt bij zittende bewoners. Zowel verbeterde voorzieningen en fysieke staat van de wijk, een verhoogde wijkstatus, een vermindering van overlast en een verbetering van de leefbaarheid als een hogere tevredenheid over menging in de wijk zijn te relateren aan het proces van gentrificatie en te relateren aan een verhoogd buurtvertrouwen. Echter, deze gevolgen van gentrificatie kunnen door sommige bewoners ook als negatief gezien worden en zo enkele buurtvertrouwenitems negatief beïnvloeden. In wat volgt wordt aan de hand van deze thema's zowel kwantitatief als kwalitatief onderzocht in hoeverre deze een antwoord kunnen geven op een geconstateerd verhoogd buurtvertrouwen in de Amsterdamse Kinkerbuurt.

3. Methodologie

Dit onderzoek is opgezet aan de hand van de thema's die uit de literatuurstudie naar boven zijn gekomen en besproken zijn in het vorige hoofdstuk om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen. In dit hoofdstuk zal worden uitgelegd hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Omdat zowel Van Oirschot et al. (2011), Van der Veer (2009) en Veldboer et al. (2011) gebruik maken van dezelfde kwantitatieve gegevens van de *Wonen in Amsterdam* enquêtes als dit onderzoek is het interessant om de verschillen met mijn onderzoek aan te stippen. Zowel Van Oirschot et al. (2011) en Van der Veer (2009) doen enkel kwantitatief onderzoek en doen dit naar alle Amsterdamse wijken en niet specifiek naar de Kinkerbuurt. Verder richten Van Oirschot et al. (2011) zich voornamelijk op etnische diversiteit in relatie tot buurtvertrouwen en richt dit onderzoek zich meer op het effect van inkomensdiversiteit. Waar deze twee onderzoeken voornamelijk wijken onderling vergelijken focus ik op veranderingen binnen één specifieke wijk, de Kinkerbuurt. In deze wijk nemen in de afgelopen tien jaar zowel de inkomensdiversiteit als het buurtvertrouwen toe. Daarnaast is dit onderzoek kwalitatief van aard waarmee het de relatie tussen deze twee duidt. In tegenstelling tot Van Oirschot et al. (2011) en Veldboer et al. (2011) deconstrueer ik het buurtvertrouwen in de vijf losse items, zowel in de kwantitatieve als kwalitatieve analyse. Dit scriptieonderzoek richt zich vooral op het buurtvertrouwen van de bewoners die al voordat het gentrificatieproces op gang kwam in de wijk woonden (ongeacht klasse of etniciteit¹), en niet zozeer op de rol van de middenklasse en hoe deze groep tegen de lagere sociale klassen aankijkt (vgl. Veldboer, 2010).

Het kwantitatieve deel van mijn scriptie dient ter ondersteuning van mijn onderzoek dat voornamelijk kwalitatief van aard zal zijn. Het bestaat uit een analyse over de ontwikkelingen in de wijk die zijn gerelateerd aan het buurtvertrouwen en aan het proces van gentrificatie. Gegevens hiervoor zijn verzameld uit de enquête *Wonen in Amsterdam* waar ook de Kinkerbuurt uit te destilleren valt. Deze enquête wordt tweejaarlijks afgenomen door de Dienst Onderzoek en Statistiek (O&S) in samenwerking met de Dienst Wonen, Zorg en Samenleven, de stadsdelen en de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties. Voor de analyse wordt gebruik gemaakt van de data uit de jaren 2001 en 2009, om hiermee de veranderingen over een periode van enkele jaren te laten zien. In 2001 zijn 17.346 inwoners van Amsterdam van boven de 18 jaar ondervraagd over hun woning en fysieke en sociale aspecten van de leefomgeving en in 2009 zijn er 18.166 inwoners hierover ondervraagd. Deze data is tevens gebruikt in het kwantitatieve deel van de studie *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* (Veldboer et al., 2011) waar ik aan heb deelgenomen. Mijn onderzoek gebruikt de enquêtedata specifiek voor de Kinkerbuurt en in enkele gevallen zal ter vergelijking data van heel Amsterdam gebruikt worden. Enkele aanvullende statistische gegevens over de Kinkerbuurt van O&S vullen deze data uit de enquêtes aan.

Mijn verdere kwalitatieve onderzoek is een aanvulling op het kwantitatieve deel en bestaat uit semi-gestructureerde diepte-interviews met zowel professionals als bewoners uit de wijk. De interviews met professionals zijn onderdeel van het onderzoek *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* (Veldboer et al., 2011) en lenen zich goed voor mijn eigen scriptie. De interviews met bewoners zijn door mijzelf uitgevoerd in het kader van mijn eigen onderzoek. Aan de hand van zowel de interviews met professionals als buurtbewoners zal een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvragen zoals die in de inleiding genoemd zijn. In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan de onderzoeksmethode, de interviews, de wijze van selectie en de analysemethode.

3.1 Semi-gestructureerde diepte-interviews

Om te achterhalen waarom het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt omhoog gaat en of dit te maken heeft met het proces van gentrificatie dat zich afspeelt in deze buurt, wordt onderzoek gedaan door middel van semi-gestructureerde diepte-interviews. Uit het kwantitatieve deel van de studie *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* (Veldboer et al., 2011) blijkt dat in de Kinkerbuurt het buurtvertrouwen sterker stijgt dan in andere Amsterdamse buurten. Om beter te begrijpen waarom het buurtvertrouwen hier zo sterk toeneemt en wat de belangrijke mechanismen zijn die hierin meespelen is aanvullend kwalitatief onderzoek nodig. Het gaat hierbij niet zozeer om een technische beschrijving van het gentrificatieproces, maar juist om ervaren veranderingen in de buurt die het buurtvertrouwen kunnen beïnvloeden. Om allereerst een beter beeld te krijgen van wat er zich in de buurt afspeelt en de mening te horen van de professionals die in de wijk werken zijn bij deze groep interviews afgenomen. Deze interviews zijn, zoals gezegd, eveneens onderdeel van de eerder genoemde studie *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* (Veldboer et al., 2011).

Voor de interviews met de professionals is in samenwerking met Lex Veldboer en Machteld Bergstra van de UVA en Reinout Kleinhans van OTB een topiclijst opgesteld. Deze is opgenomen als bijlage 11.1. Ik heb zelf een negental interviews afgenomen waarvan vier in de Kinkerbuurt (de overige in de Oosterparkbuurt). Daarnaast zijn zes interviews uitgevoerd door Lex Veldboer, waarvan drie interviews geschikt zijn voor mijn onderzoek. De geïnterviewde professionals zijn werkzaam op verschillende terreinen om zodoende een goed beeld te kunnen krijgen van wat er zich afspeelt in de buurt. Onder de geïnterviewden bevindt zich politie, een opbouwwerker, medewerkers van verschillende woningcorporaties, mensen uit de lokale politiek en iemand van een adviesbureau. Hier zal later op worden teruggekomen wanneer de geïnterviewde professionals worden geïntroduceerd in hoofdstuk 4.

Ten behoeve van de interviews met de bewoners is door mij een topiclijst opgesteld van onderwerpen die in elk geval aan bod moeten komen tijdens de interviews. Deze is terug te vinden in bijlage 11.2. De vijf items van het buurtvertrouwen - die zijn gebruikt bij het kwantitatieve onderzoek - zijn hierin meegenomen. Ook

¹ De selectie van de geïnterviewde bewoners bevat zowel hoger- als lageropgeleiden en zowel autochtonen als allochtonen.

de thema's die uit de theorie naar voren zijn gekomen en die een mogelijk verband tussen gentrificatie en buurtvertrouwen onderbouwen zijn hierin opgenomen. Om de bewoners in eerste instantie niet te veel te sturen begint het interview, na enkele persoonlijke achtergrondvragen, met een open vraag. Deze vraag is bedoeld om de bewoners zelf te laten vertellen wat zij verbeterd dan wel verslechterd vinden in hun buurt. Dit zonder dat ze in de richting van bepaalde thema's worden gestuurd waarvan wordt verwacht dat deze invloed zullen hebben op een veranderend buurtvertrouwen. De bewoners waarmee een afspraak is gemaakt hebben voorafgaand aan het interview deze open vraag toegestuurd gekregen; dit geldt voor dertien van de achttien interviews. Aan het eind van elk interview is de bewoners tenslotte gevraagd of ze nog iets willen toevoegen of dat ze menen iets te hebben gemist tijdens het interview dat volgens hen belangrijk kan zijn. Op deze manier meen ik dat een goed beeld is ontstaan van hoe de bewoners tegen hun buurt aankijken en hoe zij veranderingen ervaren in hun buurt.

Van de achttien interviews zijn er elf bij mensen thuis afgenomen, twee in een café en vijf op straat. De interviews die bij de mensen thuis zijn afgenomen hebben het voordeel dat ze extra achtergrondinformatie geven over de bewoner. Verder blijkt dat de straatinterviews iets minder diepgaande antwoorden hebben opgeleverd. Ondanks dat er bewust een intieme sfeer is gecreëerd met stoelen en een tafeltje onder een partytent, en mensen niet staand op straat zijn bevraagd is de situatie toch anders dan bij de vooraf geplande interviews. In de volgende paragraaf wordt verder uitgeweid over de manier van selectie van de respondenten. De interviews met de professionals en de bewoners waarmee een afspraak is gemaakt namen drie kwartier tot een uur in beslag. De interviews die op straat zijn afgenomen duurden korter; 20 minuten tot een half uur.

3.2 Selectie

De professionals zijn door Lex Veldboer en Machteld Bergstra geselecteerd. Zij hebben ervoor gekozen zoveel mogelijk verschillende professionals die in de wijk werkzaam zijn te benaderen om een zo compleet mogelijk beeld van de ontwikkelingen in de wijk te krijgen. Deze mensen hebben beroepshalve een kijk op de buurt en zullen daarom een redelijk goed overzicht hebben over de buurt.

Nadat de interviews met professionals in het kader van het onderzoek *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen?* zijn afgenomen, is samen met mijn begeleiders afgesproken om aanvullend voor mijn eigen scriptie nog circa vijftien interviews bij buurtbewoners

af te nemen. Uiteindelijk zijn dit er achttien geworden. Het merendeel van de geïnterviewde bewoners is door middel van een oproep per email aan bewoners van de Kinkerbuurt bereikt. Deze oproep heeft de opbouwwerker, die eerder als een van de professionals door mij is geïnterviewd, voor mij verspreid onder bewoners. Nog dezelfde dag reageren een groot aantal enthousiaste buurtbewoners die graag willen deelnemen aan de interviews. Het aantal reacties oversteeg mijn verwachtingen en daardoor was het mogelijk een selectie van bewoners te maken voor de interviews. Om een gevarieerde groep bewoners te spreken is er op gelet zowel mensen met een hoog als laag opleidingsniveau in dit onderzoek op te nemen (zie tabel 3.1). Onder een hoog opleidingsniveau wordt hier hbo of universiteit verstaan en onder een laag opleidingsniveau alles onder het niveau van hbo. Omdat dit onderzoek zich richt op veranderingen in de wijk, wordt bewust gekozen voor mensen die al een redelijke tijd in de buurt wonen; op zijn minst 4 jaar maar over het algemeen langer (zie tabel 3.2). Hierdoor ontbreekt de groep nieuwe bewoners. Echter, interviews met deze groep bewoners kunnen daarentegen niet veel bijdragen wanneer het gaat om veranderingen die plaatsvinden in de Kinkerbuurt en het veranderde buurtvertrouwen van de afgelopen jaren. Zodoende zijn aan de hand van enkele achtergrondkenmerken elf bewoners geselecteerd en met hen afspraken gemaakt. Verder is via een woningbouwcorporatiemedewerker, die eerder door mij geïnterviewd is, een tweetal bewoners bereikt uit een woonblok dat op de nominatie staat te worden gerenoveerd. Om een nog gevarieerdere groep bewoners te spreken is er voor gekozen om met de opbouwwerker mee de wijk in te gaan en bewoners op straat aan te spreken en te interviewen. Hiertoe zijn vijf bewoners bereid. Deze bewoners zijn logischerwijs dus niet van tevoren ingelicht en hebben zodoende niet vooraf kunnen nadenken over de open vraag.

Omdat dit een kwalitatief onderzoek is, kan natuurlijk niet worden gesproken van een representatieve steekproef, daarvoor is de geïnterviewde groep eenvoudigweg te klein en daarbij is de groep bewoners geen perfecte afspiegeling van de zittende buurtbewoners.

Tabel 3.1 Geïnterviewden naar opleidingsniveau² en geslacht

	Laag opleidingsniveau	Hoog opleidingsniveau	Totaal
Man	4	1	5
Vrouw	6	7	13
Totaal	10	8	18

Tabel 3.2 Geïnterviewden naar woonduur

Woonduur tussen 4 - 10 jaar	4
Woonduur tussen 11 en 20 jaar	6
Woonduur 21 jaar en meer	8
Totaal	18

² Hierbij wordt onder hoog opleidingsniveau hbo of universiteit verstaan en onder een laag opleidingsniveau alles onder het niveau van hbo.

3.3 Methode van analyse

De interviews met professionals zijn allemaal digitaal opgenomen en daarna uitgeschreven per vraag. Deze interviews worden gebruikt om een achtergrond te kunnen schetsen van de Kinkerbuurt, het verslag hiervan is te lezen in hoofdstuk 5. Een aantal onderwerpen waarnaar is gevraagd sluiten aan bij mijn eigen onderzoek en kunnen antwoord geven op de onderzoeksvragen naar de gevolgen van gentrificatie en de ontwikkeling van het buurtvertrouwen.

De interviews met bewoners zijn voor het grootste gedeelte digitaal opgenomen, op vier interviews na die op straat zijn afgenomen. Alle bewonersinterviews die digitaal zijn opgenomen zijn letterlijk uitgeschreven en vervolgens gecodeerd met behulp van het softwareprogramma Atlas.ti. Hiervoor is vooraf een codelijst gemaakt en deze is gaandeweg aangevuld met thema's die tijdens het coderen naar voren komen en die van belang lijken. De codes zijn onderverdeeld in een aantal hoofdthema's (zie tabel 3.3).

Tabel 3.3 Coderingen gebruikt voor de bewonersinterviews

Code	Thema	# citaten	Hoofdthema
0010	Bevolkingssamenstelling	24	Bevolkingssamenstelling
0011	Veranderingen in bevolkingssamenstelling	82	
0012	Bevolkingssamenstelling etniciteit	40	
0013	Bevolkingssamenstelling opleiding / inkomen	24	
0014	Bevolkingssamenstelling huur / koop	62	
0015	Bevolkingssamenstelling leeftijd	25	
0016	Veryupping	23	Samenhang / contacten
0020	Omgang onder bewoners / contacten	54	
0021	Veranderingen in omgang / contacten	63	
0022	Dorps karakter / volks	16	
0023	Veel verhuizingen / mobiliteit in de buurt	8	Overlast
0030	Overlast	13	
0031	Veranderingen in overlast	2	
0032	Overlast bureu	13	
0033	Overlast andere groepen	8	Fysieke staat
0040	Fysieke staat van de buurt	20	
0041	Veranderingen in fysieke staat	28	
0042	Renovaties / opknappen	35	
0043	Jaren 70/80-bouw	4	
0044	Ligging buurt t.o.v. centrum	14	Thuis voelen
0050	Thuis voelen	22	
0051	Veranderingen in thuis voelen	13	Veilig voelen
0060	Veilig voelen	28	
0061	Veranderingen in veilig voelen	13	
0062	Verkeersveiligheid	5	Imago
0070	Imago	7	
0071	Veranderingen in imago	49	Voorzieningen
0080	Voorzieningen	38	
0081	Veranderingen in aanbod voorzieningen	43	Verhuizen of niet
0090	Willen blijven in de buurt	26	
0091	Willen verhuizen uit de buurt	6	Externe factoren
0101	Bezuinigingen	5	
0102	Samenvoegen stadsdelen	12	
0103	Parkeerbeleid	2	Buurt
0110	Rustige buurt	9	
0111	Levendige buurt	3	
0112	Drukke buurt	4	

Verder zijn de codes + *positief* en - *negatief* toegevoegd om tijdens de analyse per thema een onderscheid te kunnen maken tussen positieve en negatieve uitspraken.

Om te kunnen onderscheiden waar bewoners al uit zichzelf mee komen wordt de open vraag als eerste geanalyseerd. De thema's die hieruit naar voren komen beschouw ik als belangrijk voor mijn onderzoek en zullen nader geanalyseerd worden. Een aantal codes betreffen zaken die onveranderd zijn in de buurt en zijn zodoende waarschijnlijk niet van belang voor een veranderd buurtvertrouwen. Tijdens het analyseren van de interviews zullen die codes buiten beschouwing blijven.

Het merendeel van de coderingen zoals weergegeven in tabel 3.3 zijn te relateren aan de in hoofdstuk 2 geselecteerde thema's, die verband houden met gentrificatie, of met de items waaruit het buurtvertrouwen is opgebouwd. Zo komt *Voorzieningen* terug in coderingsthema Voorzieningen (0080/0081) en *Fysieke staat* in Fysieke Staat (0040-0044). *Wijkstatus* komt voor in het coderingsthema Imago (0070/0071). Het thema *Overlast en veiligheid* is terug te vinden in coderingsthema's Overlast (0030-0033) en Veilig voelen (0060-0062). Als laatste is het thema *Tevredenheid over menging* te herleiden tot de coderingsthema's Bevolkingssamenstelling (010-016), Samenhang/contacten (0020-0023) en Thuis voelen (0050, 0051). Van de vijf items waaruit het buurtvertrouwen is samengesteld, is *De omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners* terug te vinden binnen het coderingsthema Samenhang/contacten (0020, 0021). Het tweede item *De betrokkenheid bij de buurt* houdt verband met Samenhang/contacten (0020-0022). *De mate van thuis voelen in de buurt* is terug te vinden binnen de coderingsthema's Thuis voelen (0050, 0051) en Verhuizen of niet (0090, 0091). *De tevredenheid over de buurt* is te herleiden uit alle coderingsthema's, maar zal voornamelijk worden herleid uit wat de buurtbewoners aangeven bij de open vraag. Het laatste item van het buurtvertrouwen *Het vertrouwen in de toekomst van de buurt* heeft te maken met het coderingsthema Imago (0071) en ook worden vaak Externe factoren (0101, 0102) genoemd. Verder zijn alle items van het buurtvertrouwen ook direct tijdens het interview aan bod gekomen.

Verder zal worden geanalyseerd of er een verschil is in hoe hoger- en lageropgeleide zittende buurtbewoners het gentrificatieproces ervaren. Blijken uit hun antwoorden verschillen in beleving of standpunt over de ontwikkelingen die zich in de buurt afspelen? Dit zal in het hoofdstuk 8 worden besproken.

4. De respondenten

In dit hoofdstuk zullen alle respondenten, zowel de professionals als bewoners, worden geïntroduceerd. Vooral de bewoners worden uitgebreid geïntroduceerd om meer inzicht te krijgen in hun leefwereld welke uiteraard van invloed is op hun visies over de buurt. De professionals worden benoemd op functie en de bewoners hebben een gefingeerde naam gekregen om zo hun anonimiteit te waarborgen. Zowel de professionals als de bewoners hebben allen ook een nummer gekregen zodat tijdens het bespreken van de resultaten makkelijk kan worden terugverwezen naar de respondenten (zie tabellen 4.1 en 4.2). De professionals worden aangeduid met de letter P en de bewoners met de letter B.

4.1 Professionals

Zoals gezegd zijn er een viertal interviews door mijzelf afgenomen in de Kinkerbuurt en door Lex Veldboer zijn zes professionals geïnterviewd waarvan er drie geschikt zijn voor mijn onderzoek. Deze professionals zijn werkzaam op verschillende terreinen om een goed beeld te kunnen krijgen van wat er zich afspeelt in de buurt. Zo is er iemand van de politie geïnterviewd, een opbouwwerker, medewerkers van verschillende woningcorporaties, mensen uit de lokale politiek en iemand van een adviesbureau.

De eerste persoon die door mij is geïnterviewd in de Kinkerbuurt is een buurtregisseur in de Bellamybuurt (**P01**) (de Bellamybuurt is het noordelijke deel van de Kinkerbuurt). Als buurtregisseur heeft hij veel externe contacten met uiteenlopende mensen, zowel met schooldirecteuren als bewoners. Zijn functie is om problemen samen met de buurt aan te pakken. Zijn kerntaken zijn gericht op leefbaarheid en veiligheid in de buurt en hij werkt daarvoor samen met het Stadsdeel West, surveillanten en andere collega's van de politie. Hij neemt elke twee weken deel aan een overleg met stadstoezicht, wijkbeheer en de milieupolitie. De tweede geïnterviewde persoon is een opbouwwerker bij stichting Dock (**P02**), ze is projectleider samenlevingsopbouw. De functie houdt in dat ze bewoners ondersteunt en helpt bij het opzetten van initiatieven in de buurt. Zij omschrijft zich als de schakel tussen de systeem- en leefwereld: de schakel tussen de bewoners en de instellingen in de buurt. Ze werkt in de Da Costabuurt, ten oosten van de Kinkerbuurt, en in de Kinkerbuurt. Het derde interview is gehouden met twee medewerkers sociaal beheer van een woningcorporatie (**P03** en **P04**). Hun functie houdt onder andere in dat ze zich bezig houden met overlast, leefbaarheid en participatie. De laatste door mij geïnterviewde is een deelraadslid van de SP in Amsterdam West (**P05**). Haar portefeuille is Zorg, Welzijn, Onderwijs, Integratie, Jeugd, Werk en Armoede.

Lex Veldboer heeft gesproken met een oud-politicus (**P06**) die van 2008 tot 2010 stadsdeelvoorzitter in Oud-West is geweest. Verder is hij sinds 1990 werkzaam in de ruimtelijke sector en daarvoor is hij eveneens stadsdeelvoorzitter geweest in De Pijp (1987-1990). Daarnaast is hij drie jaar voorzitter geweest van de PvdA in Amsterdam. Als tweede heeft Lex Veldboer gesproken met een senior adviseur die werkzaam is bij Berenschot voor de groep Maatschappelijke Ontwikkeling en

Zorg (**P07**). Hij heeft wijkscans gemaakt van (Oud-) West in verschillende buurten. Het laatste interview waar ik gebruik van zal maken is gehouden met een woningbouwcorporatiedirecteur strategie (**P08**) en zijn collega (**P09**), beleidsmedewerker strategie.

Tabel 4.1 Overzicht professionals

P01	Buurtregisseur Bellamybuurt
P02	Opbouwwerker
P03 en P04	Medewerker sociaal beheer van een woningcorporatie
P05	Deelraadslid van de SP in Amsterdam West
P06	Oud-politicus
P07	Senior adviseur werkzaam bij Berenschot voor de groep Maatschappelijke Ontwikkeling en Zorg
P08	Woningbouwcorporatiedirecteur strategie
P09	Beleidsmedewerker strategie bij een woningcorporatie

4.2 Bewoners

In het hierop volgende worden de buurtbewoners geïntroduceerd. Ook is een kaart toegevoegd met daarop aangegeven waar alle respondenten wonen (figuur 4.1). De reden dat er ook een aantal bewoners is opgenomen die niet in de Kinkerbuurt wonen (**B02**, **B05** en **B08**) is dat deze bewoners, zoals straks zal blijken bij de introducties, ofwel wel lange tijd in de Kinkerbuurt hebben gewoond en zich nog steeds betrokken voelen bij de buurt, ofwel vinden dat hun straat gevoelsmatig bij de Kinkerbuurt hoort. Ook **B01** woont momenteel niet in de Kinkerbuurt, maar werkt al dertig jaar in het buurtcentrum de Havelaar. De reden dat de buurtgrenzen niet strikt worden aangehouden, is dat het begrip buurt hier niet zozeer een administratieve eenheid is, waarbij de grenzen door de gemeente zijn vastgesteld. De buurt is hier eerder een subjectief begrip, omdat het gaat om hoe de bewoners de buurt zelf ervaren (vergelijk hiermee het WRR-rapport *Vertrouwen in de buurt* (WRR, 2005)).

Mijn eerste interview is met **Wim (B01)** op het buurtcentrum de Havelaar. Wim is 61 jaar en is in Zeeland geboren, net als zijn ouders. In 1967 is hij psychologie in Amsterdam gaan studeren en heeft tien jaar op de Ten Katemarkt (Kinkerbuurt) gewoond. Op dit moment woont hij in Bos en Lommer in een huurwoning. Het buurtcentrum is gelegen in de Bellamybuurt en heeft een tuin met een kinderboerderij. Hij werkt hier al 30 jaar als cultureel werker en is enthousiast over de buurt. Ons gesprek vindt plaats in een kantoortje van het buurtcentrum, op weg naar deze ruimte kom ik door de kantine waar een groot paasontbijt/lunch klaarstaat. Het ziet er vrolijk uit met al die gekleurde paaseieren en er is veel bedrijvigheid in de keuken van de kantine, waar dames koffie en thee klaarmaken.

Mijn tweede gesprek is met **Jaap (B02)**. Hij is 51 jaar en heeft tot 5 VWO op school gezeten en is daarna gaan fotograferen, hij heeft hier echter nooit een diploma voor gehaald. Hij woont al 16 jaar aan de Kinkerstraat in een sociale huurwoning van een woningcorporatie en heeft daarvoor al 12 jaar op de Ten Katestraat gewoond. Hij heeft hier eerst met zijn vrouw en zoontje gewoond, maar is nu gescheiden en woont hier alleen. Hij is erg actief betrokken bij de bewonerskrant van Oud-West als redactielid. Van hem krijg ik al snel een enthousiaste mail dat hij graag wil meewerken aan mijn onderzoek. Hij vraagt me zelfs een stukje te schrijven voor de bewonerskrant wanneer ik klaar ben met mijn scriptie om de resultaten te kunnen laten zien. Ook zit hij in het bewonersplatform Oud-West. Hij stuurt me een aantal foto's van de wijk en geeft aan me aan meer foto's te kunnen helpen.

Het volgende interview is aan de Jacob van Lennepkade, een mooi uitziende straat aan het water met mooi gerenoveerde panden. Deze straat ligt in de Borgerbuurt maar heeft een totaal ander karakter dan de jaren 70-nieuwbouw in grote delen daarvan. Ik had ingeschat dat het huis van Sara een koopwoning zou zijn, maar het blijkt dat de woning een sociale huurwoning is van een woningcorporatie, wel heeft ze zelf veel in de woning geïnvesteerd. **Sara (B03)** is 42 jaar en is geboren in Spanje uit Nederlandse ouders, ze is na zes maanden al naar Nederland verhuisd en is opgegroeid in Amsterdam. Ze is op haar 16e op kamers gegaan, ook in Amsterdam en heeft gestudeerd aan de universiteit. Ze woont nu 20 jaar in deze woning in de Kinkerbuurt en woont hier alleen. Na afloop van het gesprek vraagt ze of ik het hele huis wil zien, wat ik natuurlijk graag doe. Het ziet er mooi uit en ze heeft twee buitenruimtes aan het binnenhof. Een woning om jaloers op te zijn, zeker toen ik hoorde hoe weinig ze voor de woning betaalt.

Na even een flinke middagpauze gehouden te hebben heb ik weer een gesprek in dezelfde buurt, de Borgerbuurt, maar deze keer wel in een woning die ik me daar bij had voorgesteld. Een jaren 70-sociale-woningbouwcomplex aan de Borgerstraat. Wanneer ik binnen ben is er nog net iemand die voor zijn administratie langskwam, maar die vertrekt zodra ik er ben. **Nienke (B04)** is 58 jaar, heeft een hbo-opleiding en werkt als zelfstandige aan huis en heeft haar eigen administratiekantoor, waar zij de boekhouding doet voor kleinere bedrijfjes uit de buurt. Haar woning is een sociale huurwoning die zij huurt via een woningcorporatie en ze woont er alleen. Ze woont al sinds 1973 in de Kinkerbuurt en heeft hiervoor aan de Kinkerstraat gewoond. Ze is geboren in Engeland uit een Engelse vader en een Nederlandse moeder. Sinds haar 6e woont ze in Nederland. Het is erg vol in haar huis, zeker in haar kantoortje staat het vol met klappers en mappen. Zij mailde me van tevoren dat ze lid is van de BGOW, de Belangengroep Gehandicapten Oud-West, waarin ze al een paar jaar meewerkt aan een rolstoeltoegankelijk stadsdeel. Ook heeft ze in het verleden nogal wat buurtwerkjes gedaan. Ze zegt van haar buurt te houden en het dus leuk te vinden erover te praten.

Na mijn gesprek in de Borgerbuurt, fiets ik nu naar de Tweede Helmerstraat. Dit ligt officieel niet meer in de Kinkerbuurt maar in de Helmersbuurt net ten zuiden van de Kinkerbuurt. Van **Paul (B05)** krijg ik een enthousiaste

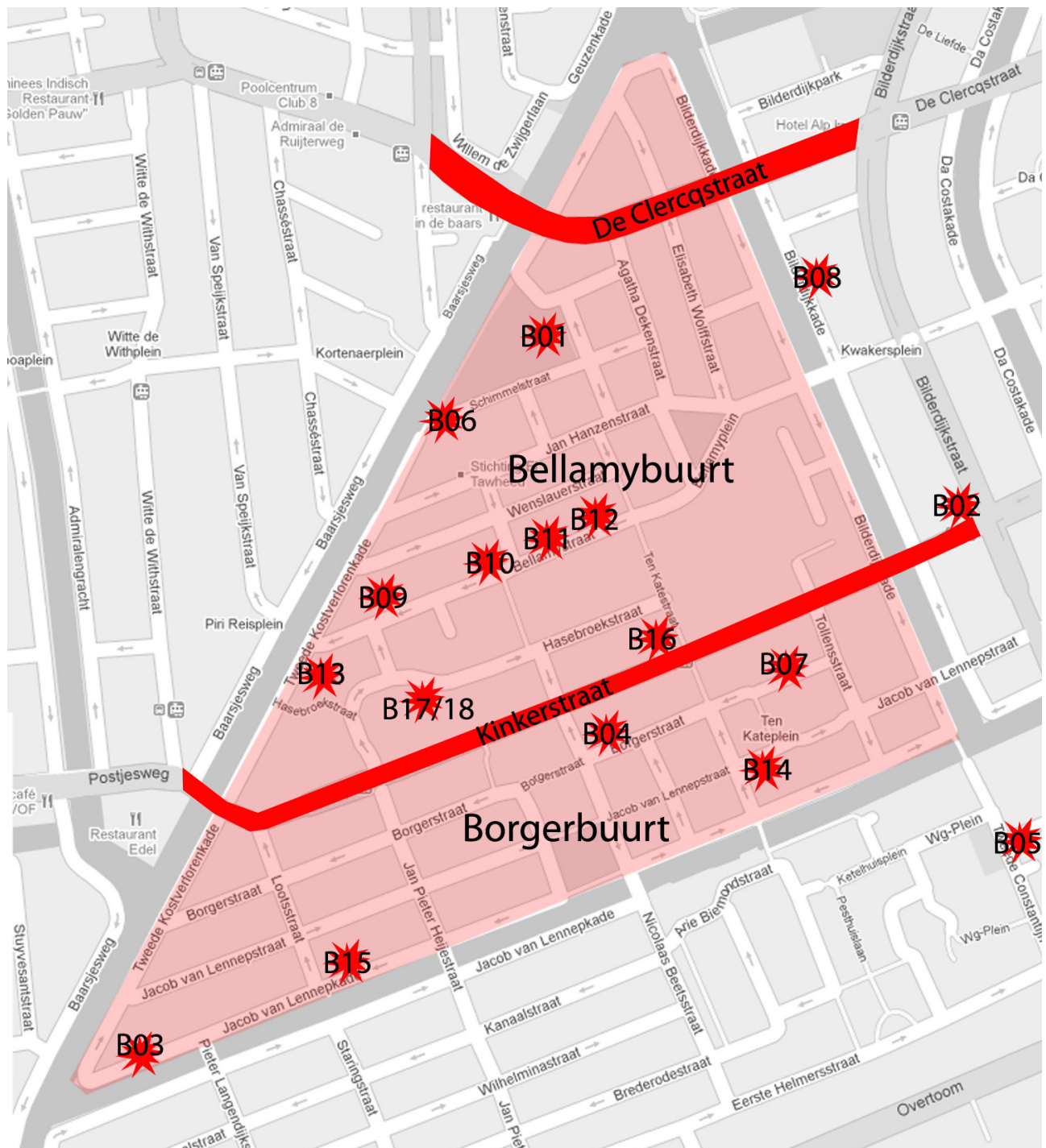
mail dat hij graag wil meewerken aan mijn onderzoek. Paul is 80 jaar en schrijft mij dat hij al 50 jaar in de Kinkerbuurt woont en ook zijn kinderen hier zijn opgegroeid. Hij heeft de ambachtschool gedaan en heeft daarna zichzelf verder geschoold. Verder was Paul tot voor kort voorzitter van het bewonersplatform Oud-West (SBOW) en is hij actief in de bewonerscommissie van de seniorenflat waar hij nu woont in een sociale huurwoning en zit hij in het comité "Oud-West tegen bezuinigingen". Hij mailt mij enthousiast al over allerlei zaken die met de buurt te maken hebben en waar hij iets vanaf weet. Hij ontvangt mij in zijn woning in een geheel nieuw complex dat er goed uitziet. Zijn vrouw is er ook, maar die gaat al snel ergens anders zitten om een sigaret te roken. Ik krijg van haar een kop thee en staan er koekjes en paaseitjes op tafel.

Mijn laatste gesprek van mijn eerste interviewdag. Het huis van **Anne (B06)** ziet er oud en wat vervallen uit en binnen is het een gezellige rommel. Anne is 38 jaar en is geboren in Amsterdam. Ze heeft een mbo-opleiding SPW gedaan en woont sinds 1991 in Oud-West en sinds 2001 in deze woning, haar derde woning in de Kinkerbuurt. Ze huurt haar sociale huurwoning bij een corporatie, woont hier alleen en betaalt een bescheiden huur. Ze werkt 21 uur per week in een dagbesteding voor gehandicapten. Er lopen drie katten door het huis en tijdens het interview ook over tafel en bij me op schoot. De kachel staat aan, terwijl het buiten toch echt wel lekker zonnig is, maar later vertelt ze me dat het altijd koud is in haar huis doordat het zo vochtig is. Zij heeft de oproep om mee te doen aan mijn onderzoek via iemand anders ontvangen en niet rechtstreeks via de opbouwwerker. Ze vraagt me of ik nog meer mensen zoek, want ze weet er nog wel een paar voor me.

De volgende dag heb ik nog twee interviews gepland in de ochtend. Voor mijn eerste interview van deze dag heb ik afgesproken in een cafeetje aan de Kinkerstraat. Na een cappuccino besteld te hebben ga ik aan een tafeltje op de verdieping zitten waar ik een goed overzicht heb over de mensen die binnenkomen. Al snel komt **Carla (B07)** binnen en komt bij me aan het tafeltje zitten. Carla is 37 jaar en heeft een pabo-opleiding gevolgd en werkt nu 16 uur per week op een school in de Kinkerbuurt. Ze is zelf net verhuisd naar de Helmersbuurt, na 10 jaar in de Kinkerbuurt aan de Borgerstraat te hebben gewoond. Ze is in Noord-Holland geboren en is als student naar Amsterdam vertrokken. Ze heeft geen relatie en woont alleen. Ons gesprek zal zich richten op de jaren dat ze in de Kinkerbuurt heeft gewoond.

Het is een mooie zonnige dag vandaag en ik fiets vanaf het café aan de Kinkerstraat oostwaarts en ga links de Bilderdijkkade op: een mooie gracht met statige panden. Het pand waar ik moet zijn ziet er mooi uit en wanneer ik binnenstap zie ik een ander soort woning dan ik tot nu toe heb gezien. Het is deftig ingericht bij **Els (B08)**. Net als bij het interview met Sara aan de Jacob van Lennepkade zou ik denken dat dit een koophuis is. Maar tijdens het interview blijkt dat het om particuliere huur gaat van maar 700 euro in de maand voor minstens honderd vierkante meter. Hier is ze dan ook zeer tevreden over. Els is 63 jaar en is in Amsterdam geboren. Ze woont nu 29 jaar in deze woning in de Kinkerbuurt. Ze is nu net met pensioen en heeft daarvoor in het

Figuur 4.1 Buurtbewoners

basisonderwijs gewerkt als leerkracht. Haar man werkt fulltime. Het wordt een leuk gesprek en na afloop laat ze me haar huis graag nog even zien.

Om niet alleen maar mensen te spreken die hebben gereageerd op de oproep via de opbouwwerker ben ik ook nog samen met de opbouwwerker de buurt ingegaan om mensen op straat te interviewen. We hebben een partytent mee met tafeltjes en stoelen, koffie, thee en cake. Helaas is het een vrij rustig punt waar we zitten, maar ik heb toch nog vijf mensen kunnen interviewen die mee willen doen. Op een gegeven moment, wanneer er al wat mensen zitten, merk je ook dat er meer mensen op af komen.

De eerste man die bereid was mee te doen is **Ahmet (B09)**. Hij wil niet dat ik het gesprek opneem, dus de antwoorden heb ik zo goed mogelijk proberen op te schrijven, maar zullen dus wat minder uitgebreid zijn. Dit geldt overigens voor meer interviews die ik deze middag heb gedaan. Ahmet is van Turkse komaf, is 48 jaar en woont sinds zijn dertiende in Nederland. Hij heeft geen opleidingen afgerond en is werkloos. Ook zijn vrouw heeft op dit moment geen baan. Sinds 1989 woont hij in deze sociale huurwoning aan de Bellamystraat. Hij ziet ons vanuit zijn balkon bezig met het opzetten van de tent en komt naar ons toe gelopen om te vragen wat we aan het doen zijn.

Tabel 4.2 Overzicht buurtbewoners

Naam	Leeftijd	Geboorte-land	Geboorte-land ouders	Welke buurt?	Hoe lang in woning	Waar woonde u hiervoor	Woon-situatie	Opleidings-niveau	Opleidings-niveau partner	Werk/ aantal uren per week	Werk partner/ aantal uren
B01 Wim	61	NL, Zeeland	NL, Zeeland	Bellamybuurt	2 jaar Bos&Lommer	10 jaar Ten Katemarkt	Sociale huur	Universiteit	-	38	-
B02 Jaap	51	NL	NL	Bellamybuurt	16 jaar Kinkerstraat	12 jaar Ten Katemarkt	Sociale huur	5VWO	-	0	-
B03 Sara	42	Spanje	NL	Borgerbuurt	20 jaar Jacob van Lennepkade	Amsterdam	Sociale huur	Universiteit	-	32	-
B04 Nienke	58	Engeland	Engeland/ NL	Borgerbuurt	38 jaar Borgerstraat	Amsterdam	Sociale huur	HBO	-	30-50	-
B05 Paul	80	NL	NL	Helmersbuurt	53 jaar Kinkerbuurt	Amsterdam	Sociale huur	Ambacht-school	Mavo	Pensioen	Pensioen
B06 Anne	38	NL, Amsterdam	NL	Bellamybuurt	20 jaar Kinkerbuurt, 10 jaar Schimmelstraat	Jacob van Lennepstraat	Sociale huur	MBO	-	21	-
B07 Carla	37	NL	NL	Borgerbuurt	10 jaar Borgerstraat	Amsterdam	Sociale huur	HBO	-	16	-
B08 Els	63	NL, Amsterdam	NL	Bellamybuurt / Da Costabuurt	29 jaar Bijderdijk-kade	Noord Holland	Particuliere huur	HBO	HBO	Pre-pensioen	40
B09 Ahmet	48	Turkije	Turkije	Bellamybuurt	22 jaar Bellamystraat	Amsterdam	Sociale huur	Basisschool	Basisschool	0	0
B10 Mies	58	NL	NL	Bellamybuurt	25 jaar Bellamystraat	Bellamystraat	Sociale huur	Huishoudschool	-	WW, daarvoor 20	-
B11 Henna	62	Suriname	Suriname	Bellamybuurt	17 jaar Bellamystraat	Amsterdam	Koop	Basisschool	Management in India	40	Pensioen
B12 Angela	56	Uruguay	Uruguay	Bellamybuurt / Helmersbuurt	Paar maanden Bellamystraat	WG terrein, Amsterdam	Sociale huur	MBO (Universiteit niet af)	-	Ziektewet, daarvoor 40	-
B13 Marga	50	NL	NL	Bellamybuurt	20 jaar 2e Kostverlorenkade	Noord Holland	Sociale huur	5 jaar basisschool	-	0	-
B14 Elza	45	NL	NL	Borgerbuurt	19 jaar Jacob van Lennepstraat	Amsterdam	Sociale huur	Universiteit	-	14	-
B15 Karel	53	NL	NL	Borgerbuurt	4 jaar Jacob van Lennepkade	Overijssel	Sociale huur	MBO	-	0	-
B16 Anke	52	NL, Amsterdam	NL	Bellamybuurt/ Borgerbuurt	22 jaar Ten Katestraat	Borgerstraat	Sociale huur van particulier	Universiteit	-	Bijstands-uitkering	-
B17 Laure	49	Frankrijk	Frankrijk	Bellamybuurt	26 jaar Hasebroekstraat	Kinkerbuurt	Sociale huur	HBO	-	32	-
B18 Valerie	71	Frankrijk	NL en Duitsland	Bellamybuurt	14 jaar Hasebroekstraat	Kinkerbuurt	Sociale huur	Havo	-	Pensioen	-

De tweede buurtbewoner die graag mee wil doen is **Mies (B10)** die iedereen in de buurt lijkt te kennen. Ze groet voortdurend voorbijgangers en maakt af en toe een praatje. Ze kwam langsgelopen met haar hondje en woont iets verderop in de Bellamystraat. Ze is 58 jaar, is in deze straat opgegroeid en woont nu reeds 25 jaar in haar sociale huurwoning die ze huurt via een woningcorporatie. Ze heeft de huishoudschool gedaan en heeft in de verpleging gewerkt tot 2006. Nu zit ze in de WW. Wanneer ze hoort dat ik graag nog een aantal allochtone buurtbewoners spreek, geeft ze direct aan haar buurvrouw te zullen vragen, want die is zo lief.

En inderdaad wil haar Surinaamse buurvrouw, **Henna (B11)**, graag komen praten. Ze ziet er vriendelijk uit, is van Hindoestaanse afkomst en woont sinds 1972 in Nederland. Henna is 62 jaar en woont sinds 1994 samen met haar man in een koophuis aan de Bellamystraat. Ze heeft haar havo niet afgemaakt en werkt nu 40 uur per week in de catering. Haar man is inmiddels met pensioen, maar had een baan in het management.

De vierde bewoner die langskomt en mee wil doen is een mevrouw met Uruguayse achtergrond, **Angela (B12)**. Ze woont pas net in de buurt, maar wordt hartelijk uitgenodigd door de bewoners die reeds hebben meegedaan en nog een beetje napraten en een kopje koffie of thee drinken. Ze moet alleen nog even wachten omdat ik nog bezig ben met een ander interview. Ze gaat zitten aan een tafeltje en wacht rustig haar beurt af. Ze komt een beetje onwennig en onzeker over, maar ze woont immers ook nog maar recentelijk in deze straat. Er heerst een gemoedelijke sfeer en de bewoners helpen mij om andere bewoners te vinden die mee willen werken aan mijn onderzoek. Angela is 56 jaar en woont in de Bellamystraat, in een sociale huurwoning van een woningcorporatie. Hiervoor woonde ze 25 jaar op het WG-terrein (Helmersbuurt, grenzend aan de Kinkerbuurt), hier niet ver vandaan, maar vanwege de trappen die ze daar moest lopen is ze hiernaartoe verhuisd. Ze heeft een mbo-opleiding gedaan en heeft gewerkt als systeembeheerder. Nu zit ze in de ziektewet.

Als laatste die dag interview ik **Marga (B13)** die al de hele tijd langskomt voor een praatje en dan weer even naar huis gaat om op te ruimen of sjekkie's te halen. Ze vertelt dat ze vandaag pas drie biertjes op heeft. Ze belooft terug te komen wanneer ze thuis klaar is en inderdaad, ze komt terug. Ze gaat tegenover me zitten en draait rustig haar shag. Ik vraag of ze het goed vindt dat ik het gesprek opneem en dat vindt ze prima. Ze heeft overigens net ook al op veel vragen haar mening gegeven, maar nu is ze pas echt aan de beurt. Helaas is ze nu een stuk minder spraakzaam dan toen ze meepraatte met andere bewoners. Het zou kunnen komen doordat ze het al een keer verteld heeft, of door het opname-apparaat. Toch is haar mening over de buurt me wel duidelijk geworden. Marga is 50 jaar. Ze woont nu 20 jaar aan de Tweede Kostverlorenkade in een sociale huurwoning van een woningcorporatie. Op de vraag wat haar hoogst behaalde diploma is, zegt ze dat ze 5 jaar lagere school heeft gedaan. Ze heeft geen partner en werkt niet.

Later die week heb ik voor mijn eerste gesprek van die dag afgesproken op een terras bij café Bax op het Ten Kateplein met **Elza (B14)**. We bestellen allebei een

cappuccino en er komen enkele mensen langs die ze groet en een oudere dame waarmee ze nog even een praatje maakt. Nadat zij is weggelopen vraagt ze me of ik wist wie dat was. Ik zei van niet, en toen antwoordde ze dat het de moeder van Ruud Gullit was. Het gesprek dat ik met haar zal hebben zal enkel gaan over de Borgerbuurt waar zij woont en niet over de Bellamybuurt, hier zegt zij een stuk minder van te weten en tevens merkt ze op dat het ook een geheel andere buurt is dan de Borgerbuurt. Elza is 45 jaar en woont sinds 1992 in de Borgerbuurt in de woning waar zij nog steeds woont, namelijk aan de Jacob van Lennepstraat. Ze woont in een sociale huurwoning van een woningcorporatie met haar zoontje. Ze heeft een universitaire studie afgerond en is net een eigen bedrijfje gestart waar ze ongeveer 14 uur per week voor werkt.

Mijn volgende gesprek vindt plaats bij **Karel (B15)** thuis. Ik fiets naar de Jacob van Lennepkade waar ik mijn fiets neerzet in een fietsenrek aan het water. Wanneer ik bij hem binnenstap hoor ik meteen dat hij uit Twente komt, wat ook blijkt te kloppen. Hij is nog niet zo lang geleden, in 2007, vanuit Oldenzaal naar Amsterdam verhuisd via een woningruil. Hij is hier erg blij mee en woont er met veel plezier. Karel is 53 jaar en huurt zijn sociale huurwoning van een woningcorporatie. Hij woont hier alleen. Hij heeft een metaalopleiding gedaan op mbo-niveau maar doet daar nu niks meer mee. Karel werkt nu ongeveer 8 uur per week in het vrijwilligerswerk. Na het gesprek laat hij me nog even zien wat er achter hem gebouwd is door de woningcorporatie waar ook hij bij huurt. Hij vindt het leuke nieuwbouw. Het is nieuwbouw in de vrije sector. De mensen die daar wonen zijn jonge mensen die redelijk verdienen. Ik zie ook veel gezinnetjes met jonge kinderen.

Na het gesprek aan de Jacob van Lennepkade fiets ik naar de Ten Katestraat. Daar vind ik de woning waar ik aan bel, recht achter een marktkraam. Het is erg druk in de straat, dus ik kan geen intercom horen als die er al zou zijn. Toch word ik binnengelaten en kom boven in een mooie woning terecht. Ik krijg een kop thee en we beginnen het gesprek. Vanuit de woning van **Anke (B16)** kijk je uit over de markt aan de ene kant en de Kinkerstraat aan de andere kant. Anke is 52 jaar en woont in deze huurwoning die ze via een particuliere eigenaar huurt en woont daar samen met haar kat. Ze is geboren in Amsterdam; ze is een rasechte Amsterdamse naar eigen zeggen. Ze woont al 30 jaar in de Kinkerbuurt en nu 22 jaar in deze woning. Met de eigenaar van haar woning staat ze niet op goede voet. Hij probeert haar al lang uit de woning te krijgen. Inmiddels is zij nog de enige sociale huurder in het pand. De rest is of verkocht of wordt duur verhuurd. Anke heeft een universitaire studie filosofie afgerond, maar zit nu in de ziektewet en heeft een bijstandsuitkering.

Na mijn lunch in het Vondelpark, fiets ik naar de Hasebroekstraat waar ik heb afgesproken met **Laure (B17)**. Haar heb ik benaderd via de medewerker sociaal beheer, die ik eerder geïnterviewd heb. Zij is een huurder bij de woningcorporatie waar hij werkt en geeft aan mee te willen doen aan mijn onderzoek. Ook haar moeder, **Valerie (B18)**, die onder haar woont is bereid mee te doen. Ik vraag hen of ze liever samen of apart het interview doen en ze geven er de voorkeur aan het samen te doen en apart de antwoorden te zullen geven.

Het gaat om een woning uit een renovatiecomplex, schrijft de medewerker sociaal beheer mij. Dit betekent niet dat het al gerenoveerd is maar dat er plannen voor zijn, daar kom ik achter wanneer ik daar ben. Laure is 49 en in Frankrijk geboren. Vanaf haar vierde woont ze in Nederland. Haar moeder Valerie is ook in Frankrijk geboren. Laure woont sinds 1985 in deze huurwoning. Haar moeder Valerie sinds 1997. Daarvoor hebben ze ook al in de Kinkerbuurt gewoond. Laure heeft een hbo-opleiding en werkt 32 uur per week bij de gemeente. Valerie heeft iets gelijkwaardigs aan de havo gedaan in Frankrijk en werkte tot ze met pensioen ging op de tram.

5. Achtergrond van de Kinkerbuurt

In dit hoofdstuk zal een korte introductie worden gegeven van de geschiedenis van de Kinkerbuurt. Vervolgens zal aan de hand van de interviews met de professionals, die in het vorige hoofdstuk zijn geïntroduceerd, de huidige situatie en ontwikkelingen van de buurt aan bod komen. Met een korte samenvatting wordt dit hoofdstuk afgesloten.

5.1 Geschiedenis

De industrialisatie aan het einde van de 19^e-eeuw zorgde voor een enorme toename in het aantal arbeiders dat naar Amsterdam trok. Om al deze nieuwe arbeiders te kunnen huisvesten, zijn er tussen 1880 en 1910 in korte tijd een aantal nieuwe wijken gebouwd aan de rand van de stad, waaronder ook de Kinkerbuurt. Deze

is, oprichten (De Liagre Böhl, 2010: 220). Dan breekt de periode van stadsvernieuwing aan: een proces van renovatie en/of sloop-/nieuwbouw in stedelijke achterstandsgebieden, waaronder de Kinkerbuurt. Particuliere eigenaren worden gedwongen hun woningen op te knappen of te verkopen aan de gemeente of speculanten. Veel eigenaren kozen voor de laatste optie omdat het voor hen niet rendabel was de woningen op te knappen. Veel van deze woningen zijn op deze manier in handen gekomen van woningcorporaties. Het aandeel particuliere huur daalde hierdoor van 90 procent in 1970 naar 40 procent nu (De Liagre Böhl, 2010: 233). Vooral in het zuidelijke deel van de Kinkerbuurt (de Borgerbuurt) wordt overgegaan tot grootschalige sloop en nieuwbouw, omdat hier de situatie het meest nijpend was (De Liagre Böhl, 2010). Op den duur is bijna een kwart van de

Figuur 5.1 Amsterdam en de Kinkerbuurt

revolutiebouw bestaat uit gesloten bouwblokken van een aantal lagen hoog en er is weinig openbare ruimte als groen of pleinen. In 1901 wordt de woningwet ingevoerd om erop toe te zien dat er betere woningen worden gebouwd. Het noordelijke deel van de Kinkerbuurt is na invoering van deze wet gebouwd en is dus van betere kwaliteit dan het zuidelijke deel dat voor deze wet uit de grond is gestampt (De Liagre Böhl, 2010: 216). Het noordelijke deel van de Kinkerbuurt wordt om een aantal oudere straten (o.a. de Bellamystraat) heen gebouwd. Hierdoor is er al van begin af aan een afwisseling van duurere en goedkopere woningen in de buurt.

Rond de jaren zestig worden veel nieuwe woningen gebouwd: de tuinsteden en groeikernen. Hier trekken veel bewoners van oudere arbeidersbuurten naar toe, dus ook veel bewoners van de Kinkerbuurt. Door deze ontwikkeling gaat het bergafwaarts met de buurt, veel woningen zijn al lange tijd niet onderhouden en worden verhuurd aan gastarbeiders. De woningen verkeren in slechte staat en voldoen niet aan de standaarden van dat moment, zo hebben bijvoorbeeld veel woningen geen douche. Er ontstaan op dat moment ook actiegroepen die meer groen brengen in de Kinkerbuurt en onder andere de kinderboerderij, die er nog steeds

Kinkerbuurt vernieuwd, echter is er de beoogde omslag naar een meer gezinsrijke en inkomensgevarieerde wijk niet verwezenlijkt en zijn er nog steeds veel kleine woningen. Door de stadsvernieuwing is de rol van de overheid en de woningcorporaties in de Kinkerbuurt toegenomen.

Eind jaren tachtig wordt het splitsingsbeleid versoepeld om meer verkoop mogelijk te kunnen maken. Op deze manier wordt getracht het scheefwonen tegen te gaan; deze scheefwoners kunnen dan doorstromen naar woningen die verkocht kunnen worden in de wijk. Deze woningen moeten voordat ze verkocht mogen worden gerenoveerd worden. Toch wordt de Kinkerbuurt nog lang een achterstandsbuurt genoemd met een hoog aandeel sociale huurwoningen, waar veel mensen met lage inkomens en allochtonen wonen.

In de jaren negentig worden de woningcorporaties zelfstandig en zijn zij niet langer onderdeel van de overheid. Dit brengt veranderingen met zich mee. Het beleid krijgt andere aandachtspunten, zoals het creëren van een meer gevarieerd woningaanbod. Woningcorporaties gaan woningen verkopen en in de vrije sector verhuren en richten zich dus niet meer alleen

op sociale huurwoningen. Door de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt waar de diensteneconomie een steeds belangrijkere rol gaat innemen (zie hoofdstuk 2), wordt de stad steeds aantrekkelijker voor hoger opgeleiden die op zoek gaan naar woonruimte. Deze samenkomst van ontwikkelingen zorgt ervoor dat het proces van gentrificatie kan plaatsvinden in de stad Amsterdam en dit wordt ook als iets positiefs voor de stad gezien. Langzaam spreidt dit proces zich uit van het centrum naar wijken om het centrum heen en is nu beland in de Kinkerbuurt.

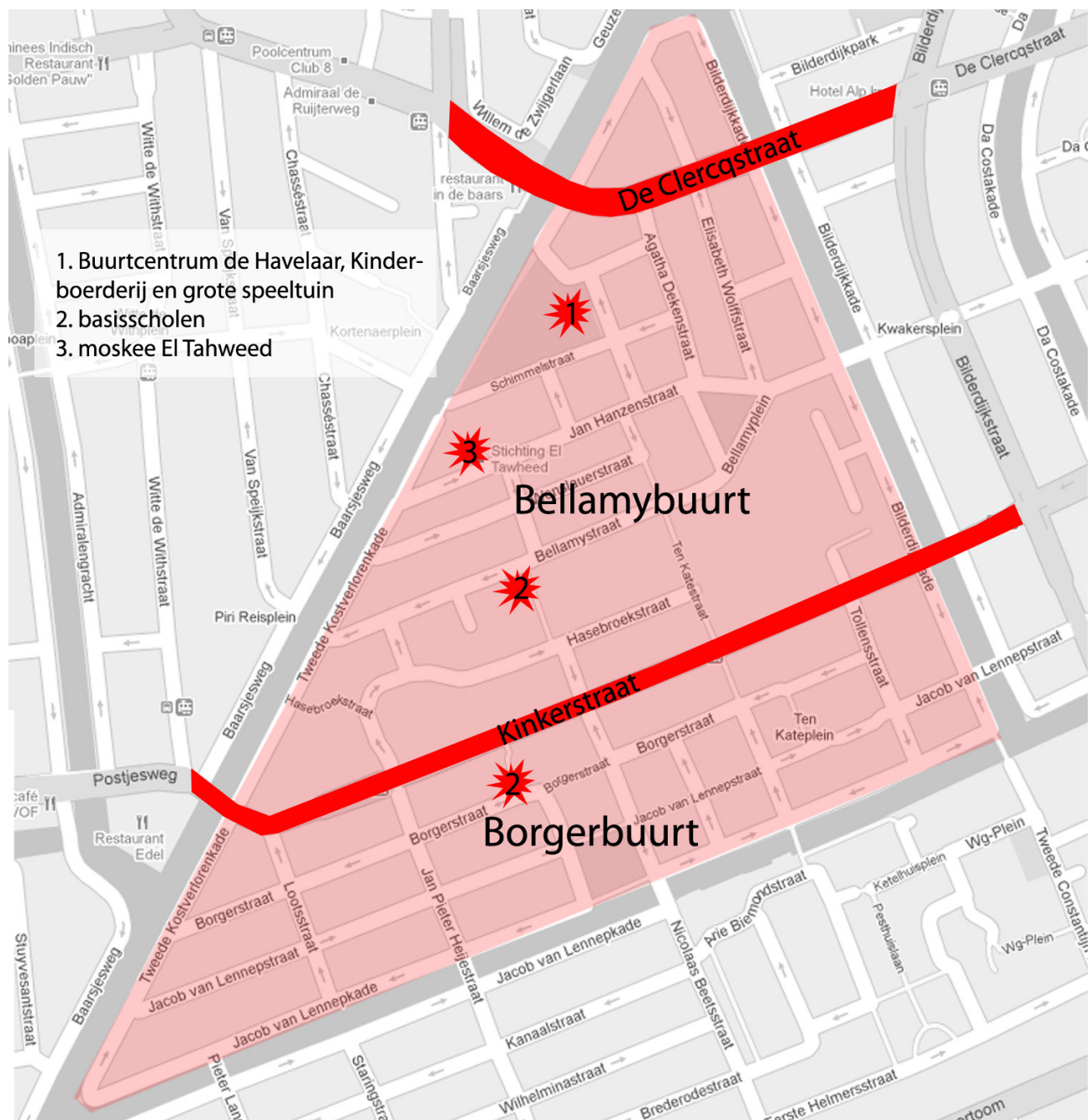
In 2009 is een nota opgesteld over gentrificatie in het stadsdeel Oud-West. In het verslag hiervan (Stadsdeel Amsterdam Oud-West, 2010) valt te lezen dat het stadsdeel via de woningcorporaties controle wil houden op de diversiteit in een buurt. Dit wil het stadsdeel doen door in bepaalde buurten verkoop van sociale huurwoningen toe te staan en in andere buurten niet.

Een andere manier van sturing die wordt genoemd is het verkopen van sociale huurwoningen door corporaties met de constructie van maatschappelijk gebonden eigendom (MGE). Dit houdt in dat de koopwoning betaalbaar blijft en dat deze bij verkoop weer wordt terugverkocht aan de woningcorporatie die deze woning dan weer in de sociale verhuur kan zetten als dit nodig is.

5.2 Huidige ontwikkelingen Kinkerbuurt

Om de huidige ontwikkelingen van de Kinkerbuurt te kunnen schetsen wordt gebruik gemaakt van de interviews die zijn afgenomen bij verschillende professionals in de wijk. Er is aan hen gevraagd een beeld te schetsen van de buurt en aan te geven wat de belangrijkste recente ontwikkelingen zijn geweest in de buurt. Aan de hand van de antwoorden die hierop zijn gegeven zal een beeld worden gegeven van de Kinkerbuurt. Maar allereerst volgt hier een plattegrond van de Kinkerbuurt (figuur 5.2)

Figuur 5.2 Kinkerbuurt

omdat vaak wordt gesproken over de Bellamybuurt - ten noorden van de Kinkerstraat - en de Borgerbuurt - ten zuiden van de Kinkerstraat - die beide in de Kinkerbuurt vallen.

De Bellamybuurt wordt door veel mensen benoemd als een echte volksbuurt (P01-P04) met een grote sociale cohesie (P02; P03; P05). Er staan nog veel oude woningen van rond 1900 en ook het oude stratenpatroon is intact gebleven. Een medewerker sociaal beheer noemt het hoog historisch gehalte van de buurt. De beleidsmedewerker strategie geeft aan dat het een rustige buurt is; er gaat daar veel op eigen kracht goed. Als corporatie heb je niet veel omkijken naar deze wijk. De beleidsmedewerker strategie schetst de buurt ook als een buurt die voor een groot deel de ontwikkeling van gentrificatie al heeft doorgemaakt. De woningen zijn in waarde gestegen en het is een wijk waar veel mensen willen wonen. De buurtregisseur noemt het een drukke buurt met twee grote winkelstraten, de Kinkerstraat en een klein deel van de De Clercqstraat. Er is een kinderboerderij, en grote speeltuin, twee basisscholen, een actief buurtcentrum (De Havelaar) en de landelijk bekende moskee El Tahweed (zie figuur 5.2). De opbouwwerker noemt het een dynamische,

Figuur 5.3 Borgerstraat

unieke en creatieve buurt waar veel kunstenaars, fotografen, dichters en schrijvers wonen. Kortom, er is een diversiteit aan activiteiten en ook de bevolking is zeer gemengd.

De Borgerbuurt wordt daarentegen door iedereen geschetst als een tegenhanger van de Bellamybuurt, hier is grootschalig gesloopt in de jaren 70 en er is veel sociale woningbouw voor teruggekomen. Dit zorgt er voor dat hier een andere sfeer heerst dan in de Bellamybuurt.

De oud-politicus noemt het een buurt met grote stenige, eenvormige stadsvernieuwing. Waar deze armoedige eenvormige architectuur voorkomt zijn de zwakke plekken in de buurt, en naar mening van de woningbouwcorporatiedirecteur strategie een rem op gentrificatie. Volgens de buurtregisseur wonen er veel grote families van Marokkaanse afkomst. De opbouwwerker noemt dat de Borgerbuurt een aandachtsgebied is waar veel allochtonen wonen. De medewerkers sociaal beheer geven aan dat er overlast is, graffiti en drugsproblematiek, dit in tegenstelling tot de Bellamybuurt. Het deelraadslid van de SP schetst de

Borgerbuurt als een minder aantrekkelijke buurt dan de Bellamybuurt, omdat mensen geconcentreerd wonen en auto's de openbare ruimte domineren. Kortom binnen de Kinkerbuurt is het van belang deze twee buurten te onderscheiden omdat ze zo verschillen in karakter. Om deze reden zijn qua bewoners zowel mensen uit de Borgerbuurt als uit de Bellamybuurt geïnterviewd.

Op de vraag wat de belangrijkste veranderingen zijn geweest in de afgelopen jaren wordt door alle geïnterviewden de renovaties van woningen genoemd. Een aantal (P01; P02; P05; P06) noemen het woord veruypping. De huurprijzen zijn omhoog gegaan en er zijn meer koopwoningen in de buurt. Ook zijn er volgens de opbouwwerker meer tweeverdieners en mensen met een hoog inkomen de wijk ingekomen. De medewerkers sociaal beheer geven aan dat tijdens de renovaties de woningen er van buiten hetzelfde blijven uitzien maar dat de hele binnenkant wordt vernieuwd en beter geïsoleerd. Er komen grotere woningen, woningen wordt zowel horizontaal als vertikaal samengevoegd. Op deze manier voldoen de woningen weer aan de huidige woonnormen. Een deel van deze woningen blijft in de sociale huur, de 30-70% verhouding (30% sociale huur en 70% vrije sector) wordt gehandhaafd. Het deelraadslid

Figuur 5.4 Bellamystraat

van de SP geeft aan dat er in de jaren 90 veel woningen van particulieren zijn verkocht aan woningcorporaties. Inmiddels zijn de woningprijzen enorm gestegen, zie de gegevens in hoofdstuk 6.

Volgens de buurtregisseur is de inkomensmenging die zich in de wijk voordoet een natuurlijk proces dat mogelijk is gemaakt door middel van beleid. Hiermee wordt het beleid bedoeld dat is gericht op het mogelijk maken van splitsing van woningen, waardoor woningen verkocht kunnen worden. Wel wordt door de buurtregisseur genoemd dat er door het stadsdeel een rem is gezet op het aantal splitsingen om ervoor te zorgen dat het proces van gentrificatie niet te ver doorschiet. De medewerkers sociaal beheer beweren dat het niet zo zeer een natuurlijk proces is maar enkel door beleid gestuurd om de leefbaarheid en diversiteit te laten toenemen. Door een aandeel woningen te koop te zetten zou een leefbaarder en diversere buurt ontstaan. Toch wil een medewerker sociaal beheer de leefbaarheid niet slecht noemen voordat er gerenoveerd werd, het was meer dat er wat gedaan moest worden aan de technische staat van de woningen en de woninggrootte, die veelal te klein

was. Ook noemt hij dat door de renovatie de woningen beter in de markt staan. De overigen stellen dat het zowel een natuurlijk proces is als een proces gestuurd door beleid (P02; P05; P06). De beleidsmedewerker strategie zegt hierover dat in Amsterdam gentrificatie nauwelijks hoeft worden uitgelokt, het is meer een kwestie van in goede banen leiden. De corporaties en de overheid zijn de poortwachters van het proces en kunnen aan de knoppen draaien om het proces van gentrificatie te beïnvloeden en faciliteren. Zijn collega, de woningbouwcorporatiedirecteur strategie, merkt op dat de schilderachtige architectuur ook zeker meedoet in de aantrekkingskracht van de buurt. Ook de plattegronden van de 19de eeuwse woningen zouden makkelijk kunnen worden omgezet en dus makkelijk zijn aan te passen aan nieuwe wensen. In de stadsvernieuwingswoningen is dit een stuk moeilijker met de betonnen muren, de plattegronden zijn een stuk minder flexibel.

Over hoe het proces verloopt zeggen alle geïnterviewde professionals dat het om een geleidelijk proces gaat. De buurtregisseur zegt hierover dat er in de buurt wel meer inkomensmenging is gekomen, maar dat het niet zo

willen. Voorheen moesten particuliere eigenaren een gedeelte op de sociale woningmarkt beschikbaar stellen, nu zijn de regels hierin steeds flexibeler geworden. Hierdoor wordt woningspeculatie aantrekkelijk en dat ziet ze veel gebeuren in de wijk. Door de oud-politicus wordt opgemerkt dat het proces wel anders is gaan verlopen. Volgens de woningbouwcorporatiedirecteur strategie bleven studenten of krakers vroeger in de buurt wonen, raakten gesetteld en drukten hun stempel op de buurt. Hij zegt hierover dat er geen sprake is van verdringing omdat deze mensen binnen de wijk wooncarrière hebben gemaakt. Maar de oud-politicus ziet dat studenten momenteel steeds moeilijker de wijk in komen en wanneer ze de wijk inkomen gaat het vaak om onderhuur waar ze op een gegeven moment weer uit moeten. Omdat de huizenprijzen zo enorm gestegen zijn is het voor studenten die zijn afgestudeerd en net een baan hebben onmogelijk om een huis in de Kinkerbuurt te kunnen kopen. De natuurlijke doorstroom die er dus vroeger was, is er niet meer.

Tijdens de interviews is gevraagd naar de fase waarin de buurt zich op dit moment bevindt. Men kon kiezen

Tabel 5.1 Fases van gentrificatie door Metaal & Teijmant (2008)

	Artistieke fase	Gemengde fase	Chique fase
Staat van bebouwing	Zelfwerkzaamheid en improvisatie in vervallen arbeidersbuurten	Gedeeltelijk gerenoveerd en vernieuwd, kleurrijke gevels	Overrestauratie, historiserende nieuwbouw & penthouses
Nieuwe voorzieningen	Actiecomités en galleries tussen marginale of traditionele horeca en detailhandel	Nieuwe horeca, kleine podia, galleries, nieuwe winkels, koffiezaken, afhaal.	Dure delicatessenzaken, modehuizen, advocaten
Kenmerk zittende bevolking	Arbeidersklassen, kansarmen	Coalitie/ co-existentie van oorspronkelijke en nieuwe middengroepen	Culturele en economische elite
Kenmerk instroom	Alternatieve jongeren, creatieve professionals, studenten, migranten	Culturele middenklasse (jonge dertigers)	Weinig nieuwe instroom, woonduur gaat omhoog

substantieel is dat daardoor de buurt erg is veranderd. De medewerkers sociaal beheer geven aan niet grootschalig te renoveren, maar een geleidelijke aanpak te hebben. Verder geven ze aan de voorkeur te hebben koop en huur gescheiden te houden, zodat elk trappenhuis of koop of huur is. Ook de woningbouwcorporatiedirecteur strategie geeft dit aan en noemt daarbij dat woningcorporaties pas vanaf 2000 begonnen zijn met het verkopen van bezit en dat het splitsen van woningen ook pas iets is van de laatste jaren. Het deelraadslid van de SP benadrukt dat de geleidelijkheid van het proces ook komt door de huurdersbescherming, men kan bewoners niet zomaar uit hun huis zetten, dus moet men soms op een natuurlijk verloop wachten. Ook door het vele particulier bezit in de buurt is het, volgens de beleidsmedewerker sociaal beheer en het deelraadslid van de SP, een geleidelijk proces omdat al deze particulieren los van elkaar opereren. Wel wordt de wijk steeds aantrekkelijker en gaan steeds meer particulieren huizen opknappen. Het deelraadslid van de SP geeft aan dat het voor particuliere eigenaren ook steeds makkelijker is geworden met woningen te doen wat ze

uit de artistieke, de gemengde en de chique fase. Zie hiervoor het schema van Metaal en Teijmant (2008) over toenemende inkomensdiversiteit en gentrificatie in 19de eeuwse wijken (tabel 5.1).

Hierover zegt het merendeel van de geïnterviewden dat de Kinkerbuurt zich in de gemengde fase begeeft op vrijwel alle gebieden. De oud-politicus noemt deze gemengde fase met een goede ruimtelijke structuur de essentie van een goede buurt volgens de Jane Jacobsfilosofie. De buurtregisseur geeft echter aan dat hij de zittende bevolking en de instroom nog op de grens vindt zitten tussen de artistieke en gemengde fase. Ook de opbouwwerker geeft aan nog wel kenmerken van de artistieke fase te zien zoals de actiecomités en de aanwezigheid van de arbeidersklasse. Het deelraadslid van de SP ziet qua bebouwing al een beetje chique fase, maar over het algemeen toch ook de gemengde fase. Om een overzicht te geven van de antwoorden die zijn gegeven op deze vraag, staat in tabel 5.2 per thema in welke fase de Kinkerbuurt zich bevindt volgens de verschillende professionals.

Tabel 5.2 Fases van gentrificatie door Metaal & Teijmant (2008) met twee extra kolommen voor de fases tussen de drie fasen in, per respondent

	Artistieke fase	Tussen artistiek en gemengd in	Gemengde fase	Tussen gemengd en chique in	Chique fase
Staat van bebouwing			P01 P02 P03/P04 P06 P08	P05	
Nieuwe Voorzieningen		P02	P01 P03/P04 P05 P06 P08		
Kenmerk zittende bevolking		P01 P02	P03/P04 P05 P06 P08		
Kenmerk instroom		P01	P02 P03/P04 P05 P06 P08		

Op de vraag of de buurt zich zal ontwikkelen richting chique fase zijn de meningen verdeeld. De buurtregisseur denkt dat zolang de woningcorporaties blijven bestaan het niet zal doorslaan naar een chique fase. De medewerkers sociaal beheer en de oud-politicus denken dat de buurt in de gemengde fase zal blijven omdat het beleid daarop is gericht en dit ook gewenst is. Het deelraadslid van de SP zegt dat zij gezien de huidige politieke ontwikkelingen de buurt wel ziet doorschieten naar de chique fase, met uitzondering van de Borgerbuurt. En ook een medewerker sociaal beheer geeft in het interview aan dat de Kinkerbuurt de nieuwe Jordaan is.

5.3 Samenvatting

Wat opvalt is dat de Kinkerbuurt duidelijk uit twee van elkaar te onderscheiden deelbuurten bestaat: de Bellamybuurt en de Borgerbuurt (zie figuur 5.2). De Bellamybuurt wordt omschreven als een echte volksbuurt, ook wordt gezegd dat het een rustige buurt is waar veel verschillende soorten mensen bij elkaar wonen. De Borgerbuurt bestaat voor een groter deel uit jaren zeventig sociale woningbouw en is daardoor wat minder aantrekkelijk. De professionals geven aan de renovaties van woningen als belangrijkste veranderingen te zien van de afgelopen tijd. Daarmee gaan gepaard het duurder worden van woningen en de komst van een nieuwe groep bewoners, ook wel yuppen genoemd. De inkomensmenging die plaatsvindt is deels een natuurlijk proces en deels gestuurd of mogelijk gemaakt door beleid, zoals bijvoorbeeld het splitsingsbeleid dat is versoepeld zodat woningen makkelijker verkocht kunnen worden. Volgens de medewerkers van een woningcorporatie zal er een leefbaarder en diversere buurt ontstaan door het verkopen van woningen. Verder geven de professionals aan dat het volgens hen om een geleidelijk proces gaat, dit komt door aan de ene

kant de goede huurbescherming en aan de andere kant het vele particuliere bezit. Door de huurbescherming wordt het proces van gentrificatie vertraagd omdat gewacht moet worden op een natuurlijk verloop. Ook het particuliere bezit zorgt voor een geleidelijk proces omdat deze particulieren niet gezamenlijk opereren. De natuurlijke doorstroom is echter aan het afnemen doordat de woningen duurder worden. Voorheen konden studenten wanneer ze afstudeerden en een baan vonden doorstromen naar een koopwoning in de buurt, maar deze zijn nu onbetaalbaar geworden voor hen. De Kinkerbuurt zou op dit moment nog in een gemengde fase verkeren. Toch denken de professionals dat het proces van gentrificatie niet te ver zal doorschieten. In elk geval niet zolang de woningcorporaties blijven bestaan en het beleid van maatschappelijk gebonden eigendom en de rem op het splitsingsbeleid vanuit het stadsdeel in stand wordt gehouden.

6. De Kinkerbuurt in cijfers

In dit hoofdstuk zal een kwantitatieve analyse gemaakt worden van het proces van gentrificatie, mogelijke effecten van gentrificatie en van het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt. Het gaat mij hier niet zozeer om het vinden van oorzakelijke verbanden, maar meer om het blootleggen van ontwikkelingen op het gebied van gentrificatie en buurtvertrouwen.

6.1 Gentrificatie-indicatoren in de Kinkerbuurt

Zoals in het theoretisch kader is beschreven is gentrificatie een proces waarbij het aandeel hoger opgeleiden en/of mensen met hogere inkomens en het aandeel koopwoningen en/of dure huurwoningen in een buurt toeneemt en de WOZ-waarden stijgen. Een aantal van deze ontwikkelingen zijn uit gegevens van de dienst Onderzoek & Statistiek Amsterdam (O&S) te extraheren (Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a). De data die beschikbaar zijn: het aandeel koopwoningen, de hoogte van de WOZ-waarden en de inkomens van de buurtbewoners. Door deze gegevens te analyseren voor de jaren 2000 tot en met 2010 - voor zover beschikbaar - is het mogelijk om het gentrificatieproces in de Kinkerbuurt kwantitatief inzichtelijk te maken. Omdat er op veel gebieden verschillen bestaan tussen de Bellamybuurt en de Borgerbuurt zal de genoemde data voor veel gevallen opgesplitst per deelbuurt worden weergegeven.

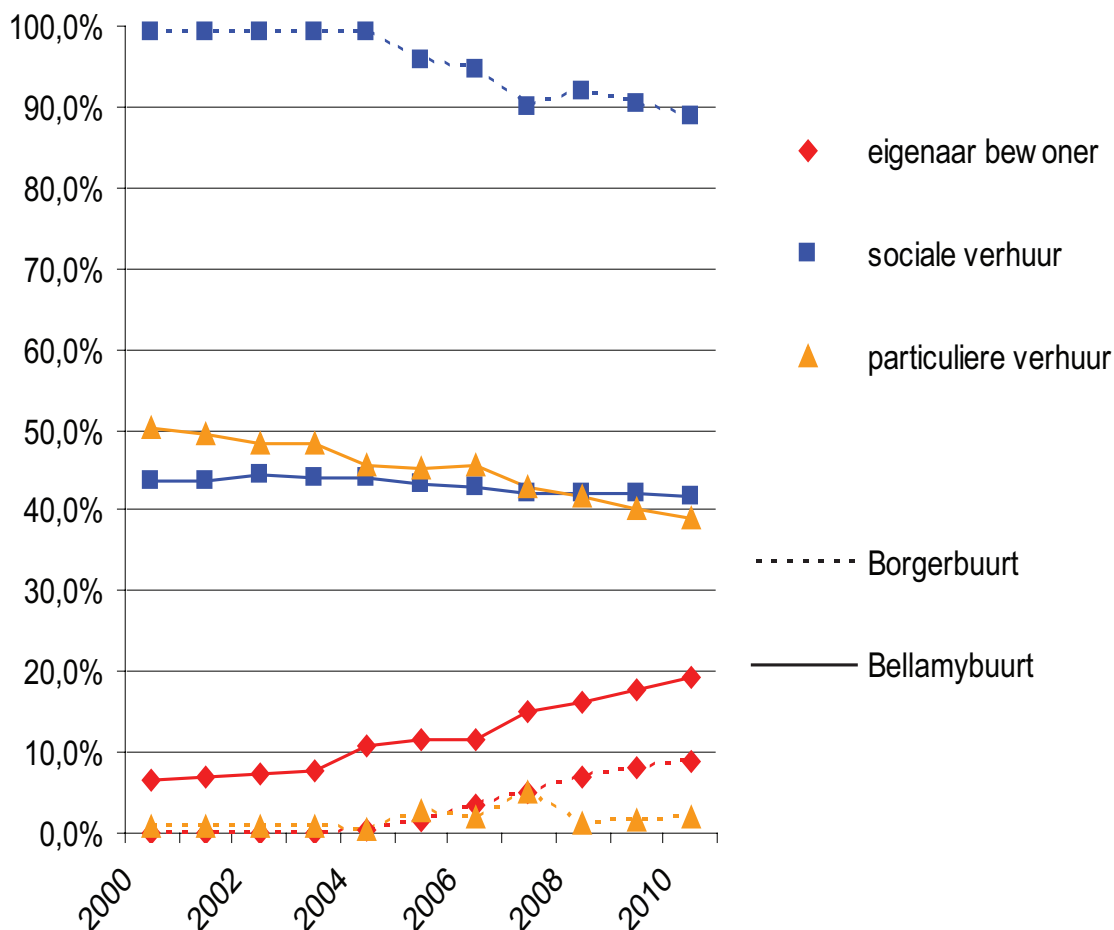
6.1.1 Koopwoningen

In figuur 6.1 is het verloop in woningvoorraad in de Bellamybuurt en Borgerbuurt weergegeven (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a). Te zien is dat in 2000 in beide buurten geen tot nauwelijks koopwoningen (eigenaar bewoner) waren en dat er in beide buurten een positieve trend is in het aandeel koopwoningen. In de Bellamybuurt is in 2010 het aandeel koopwoningen 19%, in de Borgerbuurt 9%¹, in 2001 was dit percentage 6,5% respectievelijk 0,1% (1 woning). In laatstgenoemde buurt groeit dit aandeel pas sinds 2004, terwijl de groei van koopwoningen in de Bellamybuurt reeds voor 2000 lijkt te starten. In de Bellamybuurt gaat de groei van koopwoningen ten koste van het aandeel particuliere huurwoningen. Dit is in overeenstemming met wat staat in de gentrificatie nota van het stadsdeel Oud-West:

Ook is het zo dat de toename van het eigenwoningbezit vooral ten koste is gegaan van particuliere verhuur en niet van de sociale huurwoningen van corporaties. (Stadsdeel Amsterdam Oud-West, 2010: 15)

¹ Ter controle: het totale aantal woningen in de Borgerbuurt is met ongeveer 7% gestegen tussen 2000 en 2010, in de Bellamybuurt in dezelfde periode met 1,5%.

Figuur 6.1 Woningvoorraad naar eigendom in de Kinkerbuurt (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a)

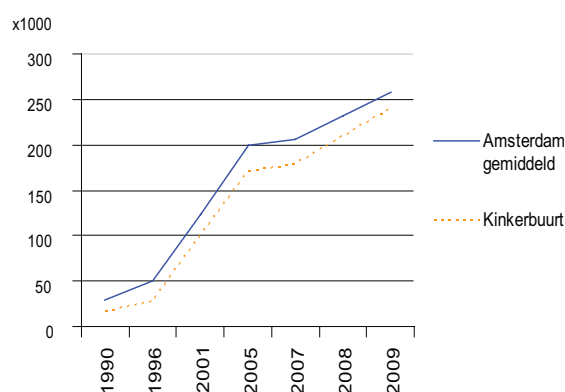
Aan de andere kant komt de groei van het aandeel koopwoningen in de Borgerbuurt juist deels van een afname in het aandeel sociale huurwoningen. Het aantal hiervan is tussen 2000 tot 2010 met ongeveer 50 afgenomen terwijl het aantal koopwoningen in deze periode is gestegen met ongeveer 150. Het aandeel koopwoningen kan echter niet het hele gentrificatieproces tonen omdat gentrificeerders die in de buurt komen wonen ook een woning kunnen betrekken via de vrije-marktverhuur van woningcorporaties of particulier verhuur². De vrije-marktverhuur van de woningcorporaties valt echter onder sociale huur in de data van O&S, dus in de cijfers hierover valt deze verandering niet te zien, terwijl dit wel belangrijk is om het proces van gentrificatie te duiden.

6.1.2 WOZ-waarde

Een stijging van de WOZ-waardes in een buurt kan ook duiden op een gentrificatieproces. Doordat de wijk aantrekkelijker wordt stijgen daarmee ook de woningprijzen. In figuur 6.2 zijn de WOZ-waardes sinds de begin jaren 90 weergegeven voor zowel de Kinkerbuurt als Amsterdam (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011b). Er is inderdaad een stijging in de WOZ-waardes waar te nemen voor de Kinkerbuurt. Deze gaat echter vrijwel gelijk op met de WOZ-waardestijging voor Amsterdam als geheel en is daarmee geen zelfstandige indicator voor gentrificatie in de Kinkerbuurt. Woningprijzen zijn in heel Nederland gestegen de afgelopen 2 decennia en in Amsterdam bevinden zich meer gentrificerende wijken die daarmee het gemiddelde beïnvloeden. Daarmee is de WOZ-waarde op zichzelf niet eenvoudig bruikbaar als gentrificatie-indicator.

2 In de Bellamy- en Borgerbuurt wordt in 2010 respectievelijk 39 en 2 procent van de woningen verhuurd door particulieren.

Figuur 6.2 WOZ waardes per jaar (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011b)

6.1.3 Inkomen

Het aandeel personen in de Kinkerbuurt met een heel jaar inkomen is van 2000 tot 2008 gestegen van 67 procent naar 74 procent. Verder is het gemiddeld inkomen zelf gestegen in de Kinkerbuurt. Dit is te zien aan de gestandaardiseerde huishouden-inkomensindex

die ten opzichte van het Nederlands gemiddelde (100) van 83 naar 87 is gestegen in dezelfde jaren (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a). In figuur 6.3 zijn de inkomensgroepen weergegeven voor de Kinkerbuurt³ en Amsterdam als geheel, waarbij de inkomensgroepen de 20%-groepen van de landelijke verdeling van het besteedbaar huishoudensinkomen zijn (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a). Hierbij vallen onder de 1e groep de 20% huishoudens met de laagste inkomens en onder de 5e groep de 20% huishoudens met de hoogste inkomens. In de figuur valt te zien dat zowel in Amsterdam gemiddeld als in de Kinkerbuurt de 1e groep, de groep met de laagste inkomens, het grootste is. In 2008 (het meest recente jaar) maakt deze groep in de Kinkerbuurt 35% en in Amsterdam gemiddeld 30% uit van de huishoudens, in vergelijking met 20% voor Nederland gemiddeld. Ook de op één na armste groep is voor Amsterdam gemiddeld en de Kinkerbuurt groter dan 20% in 2008, voor beide rond de 25%. Voor Amsterdam gemiddeld blijven de verhoudingen van de groepen vrijwel gelijk. Voor de Kinkerbuurt lijkt de armste groep wel enigszins af te nemen vanaf 2000 met ongeveer 10% (van bijna 45% tot iets meer dan 35%). Wel is in de figuur te zien dat er schommelingen zijn tussen opeenvolgende jaren. De 5e groep, de groep met de hoogste inkomens, neemt in de Kinkerbuurt tussen 2000 en 2008 met bijna 5% toe. De andere groepen blijven vrijwel gelijk in dezelfde periode. Uit de inkomenscijfers lijkt te volgen dat er slechts sprake is van een milde vorm van gentrificatie in de Kinkerbuurt; het gemiddeld inkomen neemt licht toe en er is een kleine toename van rijkere huishoudens en een kleine afname van de huishoudens met het laagste inkomen. Inkomensdiversiteit als getal is niet opgenomen omdat de verhoudingen tussen de inkomensgroepen duidelijker de inkomensontwikkeling in de buurt laten zien. Diversiteit als één getal laat namelijk niet op een unieke manier zien welke inkomensgroep in verhouding toeneemt.

6.2 Mogelijke effecten van gentrificatie

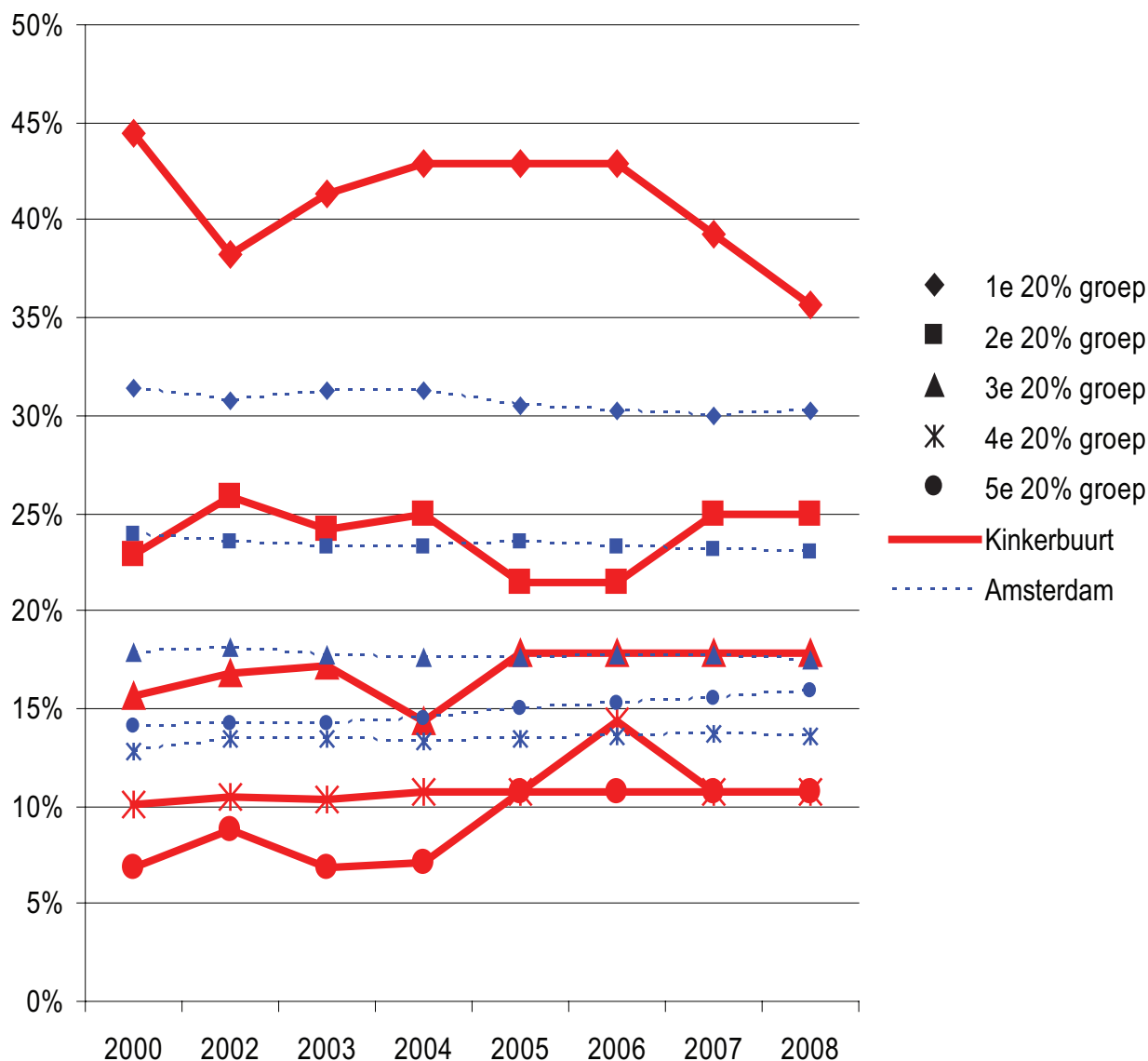
Uit het theoretisch kader van mijn scriptie zijn een aantal thema's naar voren gekomen van mogelijke effecten van gentrificatie die verband kunnen houden met het buurtvertrouwen. Hieronder worden deze thema's aan de hand van kwantitatieve data van de enquêtes Wonen in Amsterdam uit de jaren 2001 en 2009 (Onderzoek en Statistiek, 2001; 2009) getoond voor zover de data dit toe laat. Deze enquêtes zijn bij rond de vijftienduizend Amsterdammers door de Dienst Onderzoek & Statistiek van de gemeente Amsterdam afgenomen (zie hoofdstuk 3).

6.2.1 Voorzieningen

Het eerste thema, voorzieningen, is moeilijk te vergelijken in de enquêtedata omdat in 2001 en 2009 geen vergelijkbare vragen op dit onderdeel zijn gesteld. Een uitgebreide kwantitatieve analyse hiervan wordt daarom achterwege gelaten. Wel blijkt dat er nauwelijks correlatie is tussen de vraag wat bewoners van het winkelaanbod vinden en de

3 Er zijn hier alleen data over de Bellamybuurt opgenomen omdat de Borgerbuurt in de data van O&S onder een andere, grotere buurt valt.

Figuur 6.3 20% inkomensgroepen voor Amsterdam gemiddeld en de Kinkerbuurt van 2000 tot 2008, waarbij data van 2001 ontbreekt (gegevens: Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a)

items van het buurtvertrouwen. De enige significante (maar lage) correlatie die voor de waardering van het voorzieningenaanbod (winkels) en een item van het buurtvertrouwen wordt gevonden is voor de tevredenheid met de wijk (0,28 bivariate Pearson correlatie, significant bij $p > 0,01$).

6.2.2 Fysieke staat

Van het tweede thema, de fysieke staat, is wel een vergelijking te maken tussen meerdere jaren. Er is, als enquêtevraag voor dit thema, gekozen voor de vraag over de beoordeling van de staat van de woningen in de buurt, omdat door het proces van gentrificatie juist de woningen worden opgeknapt of nieuw gebouwd in een buurt.

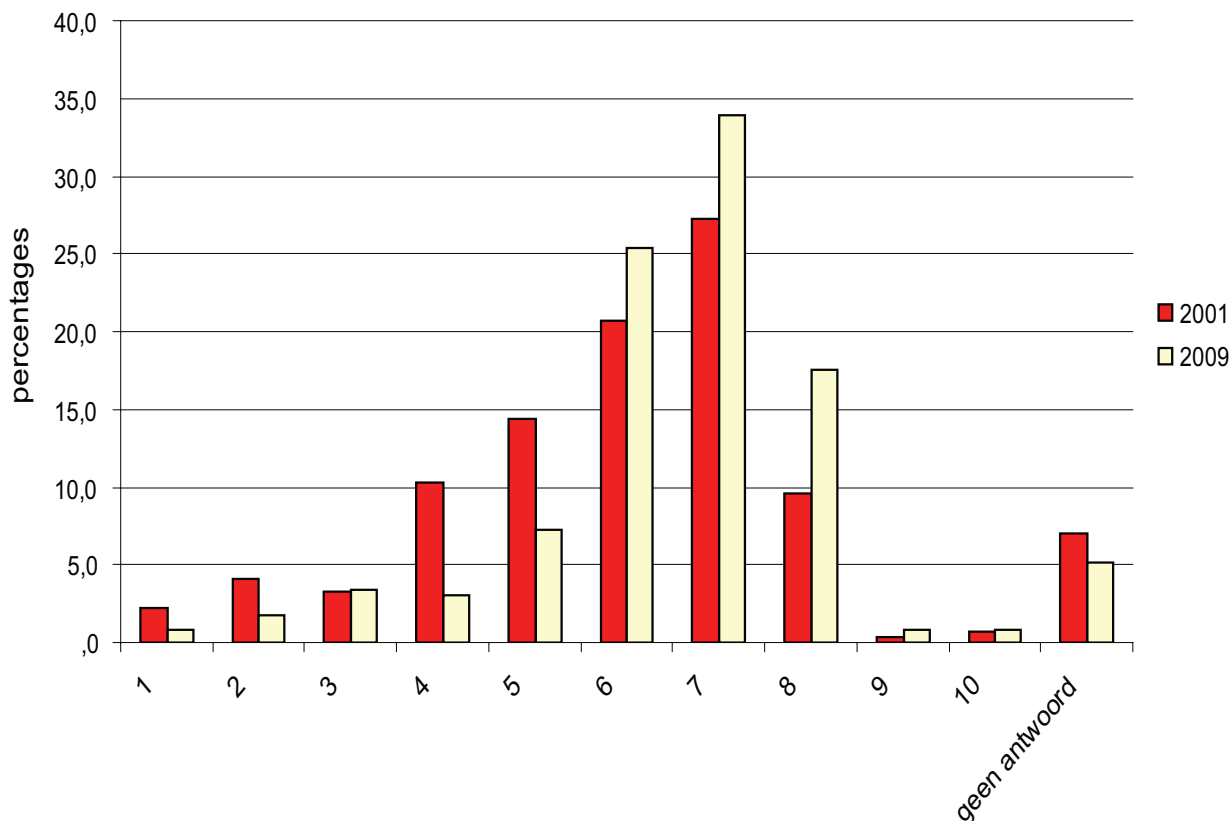
Wat in figuur 6.4 opvalt is dat de beoordeling van de woningen in de Kinkerbuurt is gestegen tussen 2001 en 2009. De gemiddelde beoordeling in 2001 was een 5,8

en de gemiddelde beoordeling in 2009 was een 6,4. Aan de staafdiagram is te zien dat in beide jaren de score 7 het meeste is gegeven, maar dat in 2009 beduidend minder vaak een laag oordeel wordt gegeven aan de beoordeling van de woningen in de buurt. In 2001 gaf namelijk 37% van de respondenten de staat van de woningen een onvoldoende (een 5 of lager) tegen 17% in 2009. Opvallend is dat zelfs in 2009 vrijwel niemand de staat van de woningen als zeer goed beoordeelt (9 of 10).

6.2.3 Veiligheid

Over het derde thema, wijkstatus, is geen data beschikbaar via de enquêtes Wonen in Amsterdam. Het vierde thema overlast en veiligheid is wel terug te vinden in de vragenlijsten uit 2001 en 2009. Er wordt hier een staafdiagram opgenomen die de verschillen in ervaren veiligheid zowel overdag als in de avond laat zien uit 2001 en 2009 (figuur 6.5). De gemiddelde

Figuur 6.4 Rapportcijfer voor de beoordeling van de woningen in de Kinkerbuurt (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009)

scores uit 2001 zijn voor overdag een 7,9 en voor in de avond een 6,4. Voor 2009 is de gemiddelde score voor overdag een 8,4 en voor de avond een 7,2. Beide zijn dus gestegen, wat ook blijkt uit de staafdiagram. Wat echter duidelijk is, is dat het veiligheidsgevoel in 2001 al vrij hoog ligt. Een indicatie hiervoor is dat reeds in 2001 al 38% een 9 of 10 gaf voor de veiligheid overdag. Het aandeel onvoldoendes daalde tussen 2001 en 2009 van 9% naar 2% voor overdag en van 30% tot 15% voor in de avond.

6.2.4 Tevredenheid over menging

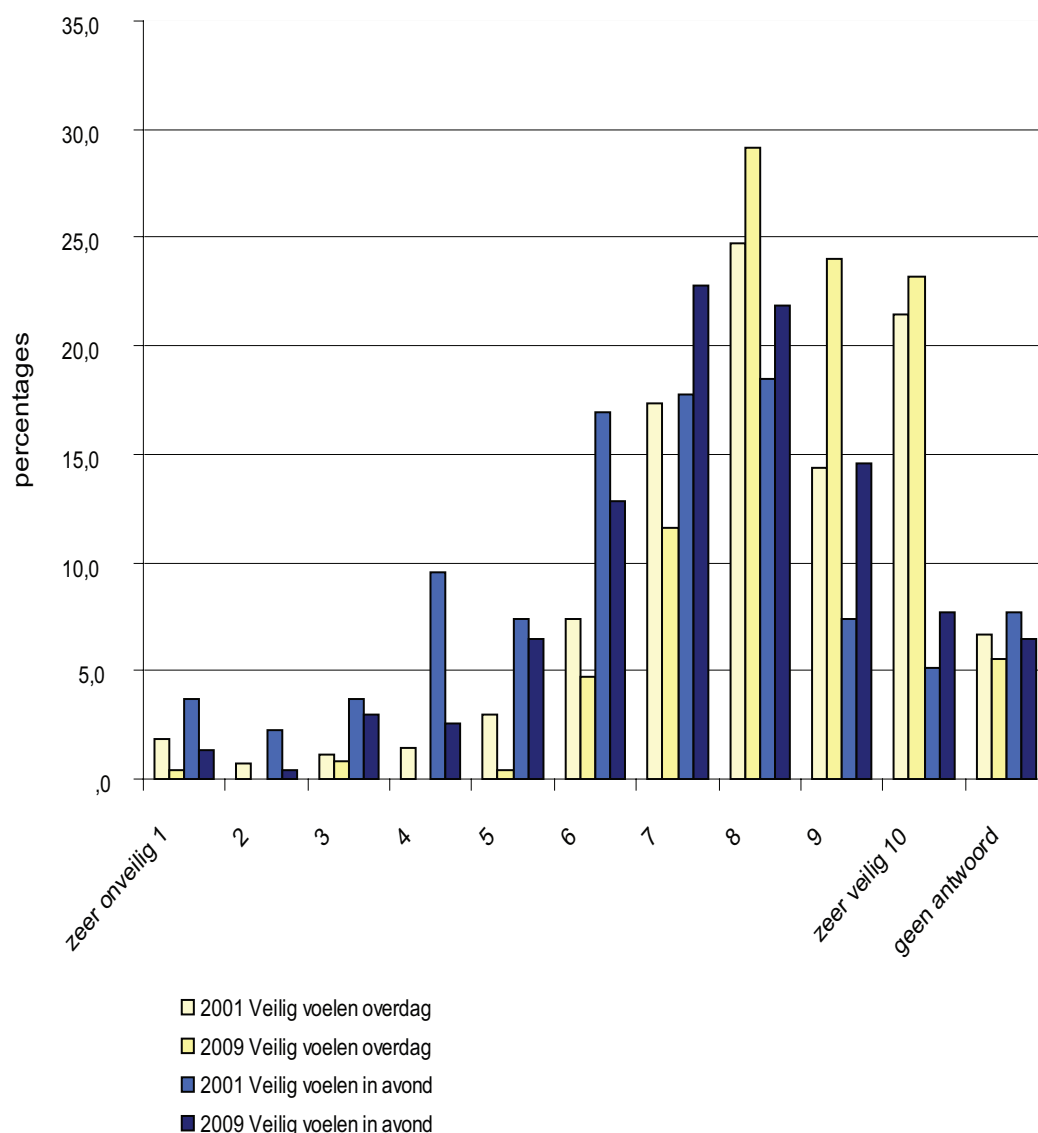
Het laatste thema, tevredenheid over menging, is helaas enkel uit de data van 2009 te halen. Voor dit thema wordt onderscheid gemaakt tussen de ervaren menging en de tevredenheid over deze menging. Tevens zijn voor de categorieën inkomen, etniciteit en leefstijl de gemiddeldes apart weergegeven in tabel 6.1. Over het algemeen hebben de respondenten vergelijkbare cijfers gegeven voor de verschillende categorieën (inkomen, etniciteit en leefstijl). Dit is te zien aan de hoge correlaties tussen de antwoorden van de drie categorieën, namelijk minimaal 0,7 voor de tevredenheid en minimaal 0,5 voor de ervaren menging (bivariate Pearson correlatie). Deze correlatie van 0,7 of hoger voor de tevredenheid over verschillende soorten menging en 0,5 voor de ervaren menging geldt ook voor Amsterdam als geheel. Ook liggen de gemiddelde waarden net als in de Kinkerbuurt ook voor Amsterdam als geheel dichtbij elkaar. Er wordt dus nauwelijks onderscheid gemaakt in ervaren inkomens-, etnische en leefstijlmenging, en de tevredenheid over deze menging

door de geënquêteerde bewoners. De tevredenheid over de verschillende soorten menging scoort een ruime voldoende in de Kinkerbuurt. Ook ervaren de bewoners de buurt als redelijk gemengd in alle opzichten.

Verder geven de respondenten uit de Kinkerbuurt vaak hetzelfde cijfer voor de ervaren menging en de tevredenheid over deze menging. Dit is te zien in een frequentietabel voor de combinatie van antwoorden voor tevredenheid over menging en ervaren mening. Wanneer de waardes op de diagonaal worden opgeteld blijkt dat bijna 50% van de respondenten hetzelfde antwoord geeft voor de ervaren menging en de tevredenheid over deze menging. In tabel 6.2 is dit voor de etniciteit aangegeven; de andere twee categorieën laten eenzelfde patroon zien. Dit houdt in dat hoe hoger iemand de menging ervaart hoe hoger iemand deze waardeert.

Het is ook een mogelijkheid dat mensen de vraag over tevredenheid en de vraag over ervaren menging niet goed onderscheiden. Om hier voor te controleren is dezelfde analyse voor de gegevens van geheel Amsterdam herhaald. Hetzelfde verband is hier gevonden, hetzij iets zwakker; in de kruistabel voor etnische menging geeft 34% van de respondenten hetzelfde antwoord voor ervaren menging en tevredenheid over menging. De vraagstelling is: *In hoeverre vindt u dat de bevolking in uw buurt gemengd is of juist niet? Kunt u dit uitdrukken door middel van een rapportcijfer? Een 1 staat voor niet gemengd en een 10 voor zeer gemengd.* Hier is niet duidelijk of meer of minder menging staat voor meer respectievelijk minder personen uit een bepaalde categorie. Daarmee

Figuur 6.5 Rapportcijfer voor de mate van veilig voelen in de Kinkerbuurt (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009)

Tabel 6.1 Rapportcijfer over de ervaren en tevredenheid menging, gemiddelde waarden en standaarddeviaties. De schaal van ervaren menging gaat van 1 (niet gemengd) naar 10 (zeer gemengd). (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2009)

2009	Amsterdam (N= 14503)		Kinkerbuurt (N=202)	
	gemiddelde	standaarddeviatie	gemiddelde	standaarddeviatie
Ervaren menging inkomen	6,32	2,12	7,08	1,66
Ervaren menging etniciteit	6,23	2,37	7,44	1,62
Ervaren menging leefstijl	6,62	1,96	7,25	1,73
Tevredenheid menging inkomen	6,75	1,81	7,12	1,40
Tevredenheid menging etniciteit	6,59	1,99	7,21	1,47
Tevredenheid menging leefstijl	6,75	1,85	7,12	1,61

Tabel 6.2 Menging etniciteit in de Kinkerbuurt (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2009)

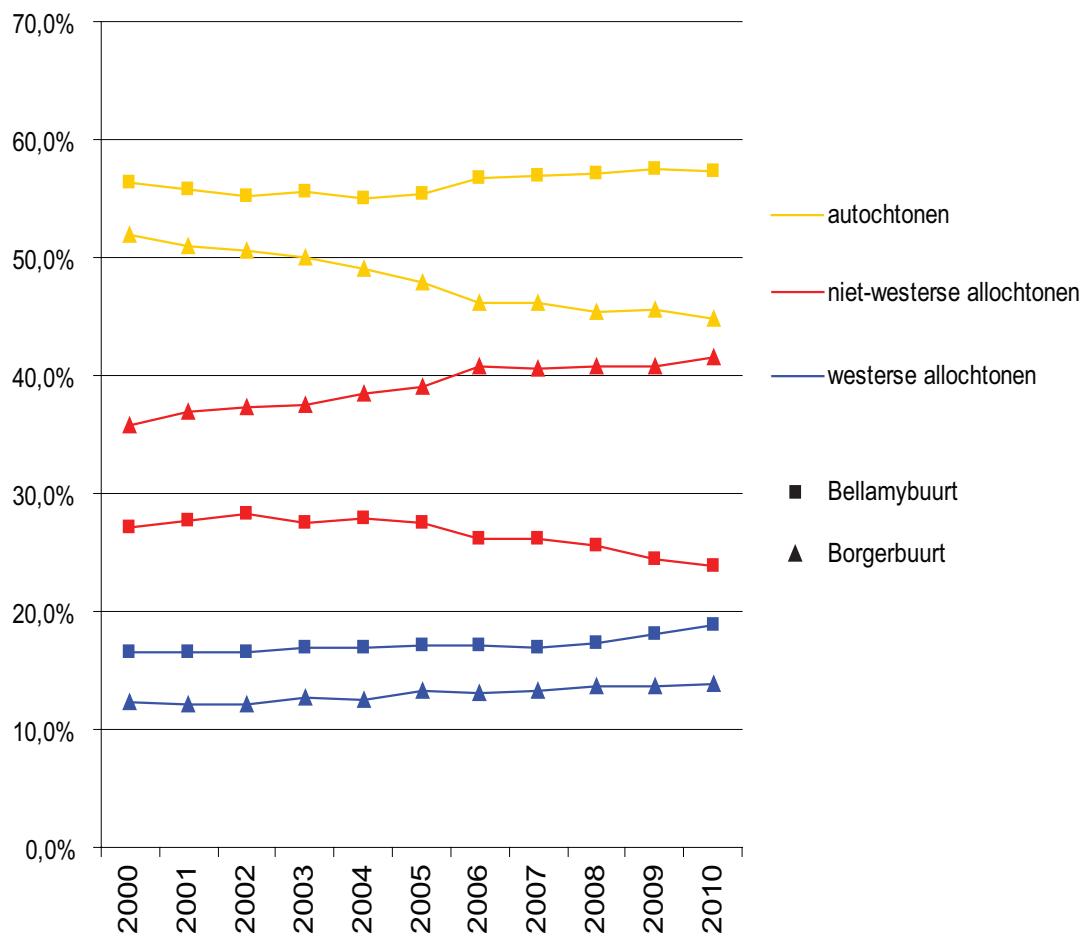
		tevredenheid menging etniciteit										Totaal
ervaren menging etniciteit		1	2	3	4	5	6	7	8	9	zeer tevreden 10	
	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0%
	2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,5%
	3	0,0	0,0	0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0%
	4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	0,0	0,0	3,0%
	5	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	2,0	0,5	1,0	0,0	0,0	5,9%
	6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	3,4	1,5	3,0	0,5	0,0	9,9%
	7	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	3,0	18,2	5,9	0,0	1,0	29,6%
	8	0,0	0,0	0,5	0,5	3,4	1,0	4,9	14,8	2,5	1,0	28,6%
	9	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	1,0	3,4	2,0	0,0	7,9%
	10 zeer gemengd	0,0	0,0	0,5	0,0	0,5	1,0	3,0	2,0	1,5	5,4	13,8%
	Totaal	0,0%	0,0%	1,5%	2,0%	10,3%	11,8%	30,0%	30,5%	6,4%	7,4%	100,0%

lijkt deze vraag te zeggen: wat vindt u van de menging, waarmee deze vraag hetzelfde antwoord uitlokt als de vraag: hoe tevreden bent u over de menging. Naar mijn mening is de vraag naar de ervaren menging daarmee niet eenduidig te interpreteren.

Etnische menging

Hoewel er geen data beschikbaar is van de tevredenheid over de etnische menging voor meerdere jaren, is er wel data beschikbaar over de etnische bevolkingsamenstelling

Figuur 6.6 Bevolking Kinkerbuurt naar herkomst (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2011a)

zelf (Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2011a). Deze worden voor de categorieën autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen weergegeven in figuur 6.6. In de Bellamybuurt daalt het aandeel niet westerse allochtonen van 27 procent in 2000 naar 24 procent in 2010. In de Borgerbuurt stijgt het aandeel niet westerse allochtonen van 36 procent in 2000 naar 42 procent in 2010. In de Bellamybuurt is dus een kleine daling en in de Borgerbuurt een kleine stijging van het aandeel niet westerse allochtonen te zien over de afgelopen 10 jaar. Het is de vraag of dit door buurtbewoners waarneembare verschillen zijn.

6.2.5 Woonduur

Uit de interviews blijkt dat veel bewoners het idee hebben dat er vaker mensen slechts voor korte duur in de buurt wonen en dat dit het gevolg zou zijn van een stijging van de huren in de vrije sector. Om te controleren of er trends zijn die dit bevestigen voor de buurt als geheel wordt gekeken naar het aandeel mensen dat twee jaar of minder woont in ofwel de Bellamybuurt ofwel

- Hoe tevreden bent u met uw buurt? (totaaloordeel) [zeer ontevreden - zeer tevreden] vraag 6.1
- Hoe gaan verschillende groepen mensen in uw buurt met elkaar om? [zeer onprettig - zeer prettig] vraag 6.9
- Hoe beoordeelt u de betrokkenheid van de buurtbewoners bij de buurt? [geen betrokkenheid - grote betrokkenheid] vraag 6.10
- Hoe denkt u dat de buurt waar u woont zich de komende jaren zal ontwikkelen? [zeer negatief - zeer positief] vraag 6.17

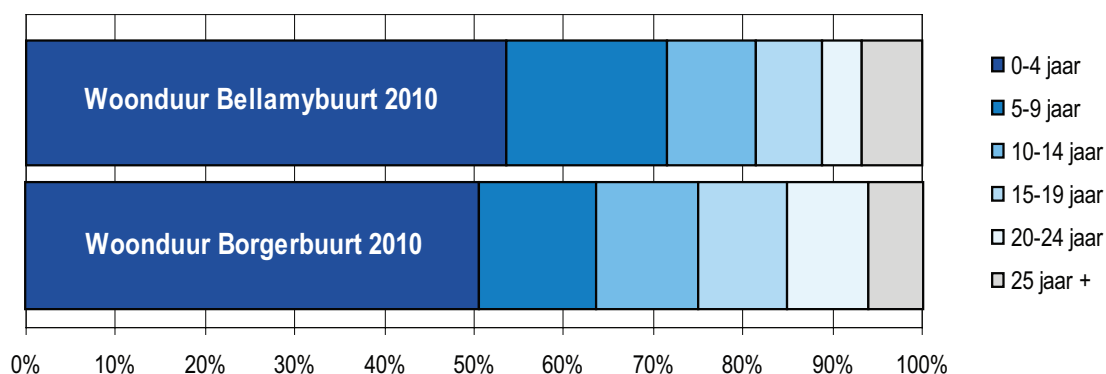
Voor 2009 is in het buurtvertrouwen eveneens opgenomen:

- Voelt u zich thuis in de buurt? [helemaal niet - zeer thuis] vraag 6.14

Alle vragen konden worden beantwoord met een cijfer op een schaal van 1 tot 10.

In tabel 6.3 zijn de gemiddeldes en standaarddeviaties weergegeven voor het buurtvertrouwen in 2001 en 2009,

Figuur 6.7 Woonduur Kinkerbuurt in 2010 (Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a)

de Borgerbuurt (Onderzoek & Statistiek Amsterdam, 2011a). Het blijkt dat in beide buurten geen trend te zien valt, maar dat het aandeel bewoners dat kort in de buurt wonen schommelt rond een bepaald getal. Voor de Bellamybuurt blijkt dat in de jaren 2000 tot 2010 tussen de 36% en 41% van de bewoners twee jaar of korter in de buurt woont, in de Borgerbuurt ligt dit getal tussen de 23% en 28%. Ter illustratie is in figuur 6.7 de woningduuropbouw voor de Kinkerbuurt in 2010 te zien. Hier is te zien dat meer dan 50% van de bewoners vier jaar of korter in de Kinkerbuurt woont. Dit is een aanzienlijk aandeel, echter lijkt dit wel een constant aandeel.

6.3 Buurtvertrouwen

Uit de beschikbare data van de enquêtes Wonen in Amsterdam uit 2001 en 2009 (Onderzoek en Statistiek, 2001; 2009) zijn trends voor verschillende buurten van Amsterdam, waaronder de Kinkerbuurt, te bepalen voor het buurtvertrouwen, maar ook voor de individuele onderdelen van het buurtvertrouwen. In 2001 waren de vragen die gebruikt zijn voor het bepalen van het buurtvertrouwen:

inclusief de individuele items, voor zowel Amsterdam gemiddeld als de Kinkerbuurt. Te zien is dat voor alle onderdelen de Kinkerbuurt in 2001 beneden het Amsterdamse gemiddelde scoorde en in 2009 gelijk of hoger scoorde dan het gemiddelde over de gehele stad.

Voor Amsterdam als geheel en de Kinkerbuurt geldt dat in 2001 het totaaloordeel over de buurt en de omgang hoger scoort dan betrokkenheid en buurtontwikkeling. Voor 2009 is de tevredenheid over de buurtontwikkeling echter van eenzelfde niveau als het totaaloordeel en de omgang. De waardering voor de ontwikkeling van de buurt is dus het meest gestegen van alle buurtvertrouwenitems. Betrokkenheid blijft in 2009 achter bij de andere items.

Voor 2009 is goed te zien dat de toegevoegde variabele thuis voelen het hoogste scoort van alle items. Daarmee wordt het buurtvertrouwen verhoogd en gaat de vergelijking op basis van buurtvertrouwen tussen 2001 en 2009 dus enigszins mank. De verzamelvariabele buurtvertrouwen maskeert ook dat er tussen de 5 items een grote variatie is in gemiddeldes (in de Kinkerbuurt meer dan 1,7 punt).

Tabel 6.3 Buurtvertrouwen per item voor heel Amsterdam en de Kinkerbuurt (2001-2009) (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009)

	totaaloordeel woonomgeving	beoord. omgang versch. groepen	beoord. betrokkenheid buurt	oordeel buurt- ontwikkeling	Voelt u zich thuis in uw buurt?	vertrouwen 01/09
Amsterdam 2001 (N = 15141 - 16805)						
gemiddelde	6,89	6,44	5,61	5,85		6,21
standaard- deviatie	2,05	1,68	1,96	1,89		1,55
Kinkerbuurt 2001 (N = 246-257)						
gemiddelde	6,37	6,25	5,18	5,80		5,93
standaard- deviatie	2,23	1,59	1,86	1,82		1,50
Amsterdam 2009 (N = 16576 - 17993)						
gemiddelde	7,31	6,92	6,13	6,96	7,81	7,03
standaard- deviatie	1,69	1,45	1,72	1,82	1,77	1,36
Kinkerbuurt 2009 (N = 213 - 233)						
gemiddelde	7,60	6,96	6,31	7,30	8,04	7,28
standaard- deviatie	1,36	1,27	1,54	1,68	1,55	1,16

Tabel 6.4 Stijging in buurtvertrouwen per item en totaal (2001-2009) (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009)

	totaaloordeel woonomgeving	beoord. omgang versch. groepen	beoord betrokkenheid buurt	oordeel buurt- ontwikkeling	Voelt u zich thuis in uw buurt?	vertrouwen 01/09
Vershil Amsterdam 2009-2001	0,42	0,48	0,52	1,11		0,82
Vershil Kinkerbuurt 2009-2001	1,23	0,71	1,13	1,50		1,35

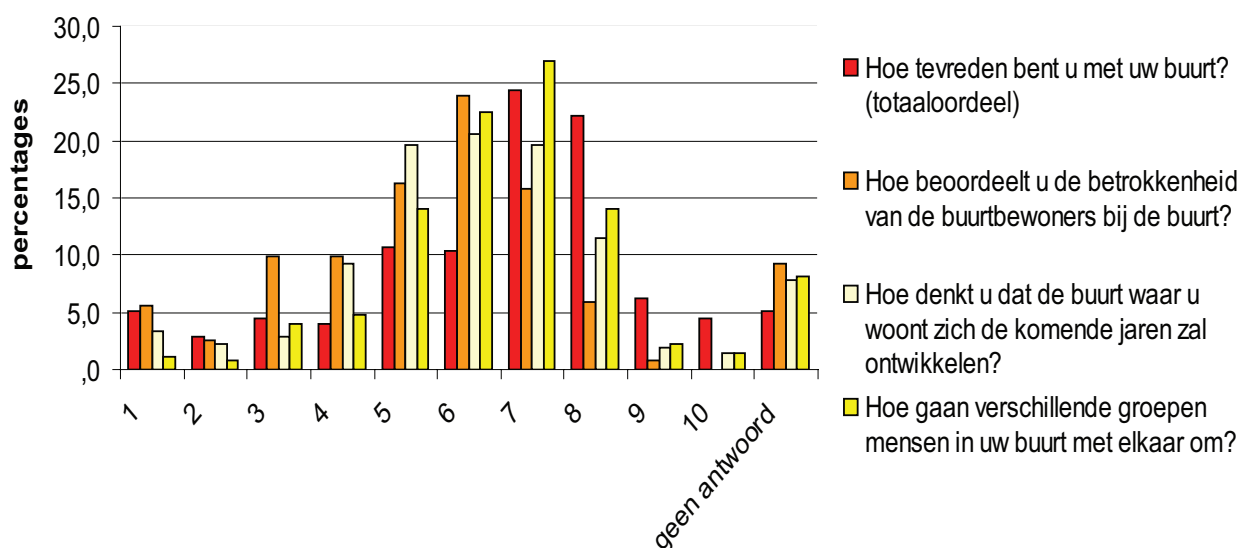
In tabel 6.4 zijn de veranderingen van 2009 ten opzichte van 2001 weergegeven. Te zien is dat er een stijging is op alle vier onderdelen waarop de bewoners van Amsterdam reeds in 2001 werden bevraagd (dus uitgezonderd het thuis voelen in de buurt). Gekeken naar het verschil tussen 2001 en 2009 kan voor de Kinkerbuurt gezien worden dat alle vier items stijgen; de kleinste stijging voor de omgang; de grootste stijging is te zien in de buurtontwikkeling. De buurtontwikkeling is overigens voor Amsterdam gemiddeld ook de grootste stijger.

Het is ook te zien dat de standaarddeviaties over het algemeen kleiner worden in Kinkerbuurt voor de verschillende items van het buurtvertrouwen. Dit zou betekenen dat de bewoners van de Kinkerbuurt in 2009 meer dezelfde scores gaven voor de items van het buurtvertrouwen dan in 2001. Om beter te kunnen zien hoe de scores zijn voor deze items en hoe de verdeling is, is in figuur 6.8 een staafdiagram met de scores van de bewoners weergegeven. In 2001 scoren veel items

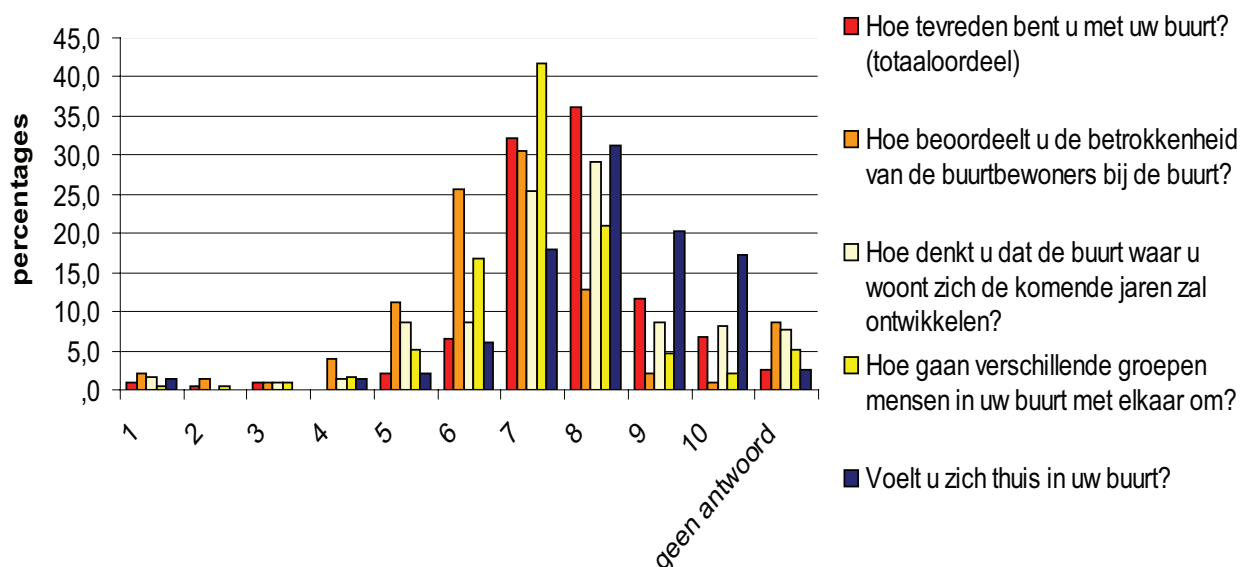
van het buurtvertrouwen duidelijk onvoldoende bij een aanzienlijk aandeel van de buurtbewoners, meer dan 40% geeft een onvoldoende aan de betrokkenheid van de buurtbewoners. Ook geeft 25% van de bewoners een onvoldoende aan hun totaaloordeel over de buurt.

Figuur 6.9 geeft eveneens de buurtvertrouwenitems weer maar dan voor 2009. De kleinere standaarddeviaties voor de items zijn goed terug te zien in het feit dat er minder mensen erg negatief oordelen over de items. In deze figuur is ook weer te zien dat het thuis voelen een vreemde eend in de bijt is tussen alle andere buurtvertrouwenitems. Wanneer wordt geanalyseerd hoeveel mensen een zeer positief cijfer (9 of 10) geven aan een van de buurtvertrouwenitems wordt voor de Kinkerbuurt in 2009 het volgende gevonden: tevredenheid buurt (18,9%); betrokkenheid (3,3%); thuis voelen (38,3%); ontwikkeling buurt (18,1%); omgang (7,2%). Er worden dus twee keer zo veel zeer positieve waarderingen gegeven voor het thuis voelen dan voor

Figuur 6.8 Rapportcijfer voor de buurtvertrouwenitems Kinkerbuurt 2001 (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001)

Figuur 6.9 Rapportcijfer voor de buurtvertrouwenitems Kinkerbuurt 2009 (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2009)

enig ander item. Wanneer de mate van thuis voelen voor 2009 buiten beschouwing wordt gelaten komt het buurtvertrouwen voor Amsterdam als geheel uit op 6,8 en voor de Kinkerbuurt op 7,0; dit is 0,2 respectievelijk 0,3 punten lager. Daarmee is het buurtvertrouwen voor 2009 beter vergelijkbaar met dat van 2001. Er is nog steeds een stijging te zien, hoewel kleiner, van het buurtvertrouwen tussen 2001 en 2009 voor de Kinkerbuurt en Amsterdam als geheel.

Om te controleren of er grote verschillen zijn in de scores voor de items van het buurtvertrouwen is in tabel 6.5 het buurtvertrouwen opgesplitst voor hoogopgeleiden (hbo of wo) en laagopgeleiden (geen hbo of wo). In de tabel is te zien dat hoogopgeleiden in de Kinkerbuurt zowel voor 2001 als 2009 gelijke of hogere waarderingen geven voor alle items van het buurtvertrouwen dan

laagopgeleiden. De groei tussen 2001 en 2009 is voor beide groepen vergelijkbaar. Er zijn dus verschillen in het buurtvertrouwen tussen hoog en laagopgeleiden maar deze blijven relatief klein. De hoogopgeleiden waarderen gemiddeld de buurtontwikkeling met een halve punt hoger dan de laagopgeleiden. De andere items liggen dicht bij elkaar.

Niet alleen opleidingsniveau, ook woonduur (in de Kinkerbuurt) zou een relatie kunnen hebben met het buurtvertrouwen. Daarom is in tabel 6.6 het buurtvertrouwen weergegeven voor 3 groepen met oplopende woonduur: 0 tot 4 jaar; 5 tot 9 jaar; en 10 jaar en langer. Dit is enkel voor het jaar 2009 weergegeven. Enerzijds om het buurtvertrouwen versus woonduur te relateren aan mijn geïnterviewde buurtbewoners, anderzijds omdat wie in 2001 in een

Tabel 6.5 Buurtvertrouwen per item voor hoog en laag opgeleiden 2001-2009 in de Kinkerbuurt (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2001; 2009)

	totaaloordeel woonomgeving	beoord. omgang versch. groepen	beoord. betrokkenheid buurt	oordeel buurt- ontwikkeling	Voelt u zich thuis in uw buurt?	vertrouwen 01/09
Hoogopgeleid Kinkerbuurt 2001 (N = 122-129)						
gemiddelde	6,43	6,32	5,20	6,03		6,00
standaarddeviatie	1,99	1,54	1,88	1,65		1,41
Laagopgeleid Kinkerbuurt 2001 (N = 123-130)						
gemiddelde	6,32	6,19	5,17	5,57		5,86
standaarddeviatie	2,45	1,64	1,84	1,95		1,60
Hoogopgeleid Kinkerbuurt 2009 (N = 118-126)						
gemiddelde	7,77	7,09	6,28	7,52	8,19	7,40
standaarddeviatie	1,22	1,06	1,38	1,45	1,24	0,95
Laagopgeleid Kinkerbuurt 2009 (N = 97-107)						
gemiddelde	7,40	6,81	6,36	7,03	7,86	7,14
standaarddeviatie	1,50	1,47	1,71	1,89	1,85	1,35
Vershil Kinkerbuurt hoogopgeleid 2009-2001	1,34	0,77	1,08	1,49		1,40
Vershil Kinkerbuurt laagopgeleid 2009- 2001	1,08	0,62	1,19	1,46		1,28

Tabel 6.6 Buurtvertrouwen per item naar woonduur in de Kinkerbuurt in 2009 (gegevens: Onderzoek en Statistiek Amsterdam, 2009)

	totaaloordeel woonomgeving	beoord. omgang versch. groepen	beoord. betrokkenheid buurt	oordeel buurt- ontwikkeling	Voelt u zich thuis in uw buurt?	Vertrouwen 2009
0-4 jaar woonduur (N=79-85)						
gemiddelde	7.55	7.18	6.56	7.65	8.18	7.41
standaard- deviatie	1.40	1.16	1.11	1.53	1.47	1.00
5-9 jaar woonduur (N=36-39)						
gemiddelde	7.76	6.95	5.86	7.69	8.19	7.34
standaard- deviatie	1.42	1.18	1.93	1.21	1.51	1.15
10 jaar en langere woonduur (N=89-100)						
gemiddelde	7.62	6.81	6.25	6.96	7.91	7.16
standaard- deviatie	1.31	1.36	1.65	1.77	1.64	1.24

bepaalde woonduurcategorie zit in 2009 tot een andere categorie behoort. Te zien is dat het buurtvertrouwen lager is voor mensen die langer in de buurt wonen. Het totaaloordeel voor de woonomgeving is vrijwel gelijk, op de andere items geven de langer wonende groepen lagere cijfers. Het grootste verschil is te zien in het oordeel buurtontwikkeling, daar geven de bewoners die reeds tien jaar of langer in de Kinkerbuurt woonachtig zijn gemiddeld 0,7 punten lager dan de overige bewoners.

6.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is op basis van kwantitatieve gegevens bekeken hoe de Kinkerbuurt gentrificeert, wat de eventuele effecten van gentrificatie op de buurt zijn en hoe het buurtvertrouwen zich ontwikkelt in de buurt. Wat betreft de indicatoren voor gentrificatie: te zien is dat het aantal koopwoningen in de Kinkerbuurt gestaag stijgt. Dit gebeurt met name in de Bellamybuurt. In de Borgerbuurt is ook een stijging te zien, hetzij iets kleiner, maar in 2000 had deze buurt dan ook nog geen koopwoningen. In deze gegevens is niet te zien hoe de huursector gentrificeert. Een stijgende WOZ-waarde kan ook een indicator zijn, echter de WOZ-waarde van woningen in de Kinkerbuurt lijkt gelijk op de gaan met die van Amsterdam als geheel. Op basis hiervan valt niet te concluderen of daarmee de Kinkerbuurt gentrificeert of niet. Wel indicatief is het gemiddeld inkomen van de buurt. Dit gemiddeld inkomen laat een lichte stijging zien tussen 2000 en 2008 ten opzichte van Nederland gemiddeld. Ook is er een kleine toename van rijkere huishoudens en een kleine afname van de huishoudens uit de laagste inkomensgroep te zien in de Kinkerbuurt.

Qua buurtontwikkelingen is vooral te zien dat de fysieke staat van de woningen veel beter gewaardeerd wordt: vooral het aandeel respondenten dat de staat van de woningen een onvoldoende gaf is sterk gedaald. Het gevoel van veiligheid is in dezelfde jaren er licht op vooruitgegaan. Met de kanttekening dat het gevoel van veiligheid al hoog was in 2001. De tevredenheid over etnische menging, inkomens- en leefstijlmenging is redelijk hoog: een ruime zeven voor alle drie. Bewoners van de Kinkerbuurt waarderen de drie soorten menging over het algemeen in dezelfde mate. Verder valt op dat hoe hoger mensen zeggen dat een van de vormen van menging in de Kinkerbuurt is, hoe meer ze die zeggen te waarderen. Of dit betekent dat mensen inderdaad een hogere menging over het algemeen meer waarderen of dat de vraagstelling over de ervaren menging onduidelijk is valt niet op te maken. Verder zijn er weinig grote veranderingen in etnische samenstelling te zien over de laatste tien jaar. In de Bellamybuurt daalt het aandeel niet westerse-allochtonen licht, in de Borgerbuurt stijgt deze licht.

Het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt stijgt op alle vijf items tussen 2001 en 2009, waarbij alle items in 2001 lager scoorden dan Amsterdam gemiddeld en in 2009 hoger dan Amsterdam gemiddeld. De betrokkenheid scoort in de Kinkerbuurt in 2009 het laagst, de mate van thuis voelen het hoogst, met bijna twee rapportpunten verschil. Omdat in 2001 nog niet was gevraagd naar de mate van thuis voelen en dit item het hoogste scoort van alle buurtvertrouwenitems is het beter deze in de vergelijking tussen 2001 en 2009 niet mee te nemen. Het buurtvertrouwen tussen stijgt in dat geval tussen 2001

en 2009 van een 5,9 naar 7,0 in de Kinkerbuurt en voor Amsterdam gemiddeld van een 6,2 naar een 6,8. Het buurtvertrouwen is verder nauwelijks gerelateerd aan opleidingsniveau: hoger opgeleiden scoren slechts licht hoger. Wel blijken mensen die al langer in de Kinkerbuurt wonen lager te scoren op het buurtvertrouwen, hierin speelt vooral het oordeel over de buurtontwikkeling mee. Mensen die al tien jaar of langer in de Kinkerbuurt wonen geven gemiddeld bijna één punt lager op dit item dan de overige bewoners.

7. De Kinkerbuurt onder de loop: een kwalitatieve analyse

In dit hoofdstuk volgt een analyse van de interviews met zowel de professionals uit de wijk als de buurtbewoners. De resultaten van mijn onderzoek worden onderverdeeld per onderzoeksvraag, dus om te beginnen met de ervaringen van professionals en buurtbewoners betreffende de veranderingen in de wijk die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie (onderzoeksvraag 1). Hierbij wordt gebruik gemaakt van de aan gentrificatie gerelateerde thema's. Dit betreft veranderingen in: *voorzieningen, fysieke staat, wijkstatus, overlast en veiligheid, en tevredenheid over menging*. Omdat de interviews met professionals een andere opzet hebben dan de bewonersinterviews zullen deze los van elkaar worden behandeld per onderzoeksvraag.

Hierop volgend komt de analyse van de ontwikkeling van het buurtvertrouwen uit zowel het oogpunt van de professionals als dat van de buurtbewoners aan bod (onderzoeksvraag 2). Bij de interviews met de buurtbewoners wordt daarbij een terugkoppeling gemaakt naar de vijf losse items van het buurtvertrouwen; dezelfde die ook apart van elkaar zijn geanalyseerd in het kwantitatieve deel van deze scriptie. Deze vijf items zijn: *de omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners, de betrokkenheid bij de buurt, de mate van thuis voelen in de buurt, de tevredenheid over de buurt en het vertrouwen in de toekomst van de buurt* (vgl. Van Oirschot et al., 2011). Tot slot worden de bevindingen samengevat en de resultaten van de professionals en bewoners samengevoegd in een samenvatting. In hoofdstuk 8 zal de relatie worden gelegd tussen gentrificatie en buurtvertrouwen (onderzoeksvraag 3), waarbij eveneens een terugkoppeling wordt gemaakt met de bestaande literatuur en onderzoeken over gentrificatie.

De introductie van de respondenten, zowel de professionals als de buurtbewoners, is terug te lezen in hoofdstuk 4. Hierin worden de professionals en buurtbewoners kort geïntroduceerd en is in de tabellen 4.1 en 4.2 een overzicht gegeven van de professionals respectievelijk de bewoners. Van de bewoners zijn ook een aantal eigenschappen in de tabel te vinden. Tevens is er een overzichtskaart waarop is aangegeven waar de buurtbewoners wonen (figuur 4.1). In dit hoofdstuk zal ik zowel gebruik maken van de namen als van de codes. De codes zal ik alleen dan gebruiken wanneer meerdere personen genoemd worden en het overzichtelijker is dit met codes aan te geven. De codes worden ook gebruikt bij citaten van bewoners omdat dit de leesbaarheid niet in de weg zit en de citaten eenvoudiger zijn te koppelen aan tabel 4.2.

7.1 Onderzoeksvraag 1: Hoe ervaren de bewoners en de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?

Hier wordt gesproken van mogelijke effecten van gentrificatie omdat op voorhand niet te zeggen valt of een verandering die wordt ervaren ook daadwerkelijk met gentrificatie te maken heeft. Daarom wordt in eerste instantie de analyse van ervaren veranderingen in de

buurt vrij breed gehouden. In de discussie zal vervolgens bekeken worden of deze veranderingen inderdaad te relateren zijn aan het proces van gentrificatie.

7.1.1 Professionals

De geïnterviewde professionals beschrijven de Kinkerbuurt als een gewilde buurt die veel mensen aantrekt, vaak wordt als reden daarvoor de ligging nabij het centrum genoemd. Ook de levendigheid en de diversiteit maakt de buurt aantrekkelijk voor een bepaalde groep mensen (P02; P06-P08). Het dorpse karakter van de Kinkerbuurt komt voort uit het feit dat veel mensen er al van oudsher wonen en zich erg betrokken voelen bij de wijk. Merk hierbij op dat betrokkenheid bij de buurt een onderdeel is van het buurtvertrouwen. Ook dit draagt bij aan de aantrekkelijkheid, ook voor nieuwkomers volgens de opbouwwerker. Op de vraag of meer inkomensdiversiteit positief is voor de buurt wordt verschillend geantwoord maar over het algemeen denkt men dat het positief is voor de buurt (P01-P06; P08; P09). In het hierop volgende zullen de zienswijzen achter deze algemene indrukken van de professionals uit de wijk verder worden uitgewerkt aan de hand van de vijf thema's *voorzieningen; fysieke staat; wijkstatus; overlast en veiligheid en tevredenheid over menging*.

Voorzieningen

De buurtregisseur vindt dat er niet zoveel veranderd is qua voorzieningen in de buurt. Ook deelraadslid van de SP geeft dit aan voor bijvoorbeeld de Kinkerstraat:

"Het beeld van de Kinkerstraat blijft toch dat van een winkelstraat voor de praktische dingen." Deelraadslid van de SP

Zij denkt dat dit ook te maken heeft met het feit dat het centrum te dichtbij ligt en dat mensen liever daar heen gaan voor iets bijzonders. Wel noemt ze nog de Bagels & Beans en de Coffee Company als voorbeelden van nieuwe voorzieningen in de Kinkerstraat, maar dat zijn de enige twee die ze kan bedenken. De woningbouwcorporatiedirecteur strategie en beleidsmedewerker strategie zijn het hiermee eens, ook zij vinden dat de Kinkerstraat een kwakkelende straat blijft en zij zouden gezien de inkomensdiversiteit verwachten dat het aanbod aan voorzieningen spannender zou zijn. Zij denken ook dat de reden hiervoor is dat de buurt zo dichtbij het centrum ligt. De opbouwwerker geeft aan dat er wel degelijk een aantal culturele voorzieningen is bijgekomen zoals het Westergasterrein [dit ligt echter niet in de Kinkerbuurt] wat een positieve invloed heeft op de buurt. Volgens de senior adviseur komen er wel betere voorzieningen maar zijn niet alle bewoners daar blij mee omdat deze samengaan met de komst van nieuwkomers. Door een medewerker sociaal beheer worden eveneens de Bagels & Beans en de Coffee Company genoemd als voorbeeld van stijgend niveau in voorzieningen. Volgens hem is de Kinkerstraat in de lift en komt dat door de stijgende inkomensdiversiteit waar dit soort ketens hun voordeel mee doen.

Fysieke staat

De woningbouwcorporatiedirecteur strategie ziet een verbetering qua openbare ruimte. De auto domineert een stuk minder waardoor er meer openbare ruimte is. Dit zou volgens hem te maken kunnen hebben met het groter wordende aandeel hoger opgeleiden omdat die vaak voorstander zijn van een autoluwe stad. Een medewerker sociaal beheer noemt verder het opknappen van de wijk een fysieke verbetering waardoor de wijk aantrekkelijker wordt. De oud-politicus noemt het tegengaan van verloedering positief en meewerken aan een opwaartse spiraal voor de wijk. De buurtregisseur vindt het goed voor de buurt omdat op deze manier de buurt niet verpaupert. Als negatief punt van de renovaties voor bewoners met een laag inkomen wordt de hogere huur van woningen genoemd door zowel de buurtregisseur als de opbouwwerker. Een eigen kanttekening hierbij: inderdaad zijn de woningen door de renovaties beter, maar ook duurder geworden, toch wordt een groot deel hiervan opgevangen door de huurtoeslag die mensen met een laag inkomen krijgen.

Wijkstatus

Volgens de buurtregisseur is het imago van de Kinkerbuurt niet beter of slechter geworden, dat was altijd al goed en wordt ook zo ervaren door bewoners. De opbouwwerker, het deelraadslid van de SP en de woningbouwcorporatiedirecteur strategie hebben wel het idee dat het imago van de buurt sterk omhoog is gegaan.

“Oud-West, dat was niet goed”. Nu hoeft je het woord maar uit te spreken en er is waardering. Dat komt ongetwijfeld door de toegenomen inkomensdiversiteit.” Woningbouwcorporatiedirecteur strategie

Overlast en veiligheid

De veiligheid in de Kinkerbuurt zou nooit in het geding zijn geweest volgens de professionals die zijn geïnterviewd. Volgens de opbouwwerker is de veiligheidsindex voor de Kinkerbuurt altijd al hoog. Het deelraadslid van de SP die al jaren in de buurt woont, heeft zich er nooit onveilig gevoeld. Ook de woningbouwcorporatiedirecteur strategie geeft aan veiligheid nooit als issue te hebben meegemaakt sinds 1990.

Tevredenheid over menging

Veel vragen hebben betrekking op de inkomensdiversiteit en het effect van deze menging op de bewoners. Hoewel het hier dan gaat om een interpretatie van de professionals en het niet de mening is van de bewoners zelf kunnen deze interpretaties wel degelijk ontwikkelingen laten zien. Veel van de geïnterviewde professionals hebben door omgang met bewoners van verschillende achtergronden een overzicht van wat er leeft in de buurt, iets wat de bewoners zelf minder snel zullen hebben.

Op de vraag of meer inkomensdiversiteit positief is voor de bewoners met een laag inkomen worden uiteenlopende antwoorden gegeven. Het deelraadslid van de SP noemt als negatief punt dat mensen met een

laag inkomen zich bewuster worden van het verschil in rijkdom omdat ze er meer mee worden geconfronteerd:

“(…) het contrast wordt groter”. (…) Ook zullen sommige bewoners het ervaren als verdringing, ook al is er huurbescherming.” Deelraadslid van de SP

Toch worden de ontwikkelingen vaker als positief gezien voor bewoners met een laag inkomen. Volgens een medewerker sociaal beheer zou door de diversiteit de wijk aantrekkelijker worden, ook voor de groep bewoners met een laag inkomen, helaas legt hij verder niet uit waarom dit volgens hem zo zou zijn. Het deelraadslid van de SP ziet de dubbelheid ervan voor bewoners met een laag inkomen. Ze profiteren er op een bepaalde manier wel van, maar aan de andere kant voelen ze zich beperkter, naar beneden gehaald, volgens haar. Dit omdat ze veel minder kunnen dan de nieuwe bewoners en daar nu van dichtbij mee worden geconfronteerd. Zij geeft aan dat het contrast tussen arm en rijk schrijnender is geworden maar dat dit niet te merken is in de persoonlijke verhoudingen tussen mensen. Die beoordeelt zij als redelijk goed, mensen communiceren vrij goed met elkaar. Het gevoel van verdringing heerst er ook wel, maar er is nog steeds huurbescherming. Dit voorkomt dat mensen zich echt in een hoek gedreven voelen. Ze weten dat als ze blijven zitten, ze voorlopig nog kunnen blijven. Het gevoel dat het sociale netwerk van deze mensen zou afnemen heeft ze niet zo, omdat het zo'n geleidelijk proces is. Mensen gaan eigenlijk alleen weg als ze te oud worden en niet meer zelfstandig kunnen wonen en dit is een natuurlijk proces. Dat de verhoudingen goed zijn tussen bewoners geven de oud-politicus en de beleidsmedewerker strategie ook aan. De woningbouwcorporatiedirecteur strategie denkt dat voorlopig de belangen van de mensen met een laag inkomen wel gewaarborgd zijn, maar weet niet zeker hoe dit zich in de toekomst zal ontwikkelen.

Op de vraag of de sfeer tussen groepen is verbeterd door de inkomensmenging wordt veelal aangegeven dat de situatie wat dat betreft onveranderd is. Zo zegt de buurtregisseur dat de sfeer gelijk is gebleven. Een medewerker sociaal beheer zegt dat er niet meer klachten of spanningen zijn tussen groepen, maar dat dit ook kan komen doordat deze mensen niet in hetzelfde trappenhuis wonen, dus ook niet direct met elkaar te maken hebben. Deelraadslid van de SP die zelf in de buurt woont merkt op:

“Oude bewoners snappen dat de mensen die er nieuw zijn komen wonen een druk leven hebben. Dit vinden ze niet altijd leuk, maar ze accepteren het wel.” Deelraadslid van de SP

Ze hebben dus wel andere levens, maar dit leidt niet echt tot conflicten of spanningen. Wat haar ook opvalt is dat de nieuwe bewoners ook redelijk tolerant zijn ten opzichte van de bewoners met een lagere opleiding. De nieuwe bewoners zouden wel klagen, maar dan meer over hangjongeren die ver van hen afstaan en niet over hun directe buren. Het is ook een soort conflictvermijdend gedrag zegt ze, ze calculeren dat in in hun houding (om op goede voet te blijven). Er is een direct belang bij om niet met de naaste buren een conflict aan te gaan. Ook de oud-politicus ziet niet zozeer spanningen:

“Mensen leven in hun eigen sociale werelden, dat zie je aan de cafés, van bruin tot yuppententen. Je houdt altijd mensen die zich niet met elkaar willen bemoeien. Maar soms probeert men dat te doorbreken. Denk aan ouders die hun kind op een zwarte school brengen. Je komt elkaar ook tegen op straat. Als er iets is, als er actie gevoerd moet worden voor parkeren of schone straten, dan weet men elkaar wel te vinden.” Oud-politicus

“Als er iets was, kwam een hele gemengde groep mensen bij mij aan tafel. Je kon in de discussie meteen merken wie hoog- en laagopgeleid was. De hogeropgeleiden schreven vaak de mails, maar de lageropgeleiden kunnen goed communiceren en actievoeren.” Oud-politicus

“Ik maak me verder niet al te veel illusies over inkomensmenging. Mensen zullen niet bij elkaar over de vloer komen om koffie te drinken. Mensen die differentiatie sterk waarderen, gaan nog vooral met hun eigen ons-kent-ons-circuit om. Het is vaak een misverstand te veronderstellen dat corporaties willen mengen vanwege de integratie. We doen het voor de buurt en voor de woonwensen van mensen. En we hopen op een beetje afstandelijke gewinning. Dat je wel het besef meekrijgt dat er andere culturen en groepen zijn” Beleidsmedewerker strategie

Zijn collega vertelt dat ze vooral spanning merken tussen mensen met kinderen en zonder kinderen. De andere leefwijzen, het lawaai, het geschreeuw van de kinderen, daar zitten vaak de spanningen. Dat is niet per se iets tussen kinderloze hogeropgeleiden met een koopwoning en huurdersgezinnen.

Op de vraag welk beeld over de toegenomen inkomensdiversiteit er heerst onder bewoners antwoorden de medewerkers sociaal beheer van een woningcorporatie dat bewoners hier volgens hen positief tegenover staan, dat er geen sprake is van wantrouwen of verdringing. De beleidsmedewerker strategie bekijkt het vanuit de woningzoekenden die volgens hem de wijk al gelijk scharen met Oud-Zuid. De wijk zou al te gearriveerd zijn en ze zeggen op zoek te zijn naar een spannendere buurt als Bos & Lommer. Maar hij heeft het idee dat dit meer met financiën te maken heeft; deze woningzoekenden zouden de Kinkerbuurt al niet meer kunnen betalen, terwijl ze er eigenlijk wel graag willen wonen. De opbouwwerker geeft aan dat vooral bewoners die al langere tijd in de Kinkerbuurt wonen verlangen naar hoe het vroeger was. Zij weten erg veel over de buurt en zijn er erg bij betrokken en zien de wijk veranderen. Volgens het deelraadslid van de SP zien bewoners wel een soort verdringing, in de zin dat ze ervaren dat er minder mensen in de buurt wonen met een laag inkomen, maar leidt dit niet tot conflicten en spanningen.

Alleen de opbouwwerker en de senior adviseur laten geluiden horen dat er wellicht meer onvrede over de ontwikkelingen in de buurt is ontstaan bij bewoners. Zo heeft de opbouwwerker uit eigen ervaring gemerkt dat wanneer de belangen van mensen worden aangetast ze in opstand kunnen komen; wanneer bijvoorbeeld hun huur omhoog zou gaan. Wel is volgens haar in met name de Bellamybuurt de sociale cohesie nog steeds vrij groot en helpt men elkaar. Mensen kennen elkaar

en staan met elkaar in verbinding. De betrokkenheid tussen bewoners is groot. De senior adviseur uit zich wel iets negatiever. Hij meent dat oude Amsterdammers vaak defensief zijn geworden, zij zouden hun verworven rechten bij participatie en woningrechten met hand en tand verdedigen. Zo noemt hij het voorbeeld van het Westerpark waar deze groep oude Amsterdammers hebben gewaarschuwd voor een Jordaan-effect en uit rechtvaardigheids oogpunt fel geïntereesseerd hebben tegen het samenvoegen van woningen:

“Dat het tot betere voorzieningen leidt, zien ze wel, maar ze vinden dat toch moeilijk. De oude garde blijft van mening dat dit nooit had gemogen. Deze groep zijn dan vooral de oud-linkse, meer communistische Amsterdammers. De oude krakers van toen zijn inmiddels natuurlijk wel een stuk gearriveerder. Dat is een verschil. Deze groep is realistischer geworden. Maar beide groepen waarschuwen tegen stijgende huurprijzen voor ondernemers, waardoor starters en zittende winkeliers het niet meer kunnen betalen. Ze zeggen dan je wat zou moeten doen aan die prijzen. Anderzijds zien ze ook wel de nieuwe rijkdom in de buurt. Ook de oude Amsterdammers staan wel open voor leuke nieuwe dingen, zo lang het maar appelleert aan een gevoel van saamhorigheid.” Senior adviseur

Tot slot concludeert de senior adviseur dat de schizofrenie van de buurten elkaar niet bijt. De arme mensen, soms sociaal eenzaam, soms overlastgevend aan de ene kant en de welvarende hoger opgeleiden aan de andere kant bijten elkaar niet. Het bestaat volgens hem naast elkaar.

7.1.2 Bewoners

Een veranderende buurt?

De interviews met bewoners starten met een open vraag. Deze vraag is gesteld om te kunnen achterhalen waar de bewoners uit zichzelf mee komen zonder gestuurd te worden door de thema's waar later in het interview meer specifiek naar zal worden gevraagd. De vraag luidt: *“Wat vindt u verbeterd of verslechterd de afgelopen tijd in de buurt?”* De bewoners waar vooraf een afspraak mee is gemaakt hebben deze vraag van tevoren toegestuurd gekregen zodat ze er goed over na konden denken. Veel bewoners hebben tijdens het beantwoorden van deze vraag al enkele verbanden met het proces van gentrificatie gelegd zonder dat daar expliciet naar is gevraagd.

Wat opvalt is dat bewoners verbeteringen zien in de fysieke staat van de buurt. Veel bewoners geven aan dit als een groot verbeterpunt van de buurt te ervaren. Ze noemen hierbij termen als: opknappen, upgrade van de buurt, minder shabby, minder gribusbuurt, renovaties, buurt is netter.

“Nou, de Jan Pieter Heijestraat, toen ik hier net kwam wonen, was dat een hele, nou ja, een beetje zo'n gribusstraat met allemaal coffeeshops en nu is het een hele leuke straat aan het worden, met steeds meer leuke winkeltjes en koffietentjes. Dat vind ik wel opvallend.” Carla (B07)

“... maar tegelijkertijd vind ik het ook wel fijn dat het allemaal minder shabby wordt en zo. Het mag er best wat beter uitzien. En dat is wel aan het gebeuren.” Nienke (B04)

“En de buurt is wel netter geworden, doordat er veel meer mensen hun huizen zijn gaan opknappen. Dat is ook een tijd het beleid geweest van het stadsdeel, mensen kregen ook subsidies. Huiseigenaren kregen daar flinke subsidies voor.” Els (B08)

Wat vaak als verslechterd naar voren komt is de sociale samenhang of de contacten in de buurt, die achteruit zouden zijn gegaan. Hiervoor wordt als oorzaak vaak genoemd dat de nieuwe bewoners, die meer geld hebben, een andere mentaliteit hebben en minder op de buurt maar meer op zichzelf zijn gericht. Ook zouden deze mensen volgens verschillende bewoners meer klagen.

“In heel dit hele blok, al die mensen van de vrije sector of koop, die zeggen je niet gedag. Ze hebben hun eigen gedoetje.” Sara (B03)

“Ja, je ziet echt wel dat er dingen verbeterd zijn, absoluut. Maar als je echt gaat kijken op microniveau van de straat, de echte samenhang is een stuk achteruit gegaan.” Laure (B17) *“Ja, dat is achteruit gegaan.”* Valerie (B18)

Ook het feit dat er steeds minder sociale huurwoningen zijn en de woningprijzen zo enorm zijn gestegen wordt vaak als negatief ervaren omdat het moeilijker wordt voor mensen met een laag of modaal inkomen om in de buurt te kunnen wonen. Dit thema zal verdringing worden genoemd en hier wordt later nog op teruggekomen.

“Maar nu zijn alle mensen met een lager of modaal inkomen allemaal verdwenen. Vroeger werden die woningen verhuurd, en nu staan ze om de paar jaar te koop.” Jaap (B02)

Tevens wordt genoemd dat door de hoge huurprijzen er veel wordt verhuisd in de buurt. Mensen zouden deze dure huren tijdelijk willen betalen maar op zoek gaan naar een koopwoning en dan weer vertrekken. Hierdoor is er een hoog verloop en leert men de bewoners niet kennen waardoor er ook geen binding ontstaat.

“We kenden elkaar vroeger meer omdat die mensen ook langer bleven wonen, dat was het ook. Nu vindt er veel meer verschuiving plaats, veel meer verhuizingen. Er komen steeds nieuwe mensen; voordat je hebt bedacht van, he, is die hier komen wonen, dan staat er al weer een verhuishwagen voor de deur. Dus dat is ook wel wat heel erg veranderd is.” Els (B08)

“Ja, wat ik dan hier om me heen zie, die vrije sectorhuren zijn zo hoog, dat niemand lang blijft. Dus er is heel veel verloop.(...) Die wonen hier tot ze een koopwoning hebben gevonden en dan zijn ze weer weg.” Sara (B03)

De nieuwe bewoners worden door verschillende bewoners aangeduid met de term yuppen, dit komt later nogmaals terug. Deze worden over het algemeen niet zo positief afgeschilderd en er zouden ook conflicten

ontstaan tussen deze mensen en de huurders door belangentegenstellingen. Zo geven de bewoners Nienke en Elza hetzelfde voorbeeld over een conflict tussen de mensen uit de koopwoningen en de sociale huurders die recht tegenover elkaar staan.

“De Borgerbuurt is natuurlijk een sociaal en economisch armere buurt dan de Helmersbuurt. En die stonden gewoon tegenover elkaar, het was echt verschrikkelijk. [Er speelt een conflict tussen de bewoners aan de Kanaalstraat (koophuizen) en de bewoners van de Borgerbuurt (voornamelijk sociale huurwoningen). De bewoners uit de Kanaalstraat vinden dat er teveel mensen uit de Borgerbuurt door hun straat rijden.] (...) Ja, kijk die mensen zijn gewoon hoog opgeleid [Kanaalstraat] dus die weten hun weg wel te vinden. En die marktkooplui die zijn, zonder daar nou laagdunkend over te willen doen, maar die weten die weg helemaal niet, die kunnen hun zienswijze niet eens opstellen of wat, weet je, die hebben daar de tijd niet voor, die zijn gewoon heel anders. Het is heel scheef.” Elza (B14)

“Er waren daar dus ook mensen van de Kanaalstraat, en je zag ook gewoon aan de kleding en aan de houding, oh dat is een Kanaalstrater. Met van die nette jasjes en van die je weet wel, modekleren, niet zo in een spijkerbroek, nee allemaal netjes, met tasjes, jasjes en sjaltjes. Je zag gewoon echt het verschil. Maar goed daar is dus ook weer zo’n clash tussen kopers en sociale huurders.” Nienke (B04)

Verder leggen enkele bewoners ook een verband tussen het verdwijnen van de kleine middenstand en de fysieke verbeteringen in de buurt. Hierdoor zouden de huren omhoog gaan en veel kleine winkeltjes het niet meer redden en worden vervangen door grotere ketens of koffietentjes zoals de Coffee Company op de Kinkerstraat. Dit heeft dan weer een negatieve invloed op de sociale samenhang in de wijk omdat deze kleine winkeltjes bijdroegen aan die samenhang omdat men elkaar kende.

“En wat de winkeltjes betreft vind ik het heel erg jammer dat er zo veel ketens komen, zoals de Coffee Company. Want daar is het verloop van personeel ook weer groot. En ja, dan is het voor mij ook weer niet een stamplek. Bovendien ga ik geen 2,30 voor een kopje koffie betalen. (...) Je hebt zo het gevoel dat je wordt uitgekleeed. Dan krijg je je bakje peperdure koffie en mag je ergens gaan zitten. En heb je geen aanspraak...” Sara (B03)

“En eigenlijk sinds ik hier ben komen wonen, zie je een heel duidelijke upgrade van de buurt en dat de buurt aan het veranderen is. En dit is heel erg ten koste gegaan van de kleine middenstand. De kruidenier, de aardappelboer, die tig soorten aardappelen had, en altijd standaard vroeg: wilt u lekkere? Maar dat waren de grappen die je kon maken, je kende elkaar. De drogist, toen we nog geen telefoon hadden, gingen we daar bellen, we mochten altijd van zijn telefoon gebruik maken. Allemaal van dat soort dingen... Een slager, daar kreeg je als jonge moeder gratis een stuk biefstuk, weet je wel, dat soort dingetjes. Dat is echt absoluut veel minder geworden, de samenhang in de buurt.” Nienke (B04)

In de volgende secties worden een aantal onderwerpen behandeld die aan bod kwamen in de antwoorden van de bewoners uit de Kinkerbuurt. Dit zijn onderwerpen die op een of andere manier raken aan de gevolgen van gentrificatie en door één of meerdere bewoners genoemd zijn. Dit wordt aangevuld met onderwerpen uit de eerder genoemde vijf gentrificatie gerelateerde thema's in het geval deze nog niet afdoende aan bod zijn gekomen.

Yuppen

Wat opvalt is dat veel mensen uit zichzelf de term 'yuppen' of 'veryupping' gebruiken, zelfs al tijdens de eerste open vraag. Dit wordt expliciet gedaan door vijf bewoners (B01; B04; B06; B16 en B17).

"Ja, er komen wel veel yuppen, dat is jammer. Zoals hier in de nieuwbouw, daar komen dan mensen wonen en die gaan klagen over de kippen en die gaan klagen over de beestjes die daar af en toe lawaai maken als er een koe in de wei staat [er is daar de kinderboerderij van de Havelaar]. En dan denk ik, ja, je hoeft hier niet te komen, weet je wel." Anne (B06)

"De laatste 10 jaar is het behoorlijk opgeknapt, een beetje spottend zeggen mensen dan, veryupt. (...) En het zal nog wel iets meer veryuppen. Ik zie nog steeds wel overal pandjes opgeknapt worden." Wim (B01)

"Voor mij is een yup een heel arrogant type." Anne (B06)

"En yuppen, dat vind ik een vrij negatief woord, dus daar schaar ik niet alle jonge mensen onder. Maar yuppen vind ik een bepaald soort volk, namelijk de arrogante, onverschilligen, laten we ze zo maar noemen. Mensen die denken dat ze heel wat zijn en zich daar naar gedragen, die denken dat ze het eeuwige leven hebben." Anke (B16)

Impliciet worden dezelfde type mensen omschreven door nog eens vijf bewoners (B02; B03; B08; B14 en B15).

"Ja. Ze hebben geen echte emotionele verbondenheid met de buurt en ook niet zozeer met de stad." Sara (B03)

"Ik vind het ook echt vervelende mensen, ze zijn echt verwend en klagerig en luidruchtig, dus, en, ja, ze zijn geïnteresseerd in hun eigen wereld." Sara (B03)

" (...) maar zo van, ik heb een mooi huis, maar ik ben er nooit en ik zit liever met mijn vrienden op het terras of ik ga liever uit eten of de stad in. En dit is natuurlijk ook een manier van leven, maar het is een heel andere dan het volkse leven dat het hier was." Els (B08)

"Ze zijn wat asocialer in het gedrag naar andere mensen toe. (...) Ja en die lui zijn druk enzo, dat is gewoon zo. Alleen maar ik, ik, ik, ik. Dat is gewoon jammer." Karel (B15)

"In sommige delen van de buurt zie je dat al, die mensen komen uit bijv. Delft, Gouda, Amersfoort of noem maar wat en willen geen fietsers op het pad naast hun huis of geen voetballers op het gras. Beetje vertrutting, plattelandsmentaliteit." Jaap (B02)

"(...) Maar goed, zij hebben daar last van, nou, die mensen moeten gewoon in Groningen gaan wonen of zo." Elza (B14)

Twee bewoners gebruiken zelfs de term 'gentrification':

"Dat koude en zakelijke, wat je dus zowel bij de bewoners als bij de winkels ziet... Gentrification op zich hoeft op zich nog niet te betekenen dat dat zo gaat. Je zit gewoon met elkaar op een ander niveau of zo, maar dan kun je nog steeds heel aardig met elkaar omgaan." Sara (B03)

"Maar dat is, wat ik in de rapporten heb gelezen, het effect van de centrifugation [gentrification] hè? De kunstenaars komen, en als die wat gesetteld zijn, dan komen er jonge gezinnen met wat meer geld in en dan krijg je vanzelf het proces van vernieuwing en verandering." Paul (B05)

Bovenstaande maakt duidelijk dat veel bewoners zich bewust zijn van het proces van gentrificatie dat zich in hun wijk afspeelt en zich duidelijk, zoals ook uit de open vraag blijkt, vaak storen aan de nieuwe bewoners (of die nu de term yup krijgen of niet). Onder deze bewoners bevinden zich zowel hoger als lager opgeleiden. Er zijn twee bewoners die de veryupping als iets positiefs zien, dit zijn Wim en Carla (B01 en B07), beide hoger opgeleid. Vier bewoners merken er niks over op (B09; B11-B13), deze bewoners zijn allemaal lager opgeleid. De overige bewoners zien de nieuwe bewoners als negatief en hieronder zitten zes lager en zes hoger opgeleiden.

Fysieke veranderingen en imago

Een tweede thema waarover veel bewoners spreken betreft de fysieke veranderingen in de wijk door renovaties. Het blijkt dat deze fysieke veranderingen vaak positief worden beoordeeld en zoals eerder genoemd vaak worden gekoppeld aan andere zaken als een veranderende bevolkingssamenstelling, vooral qua huur/koop, wat dan vaak weer negatief wordt beoordeeld. Verder worden er vaak verbanden gelegd tussen de fysieke veranderingen en de imago-verandering van de wijk, waardoor de wijk aantrekkelijker wordt voor een bepaald publiek, namelijk de mensen met meer geld die de woningen kunnen betalen. Wat verder opvalt is dat ook de verandering in het winkelaanbod wordt gekoppeld aan de fysieke veranderingen, zowel in positieve als negatieve zin. Stijgende woningprijzen worden ook direct aan de fysieke veranderingen gekoppeld en worden als negatieve ontwikkeling ervaren. Daarnaast spelen bij de aantrekkelijkheid van de wijk ook een aantal andere factoren mee zoals de gunstige ligging van de wijk ten opzichte van het centrum, het vriendelijke, dorpse karakter van de wijk, maar deze worden niet veroorzaakt door het proces van gentrificatie. Daarom zal hier minder op worden ingegaan, maar richt het onderzoek zich meer op de mogelijke verbanden tussen gentrificatie en het verhoogde buurtvertrouwen en zaken die hiermee samenhangen.

In positieve zin komt het opknappen van woningen en daarmee samenhangend het imago van de buurt aan bod:

"Ik weet niet of dat [het imago van de wijk] veranderd

is in de loop der tijd, ik denk het wel trouwens, want toen ik hier kwam wonen was het wel echt een hele achenebbisj-buurt trouwens, eigenlijk nu ik dat zo bedenk ja, dat is toch wel erg veranderd.” Elza (B14)

“Ik vind het ook wel leuk dat het niet meer de gribusbuurt is die het geweest is. Vroeger heette het ook echt een achterbuurt.” Nienke (B04)

“Ik denk dat kopers hier vroeger niet zouden gaan zitten, dat zouden ze niet gedaan hebben als er niet zo’n upgrade had plaatsgevonden. (...) Maar ik hoop dat het niet nog meer veryuyp, ik vind het zo eigenlijk wel een redelijk goede samenstelling, zo door elkaar.” Nienke (B04)

“Het is in die zin een hippere en luxere buurt geworden. Het is een heel aantrekkelijke wijk om te wonen, zo dicht tegen het centrum aan. Dertig jaar geleden was dat wel anders, er was veel verkrot. Er zijn sindsdien veel renovatie- en nieuwbouwprojecten geweest.” Wim (B01)

Een ander vindt juist dat de buurt te netjes wordt:

“Maar het wordt niet altijd beter, het kan ook te schoon en georganiseerd worden. Ik wil niet zeggen dat het een troep moet zijn... maar het kan ook te ver door schieten.” Sara (B03)

Een aantal bewoners schetsen ook een trend van hoe de wijk verandert en waar zij denken dat het heen gaat met de wijk:

“Ja, dat [het imago] is ontzettend omhoog gegaan. Vraag me niet waarom, maar het is nu nog een populairdere wijk dan de Jordaan. De huizenmarkt zit hier ook echt helemaal op slot.(...) En die wijk als de Jordaan, die is al overgenomen door rijke solistische mensen, daar is dat gevoel weg, wat hier nog wel is.” Anne (B06)

Els schetst ditzelfde beeld en noemt verder dat ze denkt dat het karakter van de buurt hierdoor erg zal veranderen. Het zou meer trendy worden en het volkse karakter van de Kinkerbuurt zal hierdoor verdwijnen. Ook Anke heeft het over deze ontwikkeling:

“Het centrum zit vol en ze moesten uitbreiden, dus eerst werd de band opgekrikt van de Pijp en nu is de Kinkerbuurt aan de beurt. Dus eigenlijk is de hele negentienhonderding die om het centrum heen ligt opgewaardeerd. En de Kinkerbuurt en de Pijp zijn daar de grootste voorbeelden van omdat het daar natuurlijk ook buurten zijn waar een markt is, ja, eigenlijk is hier wel van alles in het klein.” Anke (B16)

Verder wordt door Carla de verandering in het winkelaanbod als positief benoemd. Door de renovaties zouden andere mensen de buurt in komen die meer te besteden hebben. En volgens haar heeft dit weer invloed op de winkels en koffietentjes die ze steeds meer ziet verschijnen. Maar door een ander wordt dit juist als negatief geduid:

“De oude bewoners, niet per se in leeftijd, maar mensen die hier langer wonen hebben er last van dat het winkelbestand verandert. Kijk, wij hadden hier

heel wat kleine winkels, maar sinds die kopers zijn gekomen komen er meer dure winkels. Er komen ook meer restaurants, en terrassen zitten vol met jouw leeftijdsgenoten [jonge mensen]. En de oude bewoners kunnen dat gewoon niet betalen.” Paul (B05)

Gevoelens van verdringing

Door veel bewoners worden de gestegen woningprijzen als negatieve ontwikkeling genoemd en zijn gevoelens van verdringing te horen:

“Het is belachelijk hoe we gediscrimineerd worden als je hier geboren wordt, dat is echt niet te geloven. Omdat andere mensen het hier leuk vinden, moet jij een hogere prijs gaan betalen.” Anne (B06)

“Zodra een blok gerenoveerd wordt, staat die daarna meestal in de verkoop. (...) Ik denk wel dat het een duurder buurt wordt. (...) Niet meer iedereen kan hier dan komen wonen. Dan krijg je meer selectieve bevolking.” Valerie (B18)

“Ik heb echt gezinnen hun huis uitgeslagen zien worden die er al dertig jaar woonden door knokploegen van vastgoedmakelaars enzo. (...) 17 jaar lang heb ik me bij tijd en wijlen totaal in paniek gevoeld, heel onveilig en machteloos. En daar ben ik dus niet de enige van, daar zijn er dus heel veel van. Dat is heel triest.” Anke (B16)

In het geval van Anke is er sprake van een conflict tussen haar en haar verhuurder. De verhuurder heeft op verschillende manier geprobeerd haar uit de woning te krijgen. Dit heeft Anke een onprettig gevoel gegeven omdat zij graag een gesprek was aangegaan met haar verhuurder. Deze gaf daar geen gehoor aan en heeft haar slechts geprobeerd weg te pesten. Hoewel het bovenstaande citaat lijkt te duiden op een soort maffiose praktijken, geeft de mededeling dat het al 17 jaar speelt aan dat gentrificatie hierin wellicht niet de grootste rol speelt.

Tevredenheid over menging

De fysieke veranderingen worden vaak in verband gebracht met de veranderingen in bevolkingssamenstelling. Dit wordt zoals eerder genoemd vaak negatief geschetst. Hier zullen nog enkele citaten worden geplaatst die een beeld geven van de gevoelens die leven onder de bewoners. Hoe tevreden of ontevreden zijn mensen met de menging in bevolkingssamenstelling in de wijk en de veranderingen daarin, een van de thema's die uit de theorie gerelateerd aan gentrificatie naar voren komen.

In positieve zin wordt de verandering van bevolkingssamenstelling, en dan met name de verjonging, genoemd:

“Maar wat dat betreft is het ook wel leuk, want de wijk verjongt ook, want doordat die woningen samengetrokken zijn heb je ook weer meer kinderen, en dat vind ik dan wel weer leuk.” Anne (B06)

Vaker worden echter de veranderingen in bevolkingssamenstelling als negatief ervaren:

“Maar ik denk dat uiteindelijk, want als je ziet wat hier

gebeurd met al die panden die worden verbouwd en even later is het bevolkt. En dan wonen er of alleenstaanden of stelletjes en allemaal goed opgeleid en nooit thuis.” Els (B08)

“Ik denk dat het yuppengehalte wel wat meer omhoog zal gaan. Dat is dan weer het nadeel van de [fysieke] verbeteringen.” Laure (B17)

“En nu is het nog een soort mix. En dat gaat weg als die woningen eenmaal gerenoveerd zijn, want die mensen die dat niet kunnen betalen die kunnen niet blijven, dat is onmogelijk.” Valerie (B18)

Bevolkingssamenstelling etniciteit

Uit eerder onderzoek (zie o.a. Van Oirschot et al., 2011) komt naar voren dat het aandeel niet-westerse allochtonen in een buurt negatief samenhangt met buurtvertrouwen. Er zou dus verwacht kunnen worden dat het toegenomen buurtvertrouwen samenhangt met een afname in het aandeel niet-westerse allochtonen. Uit mijn kwantitatieve analyse volgt al dat van een afname in het aandeel niet-westerse allochtonen geen sprake is in de Kinkerbuurt, maar het is mogelijk dat de daadwerkelijke cijfers niet overeenkomen met het gevoel dat mensen hierbij hebben. Omdat dit een belangrijk thema is in onderzoek worden hier de uitspraken die worden gedaan over bevolkingssamenstelling qua etniciteit apart opgenomen. In de discussie (hoofdstuk 8) zal hierop worden teruggekomen en worden de resultaten teruggekoppeld aan andere onderzoeken. Een aantal bewoners begint zelf over etniciteit wanneer wordt gevraagd om de bevolkingssamenstelling van de Kinkerbuurt te omschrijven. Anderen noemen etniciteit niet uit zichzelf en in dat geval is er specifiek op doorgevraagd. Alle bewoners geven aan de wijk erg gemengd te vinden. Maar ‘erg gemengd’ is een moeilijk te kwantificeren begrip, dit kan voor de ene bewoner anders worden bedoeld dan de ander. Wel wordt er over het algemeen aangegeven dat in de Borgerbuurt meer niet-westerse allochtonen wonen dan in bepaalde delen van de Bellamybuurt. Maar ook in de Borgerbuurt zijn delen waar er juist weinig allochtonen wonen, bijvoorbeeld aan de kade waar veel woningen zijn opgeknapt en duur worden verhuurd of verkocht, zo geeft Sara aan, die aan de Jacob van Lennepkade woont. Ook Els merkt op dat het opvallend is dat aan haar eigen straat, de kade, nauwelijks allochtonen wonen, in tegenstelling tot de rest van de wijk. Behalve dat de Kinkerbuurt over het algemeen als zeer gemengd wordt ervaren is het daarbij interessant om te zien dat de geïnterviewde bewoners deze gemengde samenstelling van de wijk ook als positief ervaren.

“Door die renovaties zijn er zeker allochtonen weggegaan, omdat het te duur werd. Ja, en die woonden al vaak in een te kleine woning. Dus ik denk ook wel dat die beter passende woonruimte aangeboden hebben gekregen.(...) Mijn blok voelt niet representatief voor de buurt. Ik denk dat dit [blok] veel witter is, want dit is het laatste oorspronkelijke blok wat in 2006 een grote renovatie heeft gehad waarbij alle woningen die vrijkwamen zijn samengevoegd en vrije sector zijn geworden. Voor 1200 euro kale huur, dus ja, wie kan dat betalen.” Sara (B03)

“Maar het zijn wel allemaal, blanke, toch wel hoger opgeleiden die dat kunnen betalen [de opgeknapte, gerenoveerde woningen]. Ik heb nog nooit zo’n huis voor 4 of 5 ton verkocht zien worden aan een allochtoon gezin...” Anne (B06)

Elza uit de Borgerbuurt ziet dat de bevolkingssamenstelling ‘verwit’ aan de school waar haar zoontje heen gaat. Ook Wim heeft het over die gevolgen, maar volgens hem ligt het vooral aan het feit dat er te weinig grote woningen zijn in de Kinkerbuurt:

“Zelf vind ik het bijvoorbeeld jammer als er een groot Marokkaans of Turks gezin moet gaan verhuizen naar de tuinsteden. Dan denk ik, goh, in deze buurt heb je kansen om behoorlijk te mixen met alle bevolking en als je puur door die woningsituatie min of meer dit soort wijken uitgeduwd wordt naar wijken waar grotere woningen zijn dan krijg je daarmee opeenhoping van monoculturen. Ik denk dat dit wel een soort gevolg is. En dan heb ik wel eens zoiets van, goh, een aardig Marokkaans jongetje wat je dan meemaakt, hoe zou het met hem vergaan als ie in zo’n buitenwijk terecht komt. Dat vind ik echt jammer dat er dat soort woningeffecten zijn. Er zijn hier te weinig grote sociale huurwoningen.” Wim (B01)

Het merendeel aan bewoners geeft aan dat ze de diversiteit aan culturen als positief ervaren in de wijk. Alleen Marga zegt dat er te veel allochtonen in de wijk wonen wat haar betreft. Verder wordt de verscheidenheid aan culturen ook gezien in het gevarieerde aanbod in winkeltjes van allerlei culturen. Dit wordt vaak als positief ervaren.

“Ik denk dat het op zich een verbetering voor de buurt is, al is het alleen maar omdat je dan meer vermenging hebt van verschillende culturen in plaats van een wijk waar alleen mensen van een sociaal-economisch lagere klasse wonen. Dat vind ik gezond voor een stad, voor een wijk, als er een gezonde mix is.” Wim (B01)

“Heel gevarieerd. Allerlei culturen en waar ik eerst woonde waren echt van die Amsterdamse vrouwen die dan uit het raam hingen en ‘Hee wijfie’ enzo zeiden. Dat vond ik wel grappig. En ik had een Surinaamse buurman en onder mij woonde Antilliaanse mensen en beneden Turkse mensen, dus ja heel gemêleerd. Dat vind ik ook wel leuk.” Carla (B07)

“Er zijn bijvoorbeeld hier veel Marokkaanse mensen, niet veel Antillianen of weet ik veel wat. Surinamers zie je ook nog wel aardig wat. Ja het is gewoon wel divers, dat merk je ook aan de winkeltjes, dat vind ik ook prettig.” Elza (B14)

Valerie heeft het idee dat er in de Kinkerbuurt makkelijker contacten ontstaan tussen allochtonen en autochtonen omdat de mix in de Kinkerbuurt goed is. Ze heeft het idee dat in andere wijken, waar het aandeel allochtonen hoger ligt er meer mensen samenklitten en er weinig contacten worden aangegaan tussen verschillende etniciteiten. Ze woonde voorheen in een wijk waar relatief meer allochtonen woonden en ze ervaart verschillen in omgang tussen de Kinkerbuurt en haar vorige buurt.

Overlast en veiligheid

Vermindering van overlast en een verbetering van veiligheid is eveneens een onderwerp dat uit de literatuur naar voren is gekomen. Dit thema wordt echter nauwelijks genoemd in de *open vraag* aan het begin van het interview, wat aangeeft dat dit voor de meeste bewoners die zijn gesproken geen belangrijk thema is qua ervaren veranderingen. Wel zegt Sara dat ze het een verbetering vindt dat de winkels open zijn op zondag omdat de Kinkerstraat altijd onguur was op zondag en ook 's avonds. Helaas ervaart ze dit 's avonds nog wel en daarom gaat ze altijd op de fiets in plaats van lopend. Anke geeft aan overlast te hebben van nieuwe bewoners, die volgens haar denken het recht te hebben dakfeesten te mogen geven tot diep in de nacht. Verder geeft Elza tijdens de *open vraag* aan dat ze last heeft van hangjongeren. Bij het analyseren van de interviews valt op dat de overlast die wordt ervaren vaak, net als Anke beschrijft, is gekoppeld aan de nieuwe bewoners. Op de vraag in hoeverre men zich veilig voelt in de buurt wordt door de meeste bewoners geantwoord dat ze zich veilig voelen (B01-B08; B10-B14; B17; B18).

“Ja, over het algemeen wel. Ja, weet je zoals die Kinkerstraat, daar zijn ook regelmatig overvallen enzo, dus je merkt wel dat je midden in een stad woont. Maar het is niet zo dat ik me daar nou, nou over het algemeen voel ik me gewoon veilig. Maar ik ga daar ook niet 's avonds om elf uur lopen, begrijp je? Dan pak ik de fiets.” Elza (B14)

Alleen Ahmet en Anke geven aan zich niet zo veilig te voelen. Ahmet geeft aan soms bang te zijn voor jongens die joints roken 's avonds in zijn portiek. Ook slapen er wel eens daklozen in zijn portiek waardoor hij soms bang is wie hij aantreft als hij laat thuiskomt. Anke vindt de Kinkerstraat en de Ten Katemarkt naargeestig als het donker is. Volgens haar worden daar veel drugsdeals gesloten, ook bij haar voor de deur en dan voelt ze zich wel eens onveilig.

Of er veranderingen worden ervaren qua veiligheid, geven de meeste bewoners aan dat ze niet het idee hebben dat daar veel in veranderd is.

Nadat in deze sectie de mogelijke gevolgen van gentrificatie zijn behandeld wordt in de volgende sectie ingegaan op de veranderingen in het buurtvertrouwen. De relatie tussen gentrificatie en het buurtvertrouwen wordt in hoofdstuk 8 geanalyseerd.

7.2 Onderzoeksvraag 2: Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf?

De ontwikkeling van het buurtvertrouwen zal zowel uit het oogpunt van de professionals als dat van de buurtbewoners worden geanalyseerd. Tijdens de interviews met professionals is meer in het algemeen gevraagd naar het beeld dat zij hebben van het buurtvertrouwen onder bewoners. Bij de interviews met de buurtbewoners zal meer specifiek een terugkoppeling worden gemaakt naar de vijf losse items

van buurtvertrouwen; dezelfde items die ook apart van elkaar zijn geanalyseerd in het kwantitatieve deel van dit onderzoek.

7.2.1 Professionals

Niet alleen de achterliggende redenen voor een verhoogd buurtvertrouwen waren onderwerpen in de interviews. Aan het eind van het interview hebben we ook direct gevraagd of het in het beeld van de geïnterviewden past dat er een toename aan buurtvertrouwen is gevonden in de Kinkerbuurt. Hierop antwoorden alle professionals die deze vraag beantwoord hebben dat het inderdaad klopt met hun beleving, hoewel de meesten het buurtvertrouwen zelf benadrukken en niet zozeer veranderingen daarin. De buurtregisseur geeft aan dat mensen uit de wijk tevreden zijn met de buurt, of ze nu arm of rijk zijn. Hij scheidt wel nadrukkelijk de Bellamybuurt van de Borgerbuurt omdat dit volgens hem hele andere buurten zijn. De oude, traditionele bouw die overheersend is in de Bellamybuurt bestaat voor een deel uit hele kleine woningen met een voortuintje en een hekje, zeer volks. Dit is in Amsterdam vrij uniek. Dat dorpse straalt positief uit op de buurtbewoners, er is daardoor veel sociale controle, in positieve zin. Ook de opbouwwerker denkt dat het hoge buurtvertrouwen ligt aan het dorpse karakter van de Kinkerbuurt en dat dit karakter ook te maken heeft met de mensen die hier van oudsher wonen. Zij noemt daarnaast de betrokkenheid bij de buurt onder bewoners erg groot, de medewerkers sociaal beheer noemen dit eveneens. Het deelraadslid van de SP merkt op dat de Kinkerbuurt vooral een rode buurt is geweest. Het is volgens haar ook een sociale buurt, meer dan andere buurten:

“In de Kinkerbuurt zie je bijvoorbeeld ook veel meer anti-discriminatie dingen, dit geeft aan dat mensen hier tolerant zijn. De Kinkerbuurt is altijd een heel sociale buurt geweest met een grote sociale cohesie.” Deelraadslid van de SP

De oud-politicus verbaast het ook niet dat het buurtvertrouwen zo gestegen is, dat sprak volgens hem ook uit de bijeenkomsten bij de gentrification-nota. De beleidsmedewerker strategie redeneert dat veel arme wijken een laag buurtvertrouwen hebben en denkt dat gemengde buurten zoals de Kinkerbuurt vaak minder kwetsbaar zijn.

“Gemengde buurten kunnen makkelijker veranderingen opvangen dan eenzijdige buurten. Dat geeft het vertrouwen dat het op langere termijn wat robuuster is.” Beleidsmedewerker strategie

7.2.2 Bewoners

In de interviews met de bewoners was het mogelijk om op een dieper niveau in te gaan op veranderingen in het buurtvertrouwen, het betreft immers hun eigen beleving van de sociale aspecten van het wonen in de Kinkerbuurt. Ik verwerk daarom ook de vijf items waaruit het buurtvertrouwen is opgebouwd en vraag dus naar zowel de omgang tussen groepen bewoners, de samenhang van de wijk (betrokkenheid), het thuis voelen en ontwikkelingen in de wijk met betrekking op de toekomst. Verder komt meer in het algemeen het

vijfde item, tevredenheid met de buurt, aan bod, dat meer dan een los element eerder een totaaloordeel is over de buurt.

Zoals eerder bleek, worden de ontwikkelingen in onderlinge verhoudingen, de samenhang en de contacten in de wijk vaak als negatief gezien. De contacten zouden afnemen omdat de nieuwe bewoners een ander soort mensen zijn die meer op zichzelf gericht zijn en daardoor neemt de algehele samenhang die wordt ervaren af. Ook wordt, zoals eerder genoemd, vaak een verband gelegd tussen het afnemende contact en de vele verhuizingen die plaatsvinden in de wijk.

Deze negatieve ontwikkelingen staan tegenover een zeer positieve kijk op de buurt qua contact tussen bewoners en sociale samenhang die er van oudsher in de wijk is en voor veel bewoners nog steeds geldt. Men noemt vaak het dorpse karakter van de wijk en de zorgzaamheid van de bewoners onderling. Wanneer wordt gevraagd of men zich thuis voelt in de wijk, zeggen alle bewoners dat ze zich erg thuis voelen behalve Sara. Zij vindt het gevoel van thuis voelen afnemen door alle wisselingen [zij woont dan ook in een net gerenoveerd blok] maar hoopt dat dit weer wat stabiliseert en er weer wat meer mensen langer blijven wonen waar ze iets mee op kan bouwen.

“Ja, 100%. Het is echt een dorp.” Nienke (B04)

“Helemaal, 100%. Ik zou hier niet weg willen, ik ga hier ook niet weg. Als ze over een paar jaar gaan renoveren, moet ik een ander huis zoeken maar ik blijf gewoon in deze buurt.” Marga (B13)

“Helemaal, nee, ik zou hier niet meer weg willen. Ze mogen me hierachter uitstrooien over de gracht heen.” Karel (B15)

Ook wanneer wordt gevraagd of het gevoel van thuis voelen veranderd is ten opzichte van eerder, geven de meeste bewoners aan dat dit onveranderd is. Slechts enkelen zoals Sara en Anke geven aan zich steeds meer ontheemd te voelen in hun eigen wijk. Ook Valerie geeft aan zich iets minder thuis te voelen dan vroeger. Maar voor alle andere bewoners is het gevoel thuis te zijn in de Kinkerbuurt onverminderd en zij willen dan ook absoluut niet weg uit de buurt.

Op de vraag hoe bewoners in de Kinkerbuurt met elkaar omgaan wordt overwegend positief geantwoord. De bewoners benadrukken de goede omgang tussen de oorspronkelijke bewoners en dit resulteert voor hen in een algemeen positief oordeel over de omgang tussen buurtbewoners. Alleen Jaap en Sara benadrukken dat de afwezigheid van contacten met nieuwe bewoners voor hen een stempel drukt op het algemene oordeel over de contacten in de buurt. Veel bewoners hebben het over zorgzaamheid (B06; B08; B13-B15) en het dorpse karakter (B01; B04; B06; B08; B10; B14; B15; B17; B18) van de wijk. Enkele citaten betreffende de omgang in de Kinkerbuurt:

“Ik vind over het algemeen heel zorgzaam, het is, ik vind het dorps, mensen letten op elkaar en dan in positieve zin.” Anne (B06)

“Mensen wonen hier wel heel erg lang al, dus mensen kennen elkaar wel vrij goed, men heeft wel geschiedenis met elkaar. En ja, zoals bij mij in de straat, het is echt een dorp, daar kent ook iedereen elkaar. Mensen hebben veel zorg voor elkaar.” Elza (B14)

“Ja, het is een soort dorp he? Een soort gemeenschap. Ik vind dat geweldig, dat heb ik in Oldenzaal nooit meegemaakt omdat het daar ook vrij stug is.” Karel (B15)

Op de vraag of bewoners nu ook anders met elkaar omgaan dan voorheen zijn de meningen verdeeld. Sommigen vinden dat er op dit gebied niks veranderd is:

“Nee, wij hebben dat eigenlijk altijd wel ervaren, toch ook een stukje zorg om elkaar. Als je weet dat iemand ziek was, dan kijk je of je er iets kon doen, of gewoon even langs. Maar ook sleutels uitwisselen als iemand op vakantie gaat. Dat is eigenlijk niet veranderd.” Els (B08)

Anderen geven aan toch een negatieve ontwikkeling hierin te zien:

“Ik mis de betrokkenheid. Vroeger was het zo dat als iemand ziek was, dan bracht je een pan soep... Ik doe dat nog wel hoor, maar daar zijn er bijna geen meer van die dat ook doen. [Er komen veel bekenden van haar langs, ze groet bijna iedereen] Mensen waarderen die soep of stampot wel heel erg als ik dat kom brengen, dus dat vind ik leuk.” Mies (B10)

“Nou, laat ik het zo zeggen, het is wat meer categorischer geworden. De yuppen bij de yuppen, die bij die. Het is allemaal wat meer gescheiden geworden, door spanningen en allerlei dingen in de maatschappij. En dat vind ik wel een trieste ontwikkeling ook. Dus groepen worden uit elkaar getrokken. Maar dat is ook weer niet helemaal waar, want er zijn ook een heleboel mensen die wel recht door alles heen lopen, contacten maken. Maar dat zijn toch vaak de mensen die hier wat langer wonen, die dat doorbreken zeg maar.” Anke (B16)

“Nou, ik zou maar zeggen, de oude ploeg, ja, dat is gemoedelijk en je kent mekaar en je zegt elkaar gedag. Maar met de nieuwe bewoners, helemaal geen contact. Vaak weet je niet eens wie het is, een doodenkele keer zit er wel een tussen die wel heel sociaal is, laat ik maar zeggen, maar voor de rest is iedereen heel erg op zichzelf.” Laure (B17)

“Mijn oude burens dat is allemaal nog prima, het zijn vooral de nieuwe mensen waar ik minder mee heb.” Sara (B03)

“En ik moet toch zeggen, met die nieuwkomers heb ik toch eigenlijk geen contact, (...). Of in ieder geval weinig, het zijn toch wat solitaire, rijke mensen die werken en die zijn meer op zichzelf gericht en niet zozeer op de buurt. Ook al heb je ze zo’n twintig keer gezien, ze lopen je gewoon voorbij.” Anne (B06)

7.3 Samenvatting van de interviews

In deze sectie zal de analyse van de interviews die op de eerste twee onderzoeksvragen slaan worden samengevat. Deze zijn: 1. Hoe ervaren de bewoners en

de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?; en 2. Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf? Voor de eerste onderzoeksvraag wordt dit aan de hand van de thema's die naar voren zijn gekomen gedaan, voor de tweede onderzoeksvraag aan de hand van de items van het buurtvertrouwen. Wanneer een onderwerp aan bod gekomen is tijdens de *open vraag*, aan het begin van het interview, zal dit worden benoemd. Dit omdat datgene wat uit de *open vraag* komt laat zien wat de bewoners uit zichzelf vertellen in relatie tot ervaren veranderingen in de wijk.

In het hierop volgende hoofdstuk, de discussie, zal een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvragen op basis van de resultaten van zowel de kwalitatieve als kwantitatieve analyse. Tevens zal daar de laatste onderzoeksvraag: *In hoeverre kan er een relatie worden gelegd tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?* besproken worden. Tegelijkertijd zal er een terugkoppeling worden gemaakt met andere literatuur en onderzoeken.

7.3.1 Onderzoeksvraag 1: Hoe ervaren de bewoners en de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?

Thema 1: voorzieningenaanbod

Een aantal professionals geeft aan niet veel veranderingen te zien in het aanbod in voorzieningen in de Kinkerbuurt. Het aanbod zou achterblijven op de ontwikkelingen die zich voordoen qua inkomensmenging. Toch geven een aantal professionals aan wel wat ontwikkelingen waar te nemen qua voorzieningenaanbod, met name worden winkels en horeca genoemd die typisch zouden zijn voor de nieuwe, meer vermogende, bevolking in de Kinkerbuurt.

Een aantal bewoners ervaart het verdwijnen van de kleine middenstand als gevolg van gentrificatie in de buurt, een aantal geeft dit zelfs al aan in de open vraag. De huren zouden hierdoor namelijk omhoog gaan en veel kleine winkeltjes redden het daardoor niet meer en worden vervangen door grotere ketens of hippe koffietentjes op de Kinkerstraat. Dit heeft volgens bewoners dan weer een negatieve invloed op de sociale samenhang in de wijk omdat deze kleine winkeltjes bijdroegen aan de samenhang doordat men elkaar kende. Enkele bewoners merken op dat de doelgroep voor een aantal nieuwe winkels is veranderd, deze doelgroep is de nieuwe, rijkere bewoners. Dit wordt door bewoners negatief ervaren, maar door een enkeling ook als een positieve ontwikkeling gezien.

Thema 2: fysieke staat van de wijk

De verbeteringen in de fysieke staat van de buurt worden als positief gezien door de professionals; de wijk is aantrekkelijker geworden. Veel bewoners geven eveneens aan de renovaties als een groot verbeterpunt van de buurt te ervaren, dit bleek meteen al uit de open vraag. Bewoners gebruiken woorden als: 'opknappen', 'upgrade van de buurt', 'minder shabby', 'minder gribusbuurt', 'renovaties', 'buurt is netter'. Echter

wordt ook door professionals en bewoners opgemerkt dat het opknappen van de buurt voor de bewoners met een lager inkomen negatief kan uitpakken omdat zij meer huur zouden moeten gaan betalen. Een aantal bewoners geeft reeds in de open vraag aan het gevoel te hebben dat de wijk straks niet meer toegankelijk is voor mensen met minder geld; zowel door hogere woningprijzen als door een afname van het aantal sociale huurwoningen. Door de professionals wordt benadrukt dat bewoners een goede huurbescherming genieten, dus dat ze niet direct verdreven zullen worden uit de buurt.

Thema 3: wijkstatus

Niet alle professionals zeggen hier iets over, maar over het algemeen heeft men wel het idee dat het imago van de wijk omhoog is gegaan. Een enkeling geeft aan dat het imago van de Kinkerbuurt altijd al goed was. Er worden door de bewoners vaak verbanden gelegd tussen de fysieke veranderingen en de imagoverandering van de wijk. De wijk zou aantrekkelijker worden voor een bepaald publiek, namelijk de mensen met meer geld die de woningen kunnen betalen. Maar voor de bewoners zelf wordt de imagoverbetering ook als positief ervaren; het is nu geen achenebbisj-buurt, geen achterbuurt, meer. Toch valt op dat een negatief bijeffect van de imagoverbetering is dat bewoners vrezen dat de wijk zich op dezelfde manier doorontwikkelt als de Jordaan. Dan zou er straks niemand meer een woning kunnen betalen in de wijk en zal het (volkse/dorpse) karakter van de Kinkerbuurt verdwijnen en de oorspronkelijke bewoners verdronen worden.

Thema 4: overlast en veiligheid

Uit de interviews met professionals blijkt dat veiligheid nooit een belangrijk thema is geweest in de Kinkerbuurt. De buurt zou al lange tijd goed scoren op het gebied van veiligheid. Ook voor de bewoners lijkt het thema veiligheid geen belangrijk onderwerp te zijn. Dit kan geconcludeerd worden uit het feit dat dit thema nauwelijks genoemd wordt in de open vraag. Wanneer er gevraagd wordt in hoeverre men zich veilig voelt in de Kinkerbuurt, geven bijna alle bewoners aan zich veilig te voelen en als gevraagd wordt naar veranderingen in gevoel van veiligheid geeft bijna iedereen aan dat dat gevoel niet veranderd is. Op het gebied van overlast valt op dat de mensen die overlast ervaren, dit vaak koppelen aan de nieuwe bewoners. Deze nieuwe bewoners worden benoemd met termen als asociaal, onverschillig, klagerig, luidruchtig en geïnteresseerd in hun eigen wereld. Toch geven de meeste bewoners aan geen overlast te ondervinden of enkel wat geluidsoverlast van burens te hebben, maar dat wordt vaak gerelativeerd en gezien als normaal.

Thema 5: tevredenheid over menging

Volgens de professionals is het de diversiteit van de wijk wat de wijk zo aantrekkelijk maakt. Ook is de buurtbewoners gevraagd de bevolkingssamenstelling van de Kinkerbuurt te omschrijven, hieruit blijkt dat veel bewoners het een zeer gemengde buurt vinden in allerlei opzichten en dit wordt veelal als een positief kenmerk van de buurt beschouwd. Ook de etnische menging wordt door de meeste bewoners als positief ervaren.

Er zou niet veel veranderd zijn in de onderlinge verhoudingen tussen de groepen volgens de geïnterviewde professionals. Op de persoonlijke verhoudingen zou het geen invloed hebben, die zijn nog steeds goed. Het mengen van bevolkingsgroepen heeft niet tot doel deze mensen veel met elkaar te laten omgaan, afstandelijke gewenning zou ook al goed zijn. Verschillende groepen leven hun eigen levens, maar dit zou niet leiden tot conflicten of spanningen; deze groepen zouden tolerant tegenover elkaar staan. De fysieke veranderingen worden door bewoners vaak in verband gebracht met de veranderingen in bevolkingssamenstelling. Als positief wordt door een bewoner de verjonging van de buurt ervaren. Maar veelal worden de veranderingen in bevolkingssamenstelling negatief ervaren. De nieuwe bewoners, door een aantal bewoners yuppen genoemd, zouden meer op zichzelf zijn gericht en ook meer klagen.

7.3.2 Onderzoeksvraag 2: Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf?

In sectie 7.2 zijn de effecten van gentrificatie die mogelijk gerelateerd zijn aan het buurtvertrouwen behandeld. Wat volgt is een samenvatting van de resultaten van het buurtvertrouwen. Het beeld dat de professionals schetsen is dat er een hoog buurtvertrouwen is onder de bewoners, dit wordt door hen vaak aan het dorpse karakter en de grote betrokkenheid onder bewoners toegeschreven. Deze betrokkenheid is ook een onderdeel van het buurtvertrouwen. Veel arme wijken hebben een laag buurtvertrouwen en gemengde buurten zoals de Kinkerbuurt zouden vaak minder kwetsbaar zijn. Gemengde buurten zouden makkelijker veranderingen kunnen opvangen dan eenzijdige buurten. De geïnterviewde professionals konden zich vinden in bevindingen dat het buurtvertrouwen toeneemt, hun argumenten voor mechanismen hierachter gingen echter meer in op een hoog buurtvertrouwen en niet zozeer op een stijging.

Het beeld dat de bewoners hebben over het buurtvertrouwen, en recente veranderingen hierin, zal specifiek behandeld worden per item van het buurtvertrouwen. Wel zijn de antwoorden per item vaak erg aan elkaar gerelateerd.

De omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners

Over het algemeen wordt de omgang tussen buurtbewoners als goed ervaren. Wel ergeren enkele bewoners zich aan de nieuwe bewoners die in de wijk komen wonen. Deze mensen zouden anders zijn en meer op zichzelf gericht waardoor ze minder contacten aangaan met andere buurtbewoners. Enkele bewoners vertellen, ook in de open vraag, over conflicten tussen huurders en kopers. De omgang tussen zittende bewoners wordt wel als hecht omschreven. Bewoners roemen vaak het dorpse karakter van de wijk en de zorgzaamheid van de bewoners onderling.

De betrokkenheid bij de buurt

Dit item is gerelateerd aan het voorgaande; de nieuwe bewoners zouden minder betrokken zijn bij de buurt. Volgens de bewoners komt dit ofwel door het feit dat

ze van buiten Amsterdam komen en op deze manier minder binding hebben met de stad of wijk. Ofwel, zoals aangegeven wanneer het om huurders gaat, de huren in de particuliere sector zodanig hoog zijn, dat deze mensen maar voor beperkte duur ergens wonen en intussen op zoek zijn naar een andere (koop)woning. Het kan ook nog liggen aan de kenmerken die worden toegeschreven aan deze nieuwe bewoners. Ze zouden meer op zichzelf en minder op de buurt gericht zijn, dus ook minder betrokken volgens de geïnterviewden. Dit alles in tegenstelling tot de zittende bewoners die over het algemeen een sterke betrokkenheid voelen bij de buurt. Al deze onderwerpen komen ook reeds in de open vraag naar voren.

De mate van thuis voelen in de buurt

Wanneer wordt gevraagd of men zich thuis voelt in de wijk, zeggen bijna alle bewoners zich erg thuis te voelen. De enkele bewoners die aangeven zich minder thuis te voelen, zeggen zich steeds meer ontheemd te voelen door de komst van nieuwe bewoners die zich asociaal en onverschilliger opstellen. Naast het feit dat ze met deze nieuwkomers minder binding hebben, geven ze ook aan zich aan hen te storen. Uit mijn interviews blijkt echter geen neiging tot vertrekken, de meerderheid voelt zich onverminderd thuis in de Kinkerbuurt. Dit kan liggen aan een grote betrokkenheid tussen buurtbewoners en de buurt, en een relatief klein aandeel nieuwkomers.

De tevredenheid over de buurt

Dit item uit het buurtvertrouwen is een erg algemeen item waardoor er ook veel antwoorden onder geschaard kunnen worden. Veel buurtbewoners geven tijdens de open vraag aan dat ze de fysieke verbeteringen in de wijk als positief ervaren, hier is men over het algemeen tevreden over. Ondanks het feit dat veel bewoners aangeven weinig contact te hebben met de nieuwe bewoners, zijn ze over het algemeen zeer tevreden over de buurt en de bewoners en willen ze zeker niet verhuizen.

Het vertrouwen in de toekomst van de buurt

Dit onderwerp wordt dubbel ervaren. Veel bewoners geven aan het idee te hebben dat er een stijgende lijn zit in de ontwikkeling van de buurt, in de zin dat het er steeds beter komt uit te zien. De keerzijde daarvan is dat het duurder wordt en minder toegankelijk. Enkele bewoners geven aan bang te zijn dat hun kinderen hier later niet meer kunnen wonen omdat het dan te duur is geworden. Dat voelt voor deze bewoners verkeerd, juist omdat ze zich zo verbonden voelen met de buurt. Het idee dat de buurt zal worden overgenomen door andere mensen, de mensen die zich minder betrokken voelen met de buurt en meer geld te besteden hebben, staat hen niet aan.

In het volgende hoofdstuk komen de hier besproken effecten van gentrificatie en de items van het buurtvertrouwen terug in de discussie. Daar wordt ook een verbinding gelegd tussen de gentrificatie-effecten en het buurtvertrouwen: onderzoeksvraag drie.

8. Discussie

In dit hoofdstuk zullen mijn eigen resultaten, zowel de kwantitatieve analyse als de analyse van de interviews, worden teruggekoppeld aan bestaande literatuur en onderzoeken. Dit wordt gedaan voor zowel de gentrificatiethema's als het buurtvertrouwen. Tevens zullen hier de drie onderzoeksvragen worden beantwoord. Deze zijn:

1. Hoe ervaren de bewoners en de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?

2. Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf?

3. In hoeverre kan er een relatie worden gelegd tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?

De eerste twee onderzoeksvragen zijn in de samenvatting van het vorige hoofdstuk ook al besproken wat betreft de interviews, maar in dit hoofdstuk maak ik ook een koppeling met het kwantitatieve onderzoek. De derde onderzoeksvraag is in het vorige hoofdstuk ook al indirect aan bod gekomen omdat professionals en bewoners zelf al veelvuldig gentrificatie aan het buurtvertrouwen verbinden. Hier wordt echter dieper ingegaan op de vraag en wordt gepoogd te onderscheiden welke veranderingen in de Kinkerbuurt daadwerkelijk te relateren zijn aan het proces van gentrificatie. Voor de onderzoeksvragen beantwoord worden volgt eerst de discussie van de resultaten betreffende de gentrificatiethema's en het buurtvertrouwen.

8.1 Gentrificatiethema's

Voorzieningen

Door verschillende geïnterviewde professionals en bewoners wordt de komst van een aantal nieuwe winkels en horecagelegenheden genoemd die worden gekoppeld aan de nieuwe, meer koopkrachtige, bewoners. Vergelijk dit met publicaties van Zukin (2010 [1987]) en Blokland en van Eijk (2010) die de functionele diversiteit in de vorm van winkels en restaurants noemen als redenen voor vestiging van de nieuwe middenklasse.

Uit eerder onderzoek komt naar voren dat een verhoogde waardering voor een opgeknapt wijk vaak samenhangt met verbeterde voorzieningen (Kleinhans, 2005: 221; Bergeijk et al., 2008: 200). Bergeijk et al. (2008: 131; 151; 175-176) stellen zelfs dat deze voorzieningen bijdragen aan ontmoetingen en contacten tussen bewoners en daarmee bijdragen aan de sociale cohesie van de wijk. Wat hieruit voortvloeit is het idee dat het buurtvertrouwen zal toenemen door een verbeterd aanbod in voorzieningen. Genoemde onderzoeken richten zich op herstructureringswijken, echter voor een gentrificerende buurt als de Kinkerbuurt heb ik deze samenhang niet terug kunnen vinden. Enerzijds wordt er voornamelijk door de professionals op gewezen dat de voorzieningen nog zouden achterblijven bij het proces van gentrificatie en anderzijds merken bewoners op dat zij de nieuwe voorzieningen die er komen juist minder waarderen, of zelfs afkeuren, omdat deze zijn gericht

op een andere doelgroep, namelijk de nieuwe bewoners met meer geld. Dit sluit aan bij de bevindingen van Sullivan (2006), namelijk dat nieuwe winkels die zich richten op de nieuwe bewoners in gentrificerende wijken vaak worden afgekeurd door de oorspronkelijke bewoners.

Ook wordt door bewoners het verdwijnen van de kleine middenstand die bijdroeg aan de sociale cohesie toegeschreven aan de fysieke verbeteringen in de wijk. Het opknappen van de wijk leidt tot hogere huren waardoor er minder mogelijkheden zijn voor de traditionele middenstand. Een achteruitgang van de traditionele kleine middenstand kan ook aan een algemene neergaande trend van dit soort winkels worden gekoppeld. In hoeverre gentrificatie van de wijk als oorzaak voor het verdwijnen van bepaalde winkels in de Kinkerbuurt bepalend is valt daarom niet te zeggen. Er moet echter wel rekening gehouden worden met dat gentrificatie kan leiden tot een afname van voorzieningen die vooral de oorspronkelijke bewoners bedienen. Dit kan voor de oorspronkelijke bewoners zo een negatief effect hebben op hun buurtvertrouwen.

Een verandering van het voorzieningenaanbod buiten winkels en horeca, zoals basisscholen, buurthuizen of wijkcentra, zorgvoorzieningen of aanbod in sport of cultuur is niet genoemd door zowel de geïnterviewde professionals als buurtbewoners. Omdat de Kinkerbuurt vlakbij het centrum en andere wijken met goede voorzieningen ligt, is het goed mogelijk dat gentrificatie van de Kinkerbuurt ook nauwelijks leidt tot een verbeterd aanbod in overige voorzieningen. Dit zou kunnen verklaren waarom de verandering van aanbod van voorzieningen buiten horeca en winkels niet als thema naar voren komt uit de interviews. Een verschil met de onderzoeken van Kleinhans (2005) en Bergeijk et al. (2008) die verbeteringen vinden in het voorzieningenaanbod bij geherstructureerde wijken is dat het in die onderzoeken wijken betreft die ver van het stadscentrum afliggen, dit in tegenstelling tot de Kinkerbuurt. Deze wijk ligt juist dicht bij het centrum, waar al een breed voorzieningenaanbod is.

Fysieke staat

Een meer diverse samenstelling van woningen (lees: meer koopwoningen) heeft volgens Beekman et al. (2001) een direct positief effect op de fysieke waardering van de wijk. Het onderhouden van woningen zou door huiseigenaren beter worden gedaan dan door huurders (Beekman et al., 2001: 59). De fysieke waardering van de omgeving lijkt inderdaad omhoog te zijn gegaan in de Kinkerbuurt, dat blijkt uit de interviews met zowel de buurtbewoners als de professionals. Ook uit een analyse van de *Wonen in Amsterdam* enquêtes blijkt dat tussen 2001 en 2009 de waardering voor woningen in de buurt gestegen is: in 2001 scoort de buurt gemiddeld een 5,8 en in 2009 een 6,4. Interessanter is dat in 2001 37 procent van de bewoners de woningen in de buurt een onvoldoende gaf, tegen slechts 17 procent in 2009.

Veel renovaties zijn echter niet door particulieren maar door woningcorporaties uitgevoerd die in 2010 in de Bellamybuurt en de Borgerbuurt respectievelijk 42 en 89

procent van de woningvoorraad in bezit hebben. Slechts 19 procent van de woningen in de Bellamybuurt en 9 procent in de Borgerbuurt was in 2010 in bezit en bewoond door de eigenaren. Een groot deel van de renovaties lijkt dus niet direct samen te hangen met huiseigenaren, maar eerder met de woningbouwcorporaties die huurwoningen opknappen en een aantal daarvan samenvoegen, deels met het doel deze woningen in de vrije sector te verhuren of verkopen. In de Bellamy- en Borgerbuurt wordt in 2010 respectievelijk 39 en 2 procent van de woningen verhuurd door particulieren. Uit de bewonersinterviews blijkt dat een deel daarvan ook recentelijk is gerenoveerd, dit valt ook te herleiden tot het gentrificeren van de wijk. Er komen natuurlijk wel steeds meer huiseigenaren bij omdat er meer woningen verkocht worden, maar dat effect zal dan pas merkbaar zijn over een aantal jaar, daar is het nu nog te vroeg voor. Beleid dat mogelijk heeft gemaakt om woningen te splitsen of samen te voegen en de renovaties uitgevoerd door woningbouwcorporaties zijn dus belangrijker voor het verbeteren van de fysieke staat van woningen dan een groeiend aandeel koopwoningen.

Wijkstatus

De status van een wijk is sterk gerelateerd aan het zojuist besproken thema, de fysieke staat van de wijk. Volgens Helleman & Wassenberg (2004) kan door een stijging in het aandeel koopwoningen de wijkstatus omhoog gaan. Dit kan een positief effect hebben op het buurtvertrouwen van bewoners, zeker wanneer de wijk voorheen een stigma van 'slechte wijk' had (Veldboer, 2010; Pawson, 2000). De Kinkerbuurt wordt door een aantal bewoners als een voormalige achterstandsbuurt betiteld en ze noemen dat het imago van de wijk is verbeterd. Permentier et al. (2011) benadrukken dat het voor bewoners als belangrijk wordt ervaren hoe zij denken dat anderen hun wijk zien, niet enkel hoe tevreden zij zelf met hun wijk zijn. Volgens de onderzoekers zijn objectieve buurtvariabelen als etnische samenstelling en gemiddeld inkomen dominant voor de ervaren buurtreputatie. Daarnaast zou het al of niet vrijwillig wonen in een buurt ook de ervaren reputatie beïnvloeden.

Daarentegen komt uit de interviews met de bewoners van de Kinkerbuurt juist een verband tussen het opknappen van de wijk en het imago naar voren. Niemand spreekt over inkomen of etniciteit als het gaat over de status van de wijk. Wel wordt veelvuldig genoemd dat de buurt veel gewilder is geworden. De imagoverandering zoals de bewoners die zien is daarmee slecht te verklaren vanuit een verandering van etnische samenstelling. Namelijk, het aandeel niet-westerse allochtonen in de Borgerbuurt is tussen 2000 en 2010 licht gestegen van 36% naar 42% en in de Bellamybuurt is dit aandeel licht gedaald van 27% naar 24%. De beoordeling over de etnische menging is alleen uit de enquêtes van 2009 beschikbaar, ik kan dus geen trend weergeven van de ervaren etnische menging. Het gemiddeld inkomen in de wijk is verder ook licht gestegen, dit zou wel kunnen leiden tot een verbetering van het imago van de wijk zoals bewoners die ervaren.

Alleen zien de bewoners zelf ook de keerzijde van de imagoverbetering in de zin dat de wijk steeds gewilder en daardoor duurder en ontoegankelijker wordt voor mensen met een lager inkomen. Hiermee dreigt volgens

hen het door hen zo geliefde karakter van de buurt te verdwijnen. Als het imago van een wijk dus zeer goed wordt kan dit voor de oorspronkelijke bewoners zo ook in hun nadeel blijken.

Overlast en veiligheid

Een van de motieven van overheid en woningbouwcorporaties achter herstructurering is volgens Uitermark et al. (2007: 126-127) het verhogen van de leefbaarheid en veiligheid in achterstandsbuurtten. Het verhogen van de leefbaarheid heeft natuurlijk ook positieve gevolgen voor de bewoners zelf, zoals Veldboer (2010) eveneens opmerkt. Uit de interviews met de professionals komt het verhogen van de leefbaarheid en veiligheid niet als motief naar voren om in te zetten op meer inkomensdiversiteit in de wijk. Het verbeteren van de woningvoorraad en deels ook financieel voordeel halen uit het gentrificatiepotentieel is waarschijnlijk een belangrijkere reden voor de renovaties dan het verhogen van veiligheid en leefbaarheid. Omdat bewoners aangeven zich altijd al wel veilig gevoeld te hebben, lijkt dit thema daarom geen belangrijke factor in het verklaren van een verhoogd buurtvertrouwen voor deze wijk.

Verbetering van leefbaarheid en veiligheid is zodoende eerder een verklaring voor verhoogd buurtvertrouwen in buurten waar problemen met leefbaarheid en onveiligheid veel meer ervaren worden door bewoners. In de jaren zeventig was de veiligheid en leefbaarheid een veel groter probleem in de Kinkerbuurt (De Liagre Böhl, 2010), maar in 2001 werd de veiligheid door de meerderheid van de bewoners al als goed gezien zo blijkt uit de kwantitatieve analyse van de *Wonen in Amsterdam* enquêtes. Uit de analyse van de enquêtes van 2009 blijkt wel dat de veiligheid nog iets beter beoordeeld wordt dan in 2001. Echter, deze verbetering wordt blijkbaar nauwelijks ervaren door professionals of bewoners. Samengevat kan de leefbaarheid en veiligheid wel een belangrijke factor zijn in de hoogte van het buurtvertrouwen, maar nauwelijks voor de recente stijging van het buurtvertrouwen.

Tevredenheid over menging

Uit de theorie komt naar voren dat de manier waarop bewoners tegen de verscheidenheid van bewonersgroepen aankijken bepalend kan zijn voor de mate waarin ze zich thuis voelen in de wijk. In de Kinkerbuurt lijken de meeste bewoners tevreden te zijn met de diverse bevolkingssamenstelling. Zowel bewoners als professionals merken een toename op van nieuwe kapitaalkrachtige bewoners in de Kinkerbuurt, vergelijk hiermee het toenemende aandeel middenklassehuishoudens zoals Boterman et al. (2010) die ziet voor de centraal gelegen wijken van Amsterdam. Veldboer (2010) richt zijn onderzoek meer op de nieuwe bewoners en hoe zij hun wijk ervaren. Volgens hem staan de nieuwe bewoners positief ten opzichte van de oorspronkelijke bewoners. Mijn onderzoek richt zich juist op de zittende bewoners die echter wel redelijk negatief staan tegenover bepaalde nieuwkomers, door hen aangeduid met de term yuppen.

Volgens Veldboer (2010) zouden er vooral spanningen zijn binnen de lagere sociale klasse zelf en niet zozeer tussen

verschillende sociale klassen. Uit mijn onderzoek kan ik deze conclusies niet trekken voor de Kinkerbuurt; uit mijn interviews blijken geen spanningen tussen zittende bewoners in de zin dat de autochtone oorspronkelijke bewoners ontevreden zijn over de aanwezigheid van 'slechte huurders' (Veldboer, 2010). Er blijkt juist onvrede vanuit zittende bewoners over de nieuwe bewoners. Dit kan ook te maken hebben met het feit dat de zittende bewoners al heel divers qua samenstelling zijn. De Kinkerbuurt was al geen eenzijdige buurt met enkel mensen uit een lagere sociaal-economische klasse. Dit kan het verschil in bevindingen mogelijk verklaren. Verder lijkt de afkeer van de nieuwe, weinig betrokken bewoners niet in verband te staan met het opleidingsniveau van de zittende bewoners. Veldboer (2010) spreekt over een positieve houding (loyaliteit) van de middenklassebewoners jegens de oorspronkelijke bewoners. In mijn onderzoek is geen studie gedaan naar de ervaringen van de nieuwe middenklasse; maar mocht deze groep zich inderdaad loyaal voelen, dan wordt dit in elk geval niet begrepen door de door mij geïnterviewde bewoners.

Omdat veel onderzoek is gedaan naar etnische menging heb ik een deel van mijn resultaten ook daarop geanalyseerd. In het algemeen zou een hoog aandeel allochtonen een negatief effect hebben op het buurtvertrouwen (vgl. Van Oirschot et al., 2011; Lancee en Dronkers, 2008; Van der Veer, 2009). Uit mijn kwalitatief onderzoek kan ik voor de Kinkerbuurt dergelijke conclusies niet trekken. Uit de interviews lijkt er juist een grote tevredenheid over de etnische menging, terwijl de bevolkingssamenstelling ook als zeer gemengd wordt gezien. Enkele bewoners geven zelfs aan het jammer te vinden dat het aandeel allochtonen naar hun idee afneemt. Zoals al onder wijkstatus besproken is het aandeel niet-westerse allochtonen nauwelijks veranderd tussen 2000 en 2010, het is dan niet te verwachten dat dit een grote verandering in buurtvertrouwen verklaart. Verder wordt de etnische menging vrijwel identiek gewaardeerd als de inkomens- en leefstijlmenging; de correlatie in antwoorden voor tevredenheid qua menging is voor deze drie categorieën dan ook hoger dan 0,7¹. Deze data is helaas alleen voor 2009 beschikbaar. Uit het gegeven dat de etnische menging nauwelijks is veranderd, uit het feit dat uit de enquêtes geen afwijkende waardering voor etnische menging ten opzichte van andersoortige menging blijkt, en uit de waardering voor de etnische menging uit het kwalitatief onderzoek concludeer ik dat etnische menging geen verklarende factor kan zijn voor het verhoogde buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt.

8.2 Buurtvertrouwen

Uit de kwantitatieve analyse van de *Wonen in Amsterdam* enquêtes blijkt dat het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt tussen 2001 en 2009 sterker toeneemt dan dat voor Amsterdam gemiddeld. Mijn kwantitatieve analyse sluit daarmee aan op de analyse van Van der

Veer (2009), waaruit blijkt dat het totaaloordeel² over de buurt van de bewoners van de Kinkerbuurt tussen 2005 en 2007 een significante stijging laat zien. De Kinkerbuurt is daarbij een van de grootste stijgers van de Amsterdamse buurten. Zoals beschreven in de kwantitatieve analyse stijgt het buurtvertrouwen tussen 2001 en 2009 voor Amsterdam gemiddeld van 6,2 naar 6,8 en voor de Kinkerbuurt van 5,9 naar 7,0³.

In mijn onderzoek wordt buurtvertrouwen opgebouwd uit de items: *de omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners, de betrokkenheid bij de buurt, de mate van thuis voelen in de buurt, de tevredenheid over de buurt, en het vertrouwen in de toekomst van de buurt* (vgl. Van Oirschot et al., 2011; Veldboer et al., 2011). Deze items zijn terug te vinden in de reeds genoemde enquêtes, echter komt het item thuis voelen in de buurt nog niet in de enquête van 2001 voor. Uit mijn kwantitatieve analyse blijkt dat de mate van thuis voelen weliswaar sterk gecorreleerd is met de andere items, maar een andere spreiding heeft dan de andere buurtvertrouwenitems: bijna 39% van de Kinkerbuurtbewoners geeft in de enquête een 9 of 10 voor de mate van thuis voelen. De andere buurtvertrouwenitems krijgen slechts tussen de 3% en 19% van de gevallen een 9 of 10. Omdat in de enquêtes van 2001 niet naar de mate van thuis voelen werd gevraagd, stijgt het buurtvertrouwen bij deze definitie in 2009 alleen al door deze toevoeging. Daarom zal ik in plaats van het buurtvertrouwen als geheel bespreken, het juist deconstrueren in de losse items. Wel zijn alle onderdelen van het buurtvertrouwen gestegen in de periode 2001-2009 voor zowel de Kinkerbuurt als Amsterdam als geheel, zie tabellen 6.3 en 6.4 uit hoofdstuk 6.

De omgang tussen de buurtbewoners en de betrokkenheid bij de buurt wordt over het algemeen als goed ervaren. Wel worden er door verschillende bewoners negatieve uitlatingen gedaan over de nieuwe groep bewoners die meer op zichzelf gericht zou zijn en minder betrokken bij de buurt. Hoewel uit de enquêtes naar voren komt dat de ervaren betrokkenheid bij de buurt en de ervaren omgang tussen verschillende groepen bewoners toeneemt, blijkt uit de interviews met de bewoners geen stijging in deze items. Het contact dat oorspronkelijke bewoners met de nieuwe bewoners hebben wordt als slecht beoordeeld door mijn respondenten. Dit sluit aan bij bevindingen van Tolsma et al. (2009) die stellen dat hoe hoger iemands opleiding of inkomen hoe minder contact deze heeft met zijn burens. Van Eijk (2010) stelt verder dat hogeropgeleiden wel diversiteit in een buurt waarderen maar weinig intieme overbruggende contacten aangaan. In het verlengde hiervan stelt Karsten (2007) dat de sociale netwerken van de nieuwe middenklasse bestaan uit mensen uit dezelfde sociaal-economische klasse. Bergeijk et al. (2008) merken eveneens op dat hoger opgeleiden minder contacten zoeken in de buurt waar zij wonen, zij zoeken die eerder elders en zijn daardoor minder op de buurt gericht. Daarmee zijn mijn bevindingen in lijn met de zojuist

1 Correlaties tussen de antwoorden voor tevredenheid over etnische menging, leefstijl- en inkomensmenging zijn op basis van een bivariate Pearson correlatie. Deze correlatie van 0,7 of hoger en het gelijke gemiddelde voor de tevredenheid over verschillende soorten menging geldt ook voor Amsterdam als geheel.

2 Het totaaloordeel van bewoners over de buurt is tevens een van de items van het buurtvertrouwen.

3 De genoemde cijfers zijn exclusief de mate van thuis voelen. Wanneer de mate van thuis voelen mee wordt genomen is het buurtvertrouwen in 2009 voor de Kinkerbuurt een 7,3 en voor Amsterdam een 7,0. Zie ook Veldboer et al. (2011).

aangehaalde onderzoeken. Hoewel uit de interviews blijkt dat de zittende bewoners weinig contacten hebben met de nieuwe bewoners, ervaren ze nog voldoende sociale cohesie met de andere buurtbewoners. Behalve een gebrek aan contact beschrijven sommige bewoners ook spanningen tussen de nieuwe kopers en de huurders. Het ontstaan van spanningen tussen nieuwe middenklassebewoners en oorspronkelijke bewoners wordt eveneens door Uitermark et al. (2007) genoemd, deze zouden ontstaan door grote verschillen tussen deze groepen. Deze spanningen zouden volgens hen afbreuk kunnen doen aan de bestaande sociale cohesie in de wijk. Vergelijk hiermee Reijndorp (2004) die spreekt over de ongeschreven regels van een buurt. Wanneer nieuwe buurtbewoners zich hier niet aan houden kan dit door de oorspronkelijke bewoners als een gebrek aan betrokkenheid bij de buurt (item van het buurtvertrouwen) worden opgevat. Uit de interviews blijken meermaals dit soort overtredingen van regels. Zo wordt de ongeschreven regel elkaar gedag zeggen door nieuwkomers genegeerd, wordt de regel rekening met elkaar houden overtreden doordat nieuwkomers te luidruchtig gevonden worden en missen de oorspronkelijke bewoners een algemene betrokkenheid bij elkaar. Hieruit blijkt dat de nieuwe bewoners andere verwachtingen hebben wat betreft buurt en buurtbewoners dan de oorspronkelijke bewoners. In de definitie van vertrouwen zoals Sztompka (1999: 25) die geeft is de verwachting van het mogelijke gedrag van anderen bepalend voor de mate van vertrouwen. Op het moment dat de verwachtingen tussen mensen verschillen neemt ook het vertrouwen af.

Een kleinere betrokkenheid van veel nieuwe bewoners bij de buurt wordt door sommige buurtbewoners ook toegeschreven aan de vele verhuizingen die plaats zouden vinden vanwege de hoge huren. Deze bewoners zouden maar voor korte tijd deze hoge huren betalen en dan op zoek gaan naar een andere woning. Uit mijn kwantitatief onderzoek komt naar voren dat het aandeel bewoners dat vier jaar of korter in de buurt woont groot is, namelijk rond de 50%. Echter, wel blijkt dat het aantal bewoners dat twee jaar of korter in de buurt woont de afgelopen tien jaar niet is gestegen. Er zijn dus veel verhuizingen, maar niet meer dan tien jaar terug. Een stijging in het aantal verhuizingen zou natuurlijk wel lokaal in bepaalde (gerenoveerde) straten kunnen voorkomen. Uit kwantitatieve data komt eveneens naar voren dat omgang en betrokkenheid het laagste scoren van alle buurtvertrouwenitems (tabel 6.3), waarbij omgang ten opzichte van 2001 ook de kleinste stijging van alle items laat zien (tabel 6.4).

Bergeijk et al. (2008) noemen een mogelijk effect van gentrificatie dat de intrek van nieuwe bewoners ertoe kan leiden dat zittende bewoners het gevoel krijgen niet meer in de buurt thuis te horen. Uit mijn kwalitatief onderzoek komt dit niet zozeer naar voren. De meeste bewoners voelen zich nog steeds in hoge mate thuis in de buurt. Dit volgt ook uit het kwantitatief onderzoek waar zowel oorspronkelijke als nieuwe bewoners aan deelnamen. De mate van thuis voelen haalt hier de hoogste scores. Dat de Kinkerbuurtbewoners zich thuis voelen is ook te zien aan het kleine aantal bewoners dat een onvoldoende geeft voor de mate van thuis voelen, namelijk minder dan vijf procent. Wanneer het aandeel nieuwe middenklassebewoners (met name het type dat

door een deel van de bewoners wordt aangeduid als yuppen) veel verder toeneemt bestaat wel het gevaar dat de oorspronkelijke bewoners vervreemd raken van hun omgeving. Dit is wat Reijndorp (2004) ontheemding noemt. Hoewel twee van de geïnterviewden aangaven zich steeds meer ontheemd te voelen lijkt dit voor het merendeel van bewoners nu niet het geval.

Zoals gezegd geven buurtbewoners aan zich thuis te voelen en tevreden te zijn over de buurt en niet te willen verhuizen. Dit zijn belangrijke indicatoren voor het buurtvertrouwen en deze items stijgen voor de Kinkerbuurt ook in de enquêtes. Over de toekomst van de buurt en hun vertrouwen daarin wordt wat minder eenduidig gedacht. Veel buurtbewoners ervaren de dubbelheid van de ontwikkelingen die zich afspelen. Ze zijn het erover eens dat de buurt steeds beter wordt in fysieke zin, maar zien ook de keerzijde ervan in het minder toegankelijk worden van de wijk voor mensen met minder inkomen. Dit slaat niet noodzakelijkerwijs op hun eigen situatie. Vergelijk deze ontwikkeling met het onderzoek van Freeman (2005) die in het geval van de VS vindt dat er niet zozeer sprake is van verdringing in gentrificerende buurten, maar van opvolging. Dit houdt in dat onder de nieuwe bewoners zich voornamelijk kapitaalkrachtigen bevinden. Voor zover er sprake is van verdringing gaat het dus om gevoelde verdringing: mensen worden niet gedwongen te verhuizen maar kunnen zich verdrongen voelen door de instroom van een andere groep mensen. Uit het kwantitatief onderzoek komt echter naar voren dat de tevredenheid over de buurtontwikkeling de grootste stijging laat zien (zie tabel 6.4 uit hoofdstuk 6). Blijkbaar wegen gevoelens van verdringing onder de geënquêteerde buurtbewoners minder zwaar dan de positieve buurtontwikkeling. Aan de andere kant blijkt uit de enquêtes dat mensen die al langer dan tien jaar in de Kinkerbuurt wonen gemiddeld 0,7 punten lager scoren op vertrouwen in de toekomst van de buurt (zie tabel 6.6). Het feit dat uit mijn interviews de gevoelens van verdringing wel naar boven komen, geeft aan dat dit wel iets is waar rekening mee gehouden moet worden.

8.3 Onderzoeksvragen

In het hierop volgende komen de onderzoeksvragen terug en deze vatten daarmee de discussie samen:

1. Hoe ervaren de bewoners en de bij de wijk betrokken professionals de veranderingen die mogelijk het gevolg zijn van gentrificatie?

Door zowel de professionals als de bewoners worden voornamelijk de fysieke verbeteringen genoemd en ook positief beoordeeld, dit blijkt ook uit mijn kwantitatieve analyse. De keerzijde die de buurtbewoners hierin zien zijn de hogere huren, waardoor de wijk minder toegankelijk is voor mensen met lage inkomens. De verbetering van de wijkstatus wordt door de bewoners gezien, maar dubbel ervaren. Aan de ene kant vinden ze dit prettig omdat hun wijk geen achterbuurt meer is, maar tegelijkertijd zijn bewoners bang dat het te ver door zal slaan en het dorps-/volkse karakter zal verdwijnen. Het verdwijnen van de kleine middenstand wordt gekoppeld aan de dure huren die het gevolg zijn van het proces van gentrificatie. Ook het aanbod dat zich richt op de rijkere bewoners wordt meestal negatief ervaren,

andere geïnterviewden waarderen de nieuwe horeca en winkels wel. Door professionals wordt opgemerkt dat het voorzieningenaanbod achter blijft bij het proces van gentrificatie. Verder noemen een aantal bewoners de vele verhuizingen als gevolg van gentrificatie, maar hier is kwantitatief geen bewijs voor de buurt als geheel voor te vinden. De instroom van nieuwe bewoners, door enkele bewoners yuppen genoemd, wordt door de meerderheid van de bewoners, zowel lager- als hogeropgeleiden, als negatief beoordeeld. Ondanks dat wordt de mate van menging van verschillende groepen mensen als (nog) goed beschreven door de bewoners, dit blijkt zowel als kwantitatief als kwalitatief onderzoek.

2. Hoe kijken de professionals tegen de ontwikkeling van het buurtvertrouwen aan en hoe ervaren bewoners dit zelf?

Dat het buurtvertrouwen zou zijn gestegen verbaast de professionals niet, zij geven aan dat het een heel prettige buurt is. Toch geven veel professionals vooral aan dat het buurtvertrouwen altijd al hoog is in de Kinkerbuurt, door de grote betrokkenheid onder bewoners en het dorpse karakter. Deze factoren hebben niet te maken met het proces van gentrificatie en geven ook geen verklaring voor de stijging van het buurtvertrouwen. Zoals bij onderzoeksvraag 1 al aangegeven, zijn veel, maar niet alle, bewoners negatief over de omgang met de nieuwe bewoners en hun betrokkenheid bij de buurt. Uit de interviews blijkt het niet zo te zijn dat enkel de lageropgeleiden negatief zijn over de nieuwkomers, dit lijkt los te staan van opleidingsniveau. Toch zijn de buurtbewoners op dit moment nog steeds zeer tevreden met de sociale samenhang in de wijk en voelen zij zich erg thuis. Er is nog steeds genoeg betrokkenheid, met name tussen de oorspronkelijke bewoners. De stijging van het buurtvertrouwen zoals die blijkt uit het kwantitatief onderzoek vind ik niet uniform terug in de bewonersinterviews. Daarom deconstrueer ik, zoals al aangegeven in de theorie, het buurtvertrouwen in haar vijf items. Het buurtvertrouwen van de bewoners is dus hoog, maar velen ervaren de onderdelen betrokkenheid en omgang als dalend, de ontwikkeling van de buurt als dubbel, en de mate van thuis voelen en de tevredenheid over de buurt als onverminderd positief.

3. In hoeverre kan er een relatie worden gelegd tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?

Hoewel uit de analyse van enquêteresultaten (*Wonen in Amsterdam*) een algemene positieve trend op alle buurtvertrouwenitems is te zien, vind ik op basis van de bewonersinterviews ook door gentrificatie gestuurde ontwikkelingen die juist een negatief effect hebben op het buurtvertrouwen. De geïnterviewde bewoners zijn veelal positief over de fysieke verbeteringen in de buurt. Bewoners laten zich positief uit over het feit dat de buurt geen achterstandsbuurt meer is. Dit heeft een positief effect op de tevredenheid met de buurt en op hoe mensen de ontwikkeling van de buurt voor zich zien. Veel bewoners zien dat de renovaties van woningen een verbetering van de wijkstatus teweeg hebben gebracht, maar ze lijken veelal niet gelukkig met het feit dat de Kinkerbuurt voor buitenstaanders een verbeterd imago heeft gekregen. Dit is in tegenspraak met de bevindingen van Permentier et al. (2011) die stellen dat hoe bewoners menen hoe positief anderen hun wijk zien

belangrijk is voor de eigen tevredenheid met de wijk. Uit mijn onderzoek lijkt juist dat veel bewoners het jammer vinden dat buitenstaanders de wijk ook aantrekkelijk vinden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de Kinkerbuurt aan de rand van een ring van gentrificerende wijken in Amsterdam ligt. Twee processen zien zij in andere reeds gegentrificeerde Amsterdamse buurten die zij vrezen voor hun eigen wijk. Allereerst een aantasting van het volkse karakter van de buurt en ten tweede het minder toegankelijk worden van de buurt door stijgende woningprijzen en een vermindering van het sociale huurwoningaanbod. Dit zou een gevoel van verdringing genoemd kunnen worden, de verdringing bedreigt niet henzelf maar eerder andere mensen met een laag inkomen. De verdringing is daarmee niet zozeer een fysieke verdringing, maar eerder een gevoel van ontheemding door een dreigende toestroom van mensen met een andere levensstijl waar ze weinig binding mee hebben.

De gentrificatie in de Kinkerbuurt lijkt vooralsnog weinig verbetering van voorzieningen met zich mee te brengen en kan zo ook voor dit geval niet worden opgevoerd als katalysator voor een verhoogd buurtvertrouwen. Het verdwijnen van de kleine middenstand die volgens enkele bewoners bijdroeg aan sociale cohesie kan verband houden met gentrificatie, maar kan net zo goed een algemene trend zijn van het verdwijnen van kleine winkels en horeca ten gunste van grote ketens. Problemen met de veiligheid spelen en speelden in de Kinkerbuurt nauwelijks een rol, daarmee valt een eventuele verbetering van de veiligheid ook af als aanjager van een verhoogd buurtvertrouwen.

Als laatste thema heb ik de tevredenheid over de menging van verschillende groepen onderzocht. Uit mijn onderzoek blijkt, zowel kwalitatief als kwantitatief, dat verandering van het aandeel niet-westerse allochtonen nauwelijks een rol kan spelen in het buurtvertrouwen. Ten eerste blijkt uit de kwantitatieve analyse van de Kinkerbuurt namelijk dat het aandeel niet-westerse allochtonen de afgelopen tien jaar nauwelijks veranderd is. Ten tweede laten de bewoners zich in de interviews positief uit over de hoge mate van etnische menging. Daarbij wordt in de enquêtes de etnische menging net als de inkomens- en leefstijlmenging gewaardeerd met een ruime 7. Daarmee valt ook een verandering van het aandeel niet-westerse allochtonen af als mechanisme achter het verhoogde buurtvertrouwen in het geval van de Kinkerbuurt. Bij een deel van de zittende bewoners blijkt een relatieve ontevredenheid over mensen met andere leefstijlen, in het specifiek de nieuwe, meer op zichzelf gerichte bewoners (yuppen). Dit heeft een negatief effect op het buurtvertrouwen, deze nieuwe groep wordt namelijk gezien als een aantasting op de grote betrokkenheid in de wijk. Hoewel de constricttheorie van Putnam (2007) bij een verhoogde diversiteit in een buurt een daling van vertrouwen van mensen in zowel de eigen groep als de andere groep voorspelt, vind ik bij de oorspronkelijke bewoners alleen een laag vertrouwen in de nieuwe bewoners. De betrokkenheid onder de geïnterviewde oorspronkelijke bewoners wordt als onveranderd groot ervaren.

9. Conclusie: hoe is de relatie tussen gentrificatie en buurtvertrouwen?

In dit laatste hoofdstuk kom ik terug op de probleemstelling, namelijk: *In hoeverre is er een relatie tussen het proces van gentrificatie in de Kinkerbuurt en het verhoogde buurtvertrouwen en welke mechanismen spelen hierbij een rol?* Gentrificatie is een proces waarbij het aandeel hogeropgeleiden of mensen met hogere inkomens toeneemt en het aandeel koopwoningen of dure huurwoningen in een buurt stijgt. Hierbij vervangen nieuwe bewoners deels de oorspronkelijke bewoners van de buurt. Deze veranderingen hebben ook gevolgen voor het sociaal-culturele karakter van de wijk, omdat de nieuwkomers vaak een andere achtergrond hebben dan de oorspronkelijke bewoners. Ook in economisch opzicht verandert de wijk: er is meer inkomensdiversiteit en de koopkracht van een wijk zal toenemen. De sociale gevolgen zijn het onderwerp van mijn studie, en deze probeer ik te vatten in een verandering van het buurtvertrouwen. Het buurtvertrouwen is een kapstok voor het welbevinden van buurtbewoners met betrekking tot hun buurt en medebuurtbewoners. Het bevat het begrip onderling vertrouwen (in personen van de eigen en andere groepen), sociaal vertrouwen (het gevoel erbij te horen en de bereidheid contacten met anderen aan te gaan (Boutellier et al., 2007)) maar dan specifiek toegepast op de buurt, en daarbij een algemeen oordeel over de buurt en haar toekomst. In de operationalisatie omvat het *de omgang tussen de verschillende groepen buurtbewoners, de betrokkenheid bij de buurt, de mate van thuis voelen in de buurt, de tevredenheid over de buurt en het vertrouwen in de toekomst van de buurt* (vgl. Van Oirschot et al., 2011).

Uit de enquêtes *Wonen in Amsterdam* blijkt dat dit buurtvertrouwen tussen 2001 en 2009 sterk is toegenomen, sterker dan voor Amsterdam als geheel. Niet alleen stijgen alle items van het buurtvertrouwen, bewoners geven ook duidelijk minder onvoldoendes (zie figuren 6.8 en 6.9). Verder is de Kinkerbuurt een buurt die de laatste tien jaar langzaam aan het gentrificeren is. Dit blijkt uit een gestage groei van het aandeel koophuizen, het stijgen van het gemiddelde inkomen in de wijk (ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde) en een lichte daling van het aantal huishoudens uit de groep met het laagste besteedbaar inkomen en een kleine stijging van het aantal huishoudens uit de groep met het hoogste inkomen (zie figuur 6.3). Dat gentrificatie speelt blijkt ook juist uit observaties van kenners van de wijk en interviews met de oorspronkelijke bewoners. Uit de interviews met professionals en bewoners blijkt dat er geen directe verdringing plaatsvindt maar dat er sprake is van opvolging (natuurlijk verloop). De combinatie van het actuele proces van gentrificatie met een verhoogd buurtvertrouwen is een interessante aanleiding voor een studie die tracht aan te geven in hoeverre er een relatie tussen die twee is. Ik onderzoek op buurtniveau welke mechanismen hier een rol in spelen en probeer inzichtelijk te maken hoe bewoners de veranderingen in de buurt ervaren en hoe ze tegen de veranderende bevolkingssamenstelling in de buurt aankijken.

Mijn onderzoek bestaat uit een kwantitatief en een kwalitatief deel, waarbij op het kwalitatieve deel de nadruk ligt omdat een verklaring gezocht wordt voor het stijgende buurtvertrouwen aan de hand van ervaringen

van bewoners die al langere tijd in de buurt wonen, en gevoelens die onder hen leven. Uit de interviews blijkt dat op een enkele uitzondering na iedereen zich zeer thuis voelt in de Kinkerbuurt en daar wil blijven wonen. Uit de *Wonen in Amsterdam* enquêtes blijkt dan ook dat in 2009 de mate van thuis voelen verreweg het hoogste scoort van alle buurtvertrouwenitems. Het is helaas niet mogelijk een vergelijking te maken met 2001 wat betreft dit item omdat de vraag hiervoor in 2001 nog niet opgenomen was in de enquêtes. De grootste vooruitgang tussen 2001 en 2009 zijn de tevredenheid over de buurt en het vertrouwen in de toekomst van de buurt (tabel 6.4). Dit zijn tevens de items die het best te koppelen zijn aan een waardering voor de verbetering van de fysieke staat zoals die uit mijn interviews naar voren komt. Deze verbetering van de fysieke staat van de wijk wordt zowel door professionals uit de wijk als de buurtbewoners als positief beoordeeld (hoofdstuk 7). Deze verbeteringen zijn direct een gevolg van het proces van gentrificatie waarbij woningen worden gerenoveerd en opgeknapt door zowel woningbouwcorporaties als particulieren. Een hogere waardering van de fysieke staat heeft zo een directe positieve invloed op de tevredenheid van een bewoner over de buurt. Omdat deze tevredenheid een van de items van het buurtvertrouwen is zal het buurtvertrouwen hiermee omhoog gaan.

Waar veel bewoners de verbeteringen in de fysieke staat als een positieve ontwikkeling zien, koppelen zij dit echter aan veranderingen die zij als negatief ervaren (hoofdstuk 7). Bewoners zien dat de status van de Kinkerbuurt omhoog gaat en dat daardoor de wijk gewilder wordt. Dit trekt nieuwe bewoners aan, mensen die niet per se een binding hebben met de Kinkerbuurt. De oorspronkelijke Kinkerbuurtbewoners spreken van een grote buurtbetrokkenheid die zij erg waarderen en velen ervaren de nieuwe bewoners als een verstoring op de hechte omgang tussen buurtbewoners. Deze nieuwelingen, vaak yuppen genoemd in de interviews, zouden vooral op zichzelf en niet zozeer op de buurt gericht zijn, en minder open staan voor omgang met buurtbewoners. Omdat perceptie van omgang tussen verschillende groepen en betrokkenheid in de buurt onderdeel is van het buurtvertrouwen zou je verwachten dat deze items slechter zouden scoren bij de oorspronkelijke bewoners. Veel bewoners beoordelen de huidige betrokkenheid echter nog steeds als hoog. Blijkbaar zijn er nog niet zo veel (onbetrokken) nieuwkomers dat de ervaren algemene buurtbetrokkenheid omlaag gaat. Uit de interviews lijkt het dat de nieuwe bewoners worden gedoogd door oorspronkelijke bewoners, of dit zo blijft zal echter afhangen van hun aandeel in de buurt. De vraag is hoe dit zich in de toekomst ontwikkelt.

De verhoging in status wordt dus dubbel ervaren. Enerzijds vinden veel bewoners het prettig dat de Kinkerbuurt geen achterstandsbuurt meer is, anderzijds keuren zij het af dat hierdoor de wijk ontoegankelijker wordt voor mensen met een laag inkomen en ervaren ze dat het dorpse karakter van de wijk aangetast wordt met de komst van de nieuwkomers. Uit mijn kwantitatief onderzoek blijkt dat bewoners die langer dan tien jaar in de buurt wonen over het algemeen lager

scoren op vrijwel alle punten van het buurtvertrouwen (op de tevredenheid over de buurt na) en met name de beoordeling over de ontwikkeling van de buurt scoort bij hen lager (tabel 6.6). De kwalitatieve en kwantitatieve analyse laten hier dus eenzelfde beeld zien. Permentier et al. (2011) stellen dat de mate van tevredenheid over de buurt afhankelijk is van hoe buurtbewoners denken dat anderen hun buurt beoordelen. Hier wil ik aan toevoegen dat er een mogelijkheid is van een kantelpunt, welke ik voor de Kinkerbuurt vind. Zodra een buurt erg gewild wordt bij woningzoekenden kan het zijn dat de oorspronkelijke bewoners in plaats van meer tevreden te zijn over de betere status van de buurt, zich eerder verdrongen gaan voelen doordat het oorspronkelijke karakter van de buurt verandert door een groot aandeel nieuwkomers. De verandering van het karakter van de buurt wordt veroorzaakt doordat de oorspronkelijke bewoners weinig binding hebben met de nieuwkomers die een andere sociaal-culturele achtergrond hebben en andere verwachtingen hebben over omgang en betrokkenheid. Zoals eerder genoemd is er in de Kinkerbuurt niet zozeer sprake van verdringing maar van opvolging. Opvolging klinkt gunstiger dan verdringing. Maar wanneer opvolging op grote schaal plaatsvindt kan dit leiden tot sterke gevoelens van verdringing onder de oorspronkelijke bewoners. Enkele van de door mij geïnterviewde bewoners geven aan deze gevoelens van verdringing te ervaren.

Uit veel studies (Lancee en Dronkers, 2008; Van der Veer, 2009; Van Oirschot et al., 2011) komt naar voren dat het aandeel niet-westerse allochtonen sterk samenhangt met het buurtvertrouwen (hoofdstuk 2). Hoe hoger het aandeel niet-westerse allochtonen in een wijk, hoe lager het buurtvertrouwen is in die wijk. De stijging in het buurtvertrouwen in de Kinkerbuurt kan echter niet verklaard worden uit een eventueel dalend aandeel niet-westerse allochtonen. Het blijkt namelijk dat dit aandeel niet gedaald is tussen 2000 en 2010 (figuur 6.6). Verder volgt uit zowel mijn kwantitatieve en kwalitatieve analyse dat bewoners over het algemeen erg tevreden zijn over de grote mate van (etnische) menging in de Kinkerbuurt (zie tabel 6.1 en hoofdstuk 7).

De nieuwe groep bewoners wordt door de geïnterviewde oorspronkelijke bewoners beschreven als niet betrokken. Hier kan de kanttekening bij worden geplaatst dat ik enkel de oorspronkelijke bewoners heb gesproken en het verhaal zodoende maar van één kant heb gehoord. Echter blijkt uit verschillende onderzoeken dat nieuwe bewoners, ongeacht achtergrond, zich altijd minder verbonden voelen met een wijk (Bergeijk et al., 2008). Daarom is voor eventueel vervolgonderzoek het interessant om te bezien hoe de betrokkenheid van deze groep zich ontwikkelt over enkele jaren en hoe zij de omgang met hun buurtbewoners ervaren. Op deze manier kan een nog completer beeld gegeven worden van ontwikkelingen van het buurtvertrouwen in een gentrificerende buurt.

Iets wat hier nog niet aan de orde is gekomen in verband met de stijging van het buurtvertrouwen tussen 2001 en 2009 is een eventuele invloed van de stadsvernieuwingssurgentie. Bewoners van woningen die worden gerenoveerd krijgen hiermee een voorrang op andere woningzoekenden. Een mogelijk gevolg is dat mensen die ontevreden waren met de wijk zo elders

in Amsterdam een woning hebben gevonden. Vergelijk hiermee figuren 6.8 en 6.9 waarin te zien is dat de zeer negatieve scores voor het buurtvertrouwen verdwenen zijn.

In onderzoeken naar sociale effecten van ontwikkelingen op een buurt is een parameter als het buurtvertrouwen een handig instrument om een vergelijking te kunnen maken tussen verschillende buurten. Zoals uit deze studie blijkt kan het gebruik van een samengestelde parameter als het buurtvertrouwen ook een ongenueanceerd beeld laten zien. Zo is op basis van het buurtvertrouwen bijvoorbeeld niet te zien dat de mate van thuis voelen veel hoger scoort dan de ervaren betrokkenheid bij de buurt. Statistisch kan het buurtvertrouwen een betrouwbare schaal zijn (vgl. Van Oirschot et al., 2011¹), toch laten de verschillende items op de schaal van de buurt verschillende ontwikkelingen zien. Daarmee schuilt er een gevaar in het opnemen van te veel processen binnen één parameter.

Om terug te komen op de centrale probleemstelling van dit onderzoek, valt te concluderen dat gentrificatie in de Kinkerbuurt tot nu toe inderdaad heeft geleid tot een verhoogd buurtvertrouwen. Bij de geïnterviewde oorspronkelijke bewoners overheersen de positieve effecten van de gentrificatie; de negatieve effecten blijven binnen de perken omdat de mate van gentrificatie nog beperkt is. Een aanzienlijk deel van de Kinkerbuurtbewoners woont echter nog maar relatief kort in de Kinkerbuurt (zie figuur 6.7). Een stijging van het buurtvertrouwen wordt dus voor een groot deel ook door deze groep bepaald. Omdat de Kinkerbuurt populairder wordt onder woningzoekenden gaan woningprijzen omhoog en wordt de wachttijd voor een sociale-huurwoning in de Kinkerbuurt langer. Mogelijk is een uitwerking hiervan dat de mensen die recentelijk in de Kinkerbuurt zijn komen wonen steeds specifiek voor deze wijk hebben gekozen. Omdat deze groep niet expliciet deel is van dit onderzoek, kan op basis van deze studie hier echter niets over worden vastgesteld. Mijn verwachting is echter wel dat deze nieuwe bewoners een hoog buurtvertrouwen hebben vanwege hun bewuste keuze voor de Kinkerbuurt. Daarmee zou een hoger buurtvertrouwen kunnen worden geïmporteerd. Voor vervolgonderzoek is het dus interessant om deze groep nieuwe bewoners kwalitatief onder de loep te nemen om erachter te komen of dit inderdaad een rol speelt.

Zowel de bij de wijk betrokken professionals als veel bewoners geven aan tevreden te zijn met de huidige mate van menging en hopen dat de buurt niet verder zal gentrificeren. De vrees leeft namelijk dat het verschil tussen rijk en arm (huiseigenaren versus sociale huurders) groter wordt wanneer de woningprijzen in de Kinkerbuurt blijven stijgen, waardoor de middengroepen zich niet meer in de buurt kunnen vestigen. Bergeijk et al. (2008) merken op dat het voor de stabiliteit van een wijk belangrijk is dat de reeds aanwezige middenklassegroepen wooncarrière kunnen maken in de wijk. Vergelijk hiermee de binnenroute van Veldboer (2010); namelijk de mogelijkheid voor middenklassers uit de wijk zelf om door te stromen naar een betere woning. Zij zijn betrokken bij de buurt en dus belangrijk om te behouden. Volgens de geïnterviewden is in de Kinkerbuurt

1 Cronbach's alpha van .844 (Van Oirschot et al., 2011)

nu een ontwikkeling te zien waarbij de natuurlijke doorstroom van middenklassegroepen bijna niet meer mogelijk is. Het gat tussen sociale huur en de vrije sector wordt hiervoor te groot. Daarom kan afgevraagd worden hoe stabiel de huidige inkomensmenging is en of het buurtvertrouwen van de oorspronkelijke bewoners zich positief zal blijven ontwikkelen.

10. Literatuur

- Atkinson, R & K. Kintrea (2001). Disentangling area effects: evidence from deprived and non-deprived neighbourhoods. *Urban Studies*, 38(12), 2277- 2298.
- Beekman, T., F. Lyons & J. Scott (2001). Improving the Understanding of the Influence of Owner Occupiers in Mixed Tenure Neighbourhoods. Report 89, ODS Limited for Scottish Homes, Edinburgh.
- Bergeijk, E. van, A. Kokx, G. Bolt & R. van Kempen (2008). Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners. Universiteit Utrecht.
- Blokland, T. (2009). Het belang van publieke familiariteit in de openbare ruimte. B en m, Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij, 3, 183-191.
- Blokland, T. & G. van Eijk (2010). Do People Who Like Diversity Practice Diversity in Neighbourhood Life? Neighbourhood Use and the Social Networks of 'Diversity-Seekers' in a Mixed Neighbourhood in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(2), 313-332.
- Boterman, W.R., L. Karsten & S. Musterd (2010). Gentrifiers Settling Down? Patterns and Trends of Residential Location of Middle-Class Families in Amsterdam. *Housing Studies*, 25(5), 693-714.
- Boutellier, H., R. Van Wonderen, S. Tan, I. De Groot & S. Nieborg (2007). Sociaal vertrouwen in Oud-Zuid. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Clark, E. (2010 [2005]). Chapter 4 The Order and Simplicity of Gentrification - a Political Challenge. In Lees, L., T. Slater & E. Wyly (Ed.), *The Gentrification Reader*, 24-29. New York: Routledge.
- De Liagre Böhl, H. (2010). Amsterdam op de helling. De strijd om de stadsvernieuwing. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Eijk, van G. (2010). Unequal networks Spatial segregation, relationships and inequality in the city. The series Sustainable Urban Areas. Delft: Technische Universiteit Delft.
- Engbersen, G. (2002). Sociaal kapitaal. in L. Verplanke e.a. (red.) *Open Deuren, sleutelwoorden voor sociaal beleid*, 137-142.
- Engbersen, G., E. Snel & A. Weltevrede (2005). Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam: Eén verhaal over twee wijken. Amsterdam: University Press.
- Freeman, L. (2005). Displacement or succession? Residential Mobility in Gentrifying Neighborhoods. *Urban Affairs Review*, 40(4), 463-491.
- Glass, R. (2010 [1964]). Chapter 1 From "London: Aspects of Change". In Lees, L., T. Slater & E. Wyly (Ed.), *The Gentrification Reader*, 7-8. New York: Routledge.
- Hamnett, C. (2003). Gentrification and the middle-class remaking of Inner London, 1961-2001. *Urban Studies*, 40(12), 2401-2426.
- Helleman, G. & F. Wassenberg (2004). The Renewal of What Was Tomorrow's Idealistic City. Amsterdam's Bijlmermeer High-rise. *Cities*, 21, 3-17.
- Jager, M. (2010 [1986]). Chapter 14 Class Definition and the Esthetics of Gentrification: Victoriana in Melbourne. In Lees, L., T. Slater & E. Wyly (Ed.), *The Gentrification Reader*, 153-160. New York: Routledge.
- Karsten, L. (2007). Housing as a way of life. *Housing Studies*, 22, 83-98.
- Kempen, R. van & G. Bolt (2009). Social cohesion, social mix, and urban policies in the Netherlands. *Journal of housing and the built environment*, 24, 457-475.
- Kleinhans, R. (2004). Social implications of housing diversification in urban renewal: a review of recent literature. *Journal of housing and the built environment*, 19(4), 367-390.
- Kleinhans, R.J. (2005). Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting. Proefschrift TUDelft.
- Lancee, B. & J. Dronkers (2008). Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Migrantenstudies*, 4, 224-249.
- Lees, L. (2003). Super-gentrification: The Case of Brooklyn Heights, New York City. *Urban Studies*, 40(12), 2487-2509.

- Lees, L., T. Slater & E. Wyly (2010). *The Gentrification Reader*. New York: Routledge.
- Lofland, L.H. (1998). Chapter 1 Toward a Geography and History of the Public Realm. *The Public Realm. Exploring the City's Quintessential Social Territory*, (pp. 1-22). Hawthorne (NY): Aldine de Gruyter.
- Metaal, S. & I. Teijmant (2008). *Het wonder van Westerpark*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- MVROM (2000). *Nota Wonen: Mensen, wensen, wonen: Wonen in de 21ste eeuw*. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Den Haag.
- Oirschot, L. van, J. Slot & E. van Oirschot (2011). Voorspellers van vertrouwen in de buurt Sociale cohesie in Amsterdam. *Mens en Maatschappij*, 86(1).
- Onderzoek en Statistiek Amsterdam (2001). *Data Enquête Wonen in Amsterdam*
- Onderzoek en Statistiek Amsterdam (2009). *Data Enquête Wonen in Amsterdam*
- Onderzoek en Statistiek Amsterdam (2011a). *Persoonlijke communicatie met C. Beijer*.
- Onderzoek en Statistiek Amsterdam (2011b). Data verkregen van de website: <http://www.os.amsterdam.nl/>.
- Oudenampsen, M. (2007). Amsterdam™, an Entrepreneurial City. BAVO (Ed.), *Urban Politics Now: Re-imagining Democracy in the Neo-liberal City*, 110-127. Rotterdam: NAI.
- Pawson, H., K. Kirk & S. McIntosh (2000). Assessing the impact of tenure diversification: the case of Niddrie, Edinburgh, Research Report 79. Edinburgh: Scottish Homes.
- Permentier, M., G. Bolt & M. van Ham (2011). Determinants of Neighbourhood Satisfaction and Perception of Neighbourhood Reputation. *Urban Studies*, 48(5), 977-996.
- Planbureau voor de Leefomgeving (2010). *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie: Effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken*. Den Haag/Bilthoven: © Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).
- Putnam, R.D. (2007). E Pluribus Unum : Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Reijndorp, A. (2004). *Stadswijk, Stedenbouw en dagelijks leven*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Schuyt, K. (1997). *Sociale cohesie en sociaal beleid. Drie publiekscolleges in De Balie*. Amsterdam: De Balie.
- Smith, N. (2010 [1979]). Chapter 9 Toward a Theory of Gentrification: A Back to the City Movement by Capital, not People. In Lees, L., T. Slater & E. Wyly (Ed.), *The Gentrification Reader*, 85-98. New York: Routledge.
- Stadsdeel Amsterdam Oud-West (2010). *Gentrification in Oud-West. Het Perspectief*. Directie Visie, Ontwikkeling en Strategie.
- Sztompka, P. (1999). *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sullivan, D.M. (2006). Assessing Residents' Opinions on Changes in a Gentrifying Neighborhood: A Case Study of the Alberta Neighborhood in Portland, Oregon. *Housing Policy Debate*, 17(3), 595-624.
- Tolsma, J., T. van der Meer & M. Gesthuizen (2009). The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44(3), 286-313.
- Uitermark, J., J.W. Duyvendak & R. Kleinhans (2007). Gentrification as a governmental strategy social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning A*, 39, 125-141.
- Veer, J. van der (2009). *Gemengde buurten: de mening van de bewoners*. In Gemeente Amsterdam & Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties. *Wonen in Amsterdam. Deelverslag Leefbaarheid*, 67-82.
- Veldboer, L. (2010). *Afstand en betrokkenheid in de gemengde wijk. Over afwijzende en loyale groepen bij stedelijke vernieuwing*. Proefschrift UvA.
- Veldboer, L., M. Bergstra & R.J. Kleinhans (2011). *Meer inkomensdiversiteit, meer buurtvertrouwen? Sociale tectoniek of vreedzame co-existentie in Amsterdamse gentrification-wijken*. (Nog niet gepubliceerd)

WRR (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Zukin, S. (2010 [1987]). Chapter 18 Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. In Lees, L., T. Slater & E. Wyly (Ed.), *The Gentrification Reader*, 220-232. New York: Routledge.

11. Bijlagen

11.1 Itemlijst professionals

Mensen benaderen door aan te geven dat we onderzoek doen naar de vraag: Is een inkomensgemengde wijk een tevreden wijk? Waarom wel/ niet?

Toelichting: Een spannend gegeven uit ons kwantitatieve onderzoek is dat in sommige stadsbuurten dichtbij het centrum een hoge inkomensdiversiteit samengaat met veel tevredenheid/ buurtvertrouwen, terwijl in ogenschijnlijk vergelijkbare buurten dit lang niet in dezelfde mate het geval is. Het onderzoek spitst zich dan ook hierop toe. Hoe kunnen we dit verschil verklaren?

Centrale concepten (voor eigen begrip)

Toenemende inkomensdiversiteit

Het proces dat een relatief arme wijk meer midden- en hoge inkomens krijgt. In dit geval ook te lezen als

een buurt/ wijk die meer hoger opgeleiden krijgt. Dit kan het gevolg zijn van stedelijke vernieuwing, of van toegenomen aantrekkingskracht van een gebied op hogeropgeleiden (gentrification).

Buurtvertrouwen

Dit omvat in onze operationalisering 5 items. De tevredenheid over de buurt, de mate waarin men zich thuis voelt in de buurt, de verwachting hoe de buurt zich de komende jaren zal ontwikkelen, de perceptie van de sociale omgang in de buurt en het oordeel over de betrokkenheid van de buurtbewoners bij de buurt.

N.B. Let op buurtafbakening en plaatsaanduidingen.

1. Wat zijn uw vorige en huidige functie. Waarvan kent u de buurt?
2. Hoe zou u de buurt schetsen?
3. Wat zijn de belangrijkste veranderingen de afgelopen jaren in het gebied? [waarover bestond sociale en/ of politieke onrust]
4. Dit was vroeger een arme buurt, inmiddels is er meer inkomensdiversiteit. Wanneer was het omslagpunt? Hoe zijn de bewoners van de duurdere woningen te omschrijven? Hebben ze een woongeschiedenis in de buurt?
5. Welke factoren hebben volgens u een rol gespeeld bij de toegenomen inkomensdiversiteit?
[Ligging van de buurt/ aanwezigheid pioniers/ / erfenis van de stadsvernieuwing (sloop of renovatie)/ , (beeld) kwaliteit van de woningvoorraad/ splitsingsbeleid stadsdelen c.q. verkoopbeleid corporaties.]
6. Wat is het meest voorkomende schaalniveau van inkomensmenging (complex, blok, straat)?
7. Is er al met al sprake van een natuurlijk proces of is de inkomensmenging vooral een resultaat van beleid?
8. Welke groepen hebben op dit moment het meest moeite om woonruimte te vinden in de buurt?
[ouderen, grote gezinnen, starters, middeninkomens, arme inkomens]
9. Zijn de bewoners van de buurt zich sterk bewust van de inkomensdiversiteit?
[weten mensen welke blokken huur en koop zijn, wat de getalsmatige verhoudingen zijn tussen huur en koop, zijn er vaak verschillende standpunten over buurtkwesties bij hoger- en lageropgeleiden, voorbeelden?]
10. Meer inkomensdiversiteit kan in de ene wijk een positief omslagpunt zijn, maar kan in de andere buurt niet werken of zelfs negatief uitpakken. Is er volgens u in buurt x een positief, neutraal of negatief verband tussen inkomensdiversiteit en revitalisering van deze voorheen arme buurt?
[doorvragen op impact op verbetering van de veiligheid, een betere functiemenging, een hogere kwaliteit van de voorzieningen en de publieke ruimte, een hogere buurtstatus, een beter imago etc.].?
11. Is er in buurt x volgens u een positief, neutraal of negatief effect van inkomensdiversiteit op de positie van bewoners met lage inkomens?
[Hoe beoordeelt u voor deze groep de krimp van de goedkope woningvoorraad, de mogelijke verdringingseffecten, de afname van de sociale samenhang? Of ziet u vooral winst voor arme bewoners? Hoe sociaal rechtvaardig is inkomensmenging in deze buurt?]

12. Is door inkomensmenging in buurt x de sfeer tussen groepen verbeterd, verslechterd of hetzelfde gebleven?

[Minder polarisatie, meer vreedzame co-existentie, of juist meer spanning? Voorbeelden? Hoe te verklaren? Verschil met etnische menging?]

13. Welk verhaal over inkomensdiversiteit is volgens u dominant in het gebied a) bij bewoners, b) bij het stadsdeel en c) bij de corporaties? Wat is uw verhaal in deze?

[gemêleerd mini-amsterdam waar iedereen bij wint, dat rust brengt vs. verdringing, onrechtvaardig, meer spanning etc].

14. Een bekend schema voor buurtontwikkeling laat een volgend proces zien. (Schema Teijmant laten zien). Klopt dit schema voor gebied x. Waar zit de buurt op dit moment in dit schema. Hoe snel is het proces gegaan? Waar gaat het waarschijnlijk naar toe? [buurt x als de Nieuwe Pijp?]

15. Uit onze analyse blijkt dat gebied x een hoge opleidingsdiversiteit heeft en een ... waardering. Hogeropgeleiden, maar ook lager opgeleiden zijn in buurt x meer (K) / minder (O) dan het stedelijk gemiddelde tevreden met de buurt. Past dat wel/ niet in uw beeld? Hoe verklaart u dit resultaat?

16. In onze contrastwijk, buurt y zien we dat een hoge opleidingsdiversiteit samengaat met een ... waardering. En dat zowel hogeropgeleiden als lager opgeleiden meer (K) c.q. minder (O) tevreden zijn dan het stedelijke gemiddelde. Past dit in uw beeld, hoe verklaart u dit resultaat?

[meer/minder politieke weerstand, menging op fijnere of juist grofmazige schaal, resultaat hangt samen met andere problemen, niet met inkomensmenging]

17. Netwerk, met wie nog praten?

Tabel 11.1 Schema Teijmant: toenemende inkomensdiversiteit en gentrification in 19e eeuwse wijken (Metaal & Teijmant, 2008)

	Artistieke fase	Gemengde fase	Chique fase
Staat van bebouwing	Zelfwerkzaamheid en improvisatie in vervallen arbeidersbuurten	Gedeeltelijk gerenoveerd en vernieuwd, kleurrijke gevels	Overrestauratie, historiserende nieuwbouw & penthouses
Nieuwe voorzieningen	Actiecomités en galleries tussen marginale of traditionele horeca en detailhandel	Nieuwe horeca, kleine podia, galleries, nieuwe winkels, koffiezaken, afhaal.	Dure delicatessenzaken, modehuizen, advocaten
Kenmerk zittende bevolking	Arbeidersklassen, kansarmen	Coalitie/ co-existentie van oorspronkelijke en nieuwe middengroepen	Culturele en economische elite
Kenmerk instroom	Alternatieve jongeren, creatieve professionals, studenten, migranten	Culturele middenklasse (jonge dertigers)	Weinig nieuwe instroom, woonduur gaat omhoog

Tabel 11.2 Selectie buurtcombinaties met hoge opleidingsheterogeniteit en hoog/laag buurtvertrouwen (Veldboer et al., 2011)

	Opleidings- diversiteit (mean 0,64)	Inkomens- diversiteit (mean 0,82)	Etnische diversiteit (mean 0,63) Van Oirschot & Slot	Trend Aandeel Koop 01-09 (mean 9,2%)	Trend aandeel midden/ hoge inkomens 01-09 (mean 0.23)	Aandeel midden- groep 01- 07 (mean 39 (+2) O&S	Waardering inkomens- menging (mean 6.6) VdVeer	Overlast (1= zeer veel, 10 = geen. mean 6,9) O&S	Buurt- ver- trouwen (mean 7)
Kinkerbuurt	0,61	0,85	0,62	10,8	0,25	45 (+7)	6,7	6,9	7,34
Nieuwe Pijp	0,57	0,84	0,68	16,05	0,34	45 (+7)	7,1	7	7,3
IJsselbuurt	0,63	0,83	0,59	7,01	0,19	40 (0)	7	7,1	7,28
Spaarndam- merbuurt	0,67	0,86	0,6	9,9	0,28	36 (0)	6,5	7,1	7,25
Indische buurt West	0,71	0,87	0,79 *	15,1	0,31	39 (+1)	5,6	6,6	6,97
Oosterpark- buurt	0,65	0,87	x	9,4	x	39 (+2)	6,6	6,1	6,87
Westland- gracht	0,69	0,87	x	5,4	x	33 (+1)	6,3	6,2	6,5
IJplein/ Vogelbuurt	0,79	0,89	0,76	12,4	0,15	44 (+1)	5,6	6,7	6,25

11.2 Itemlijst bewoners

Achtergrond info

Naam:

Leeftijd:

Geboorteland:

Geboorteland ouders:

Woongeschiedenis:

1. Sinds welk jaar woont u in deze woning? (1.1)

2. Waar woonde u voordat u deze woning betrok? (1.2) (woongeschiedenis)

Woning:

3. Wat is uw huidige woonsituatie? (huur particulier / huur woningcorporatie / koop) (2.1)

Open vraag: (van tevoren gemaild)

4. Wat vindt u verbeterd of verslechterd de afgelopen tijd in de buurt? Wanneer speelde dit?

Buurtsamenstelling (tevredenheid over menging):

5. Wat is de bevolkingssamenstelling van de Kinkerbuurt?

[etniciteit / opleiding / inkomen / huur - koop / leeftijd]

6. Is de bevolkingssamenstelling veranderd in de afgelopen jaren?

[etniciteit / opleiding / inkomen / huur - koop / leeftijd]

7. Wat ervaart u daar als gevolgen van?

8. Hoe gaan bewoners in de Kinkerbuurt met elkaar om? (6.9) En is dit veranderd de laatste jaren? Zo ja, op wat voor manier?

9. Ondervindt u overlast van (6.11)

a. Buren

b. Andere groepen mensen

En is dit veranderd de afgelopen jaren? Zo ja, waarom en op wat voor manier?

Tevredenheid met de buurt (fysieke staat / imago / overlast en veiligheid)

10. Hoe vindt u dat de Kinkerbuurt eruit ziet? [onverzorgd/verzorgd - door bewoners zelf/ woningcorporatie/ andere diensten] En is dit de laatste jaren veranderd in positieve/negatieve zin?

11. In hoeverre voelt u zich thuis in de Kinkerbuurt? (6.14) En is dit veranderd de afgelopen jaren? Zo ja, waarom en op wat voor manier?

12. In hoeverre voelt u zich veilig in de Kinkerbuurt? (6.16) En is dit veranderd de afgelopen jaren? Zo ja, waarom en op wat voor manier?

13. Denkt u dat het imago / de reputatie van de Kinkerbuurt is veranderd de afgelopen jaren? En waardoor komt dat volgens u?

14. Hoe denkt u dat de Kinkerbuurt zich de komende jaren zal ontwikkelen? (6.17) En waarom?

15. Wilt u in de Kinkerbuurt blijven wonen of liever verhuizen naar andere buurt? (7.1) En waarom?

Woonomgeving (voorzieningen):

16. Van welke voorzieningen maakt u gebruik in de Kinkerbuurt? (6.3)

[Winkels / Basisscholen / Sportgelegenheden / Speelvoorzieningen / Buurthuizen-wijkcentra / ...]

17. Is er iets veranderd aan het aanbod in voorzieningen? [Zo ja, wat]

Aanvullende achtergrond info

Huishouden en inkomen:

18. Wat is uw hoogst behaalde diploma? (3.3)

19. Wat is het hoogst behaalde diploma van eventuele partner?

20. Heeft u betaald werk?

21. Zo ja, hoeveel uur werkt u per week?

22. Wat is de baan van uw eventuele partner en hoeveel uren werkt hij/zij per week?